

LA REALITAT DELS MATRIMONIS FORÇATS A CATALUNYA

Estudi de casos a partir d'entrevistes individuals a dones que han patit un matrimoni forçat, que han estat en risc de patir-lo o bé que coneixen de manera directa el fenomen, amb l'objectiu d'incrementar el coneixement sobre aquest i les seves dinàmiques a Catalunya

Autoria de la investigació
Alba Alfageme Casanova
Mireia Casellas Tauler
Jennifer Escobar Cupillar

Col·laboracions
Maria Llavari Cosp
Daniela Dos Santos Mendes

Anàlisi estadístic
D-Cas

Edició, disseny gràfic i maquetació
Quepo

Projecte coordinat per

Encarregat per

Generalitat de Catalunya
Departament de Treball, Afers Socials
i Famílies
**Secretaria d'Igualtat, Migracions
i Ciutadania**

Subvencionat per

2020,CC BY-NC-SA 4.0

índex

Contextualització dels matrimonis forçats	7
Model d'anàlisi	16
Característiques de les dones participants a l'estudi	19
El context de les dones participants a l'estudi	32
Les motivacions per a un matrimoni forçat	61
El procés del matrimoni forçat	70
Factors clau per evitar el matrimoni forçat	85
Factors de risc pel matrimoni forçat	94
Trajectòria posterior al matrimoni forçat	97
Aspectes a millorar de la intervenció institucional	107
Conclusions	115

Introducció

Els matrimonis forçats constitueixen una greu vulneració dels drets humans i conformen una realitat molt silenciada, complexa i canviant. Afecten majoritàriament a dones i nenes, situant-les, alhora, en una posició de major risc de patir altres formes de violència. Per aquest motiu és imprescindible abordar el fenomen dels matrimonis forçats des de la perspectiva de gènere, entenent-los com una forma de violència masclista pròpia de la cultura patriarcal.

Els matrimonis forçats atempten directament contra la llibertat de les dones i nenes, i generen múltiples conseqüències en les seves vides que poden acabar comportant un greu impacte en la seva salut integral. No obstant això, la manca de dades reals, l'absència de denúncies i les escasses investigacions sobre el fenomen fan que la pràctica dels matrimonis forçats estigui encara molt invisibilitzada, fet que en dificulta el seu coneixement i la possibilitat de promoure mesures de prevenció i abordatge realment efectives.

És en aquest context que s'ha desenvolupat la present investigació; un estudi qualitatiu sobre la realitat dels matrimonis forçats a Catalunya que, en últim terme, pretén la millora del coneixement dels matrimonis forçats i les seves dinàmiques. D'altra banda, persegueix els següents objectius específics:

- Millorar els processos d'atenció i acompanyament a les dones que han patit un matrimoni forçat, que es troben en alguna situació relacionada amb el matrimoni forçat o bé en risc de patir-lo.
- Identificar indicadors i característiques concretes i objectivables a partir de les quals es puguin crear instruments específics que contribueixin a la millora del model d'atenció.
- Millorar l'avaluació de necessitats, la valoració del risc i les actuacions a emprendre en funció del risc estimat en cada cas.
- Detectar aspectes clau per a la prevenció dels matrimonis forçats.
- Intercanviar informació entre professionals i millorar la competència en la prevenció i l'abordatge dels matrimonis forçats.

L'estudi s'ha desenvolupat a partir d'entrevistes individuals a dones que han sobreviscut a alguna situació de matrimoni forçat, que han estat en risc de patir-lo o que disposen d'un coneixement directe del fenomen; totes elles vinculades en algun moment de la seva vida a l'associació Valentès i Acompanyades. Cadascuna d'elles ha aportat una gran quantitat d'informació molt valuosa per conèixer i comprendre una mica millor el fenomen dels matrimonis forçats a Catalunya.

Moltes gràcies a totes les que heu format part del projecte per l'enorme generositat al compartir les vostres històries de vida, impulsades pel fet de poder contribuir a la lluita contra els matrimonis forçats. Repensar, relatar i compartir les vostres històries ha requerit coratge i valentia. Gràcies per posar paraules al que heu viscut i per permetre'ns conèixer les vostres històries, autèntics testimonis de resiliència i supervivència. Tanmateix, moltes gràcies a Valentès i Acompanyades per haver-nos permès desenvolupar conjuntament aquest projecte.

“Cada vegada que una dona s'aixeca per ella mateixa, sense saber-ho possiblement, sense clamar-ho, s'aixeca per totes les dones”

MAYA ANGELOU

**Contextualització
dels
matrimonis
forçats**

És àmpliament admès que cap grup social ha patit majors violacions dels seus drets humans en nom de la cultura i de les tradicions que les dones¹. "Respectar les diferències culturals" s'ha convertit cada vegada més en un eufemisme per restringir o negar els drets humans de les dones². En l'informe temàtic, de 17 de gener de 2007, de la Relatora Especial sobre la violència contra la dona, les seves causes i les seves conseqüències, la Sra. Yakin Ertürk abordava els paradigmes dominants basats en la cultura que justifiquen o expliquen les violacions dels drets de les dones reduint la violència envers elles a un problema cultural. La seva predecessora en el càrrec, la Sra. Radhika Coomaraswamy, havia valorat aquesta qüestió prèviament en el seu informe titulat "Pràctiques culturals dins la família que comporten violència contra la dona", assenyalant els matrimonis forçats com una d'aquestes pràctiques.

Els matrimonis forçats, els matrimonis precoços i els matrimonis infantils constitueixen una **greu violació dels drets humans** i, alhora, formen part d'una **realitat silenciosa, complexa i canviant**. Afecten majoritàriament les dones i nenes³. És per això que es conceptualitza com una manifestació de **violència masclista** atès que es deriva d'una situació de sotmetiment i infravaloració de les dones pròpia d'una cultura patriarcal. Però "no només les dones i les nenes són víctimes majoritàries des d'un punt de vista quantitatiu, sinó que existeix també cert consens en considerar que l'impacte és qualitativament més greu quan involucra a dones i nenes, atès el major risc de ser sotmeses a posteriors abusos i agressions en l'àmbit sexual, en la salut reproductiva i en l'àmbit de la violència domèstica"⁴.

Durant molt de temps, la manca de dades, la falta de registres i l'absència de denúncies i investigacions ha provocat que aquesta pràctica fos inexistente a ulls del món. Malgrat això, actualment, el matrimoni forçat de nenes i adolescents està essent objecte d'una atenció especial per part de molts organismes, programes, agències internacionals, entitats i associacions. Precisament, és important assenyalat el compromís adquirit pels governs, per erradicar les violacions flagrants dels drets més bàsics de les dones i promoure canvis a nivell nacional mitjançant l'Agenda 2030 pel Desenvolupament. Els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) es vinculen especialment als drets humans. Una de les dimensions clau del desenvolupament sostenible és la situació de les dones i les nenes. L'objectiu número 5 anuncia el propòsit d'aconseguir, fins l'any 2030, la igualtat entre els gèneres i apoderar a les dones i les nenes, inclosos els seus drets sexuals i reproductius. Concretament, en el context d'aquest objectiu, es contempla, de manera explícita, l'eliminació de les pràctiques nocives com són el matrimoni infantil, precoç i forçat [...] àmpliament considerat com un **impediment per a la consecució de la igualtat**. Amb tot, el caràcter transversal del desenvolupament sostenible fa que la protecció de les nenes i les

1 Díez Peralta, E. "El matrimonio infantil y forzado en el Derecho internacional. Un enfoque de género y de derechos humanos". Ed. Tirant lo Blanch, 2019.

2 S.M.Okin, "Feminism, Women's Human Rights, and Cultural Differences" Hypatia, vol. 13, nº 2, 1998.

3 Segons estimacions d'UNICEF el 18% dels infants i joves que es casen abans dels 18 anys són nens, mentre que el 82% són nenes.

4 Torres Rosell, N.: "Aproximación a la realidad fenomenológica del matrimonio forzado en el mundo occidental y a la respuesta jurídica a nivel internacional" a Matrimonios Forzados. Análisis jurídico y empírico en clave victimológica. Villacampa Estiarte, C. (coord.), 2019.

dones, així com la defensa dels seus drets, es vinculi a diversos objectius i indicadors. Ara bé, cal assenyalar que, com apunta Hunt, “els drets humans només tenen sentit quan adquireixen contingut polític. No són drets dels éssers humans a la naturalesa; són els drets dels éssers humans a la societat. No són només drets humans en contraposició a drets divins, o drets humans en contraposició a drets dels animals; són els drets dels éssers humans en relació amb els seus iguals”⁵.

Conceptualització

El **matrimoni forçat** es pot definir com aquell que **es contrau sense el lliure i ple consentiment entre ambdues parts**, és a dir, quan almenys una de les dues persones contraents ha estat **obligada**, ja sigui de forma física o psicològica, a contraure matrimoni. En aquest sentit, el consentiment esdevé l'element central en la delimitació de les diverses modalitats de matrimoni atès que, sovint, esdevé complex diferenciar-les. Aquesta complexitat es deriva, en primer lloc, de la diversitat de concepcions entorn al paper de l'individu, del matrimoni i de la família en la societat. No sempre és fàcil apreciar la voluntat interna, els fenòmens psicològics en correlació amb el contingut explícit de l'acte del matrimoni. La voluntat declarada en el moment d'aquest acte no consisteix només en els termes que l'expressen, sinó que hi poden interferir les circumstàncies o pressions ambientals de les quals resulta i amb les que es relaciona. Així mateix, el temor o la por poden neutralitzar tota vel·leïtat de resistència, sense que es pugui parlar d'un consentiment real. A més, no sempre és possible aportar les proves de les amenaces morals que aboquen la persona a un estat de vulnerabilitat i no li permeten oposar-se al matrimoni.

Del Manual sobre investigació del Delicte de Tràfic de Persones (UNODC 2009) se n'extreu una altra definició del matrimoni forçat. Aquest es defineix com tota institució o pràctica en virtut de la qual una dona, sense que se li permeti el dret a oposar-s'hi, és promesa o obligada a contraure matrimoni a canvi d'una contrapartida en diners o en espècies entregada als seus pares, al seu tutor, a la seva família o a qualsevol altra persona o grups de persones. Tot i això, és rellevant apuntar que en moltes ocasions no hi ha res material a canvi. No sempre hi ha una implicació econòmica o compensatòria, doncs el matrimoni forçat és una **pràctica cultural masclista** que està directament relacionada amb aspectes com són els rols de gènere, la voluntat de protegir a les filles, l'honor familiar, entre d'altres.

De la mateixa manera, rep la consideració de matrimoni forçat aquell en el qual a un dels cònjuges no se li permet **posar fi a la unió** o **abandonar-la**. Respecte a aquesta afirmació és important tenir en compte que “és habitual que les persones que han estat forçades a contraure matrimoni, i en especial les dones determinades per comunitats minoritàries, tinguin menys possibilitats de sortir del matrimoni forçat, donat el control al qual són sotmeses després del mateix, l'existència de normes socials contràries al divorci i, inclús, la por a perdre la residència legal en cas de

⁵ Hunt, L. La invención de los derechos humanos. Tusquets Editores, Barcelona, 2009.

dissolució del matrimoni [...]. Respecte a això, és important assenyalar que un abordatge holístic del matrimoni forçat hauria de centrar l'atenció en la pressió i la coerció exercida en el moment de l'inici del matrimoni, però també durant la vigència del mateix i, de manera particular, quan es pretengui o s'efectuï la sortida del mateix"⁶

Atenent a les dades estadístiques extretes pel Fons de Població Mundial de les Nacions Unides (UNFPA), **els matrimonis forçats afecten desproporcionadament les dones i, especialment, a les nenes**. Malgrat que es fa difícil avaluar el nombre de nenes i dones joves sotmeses a matrimonis forçats (a causa del caràcter moltes vegades ocult d'aquests, unit al fet que molt sovint ocorre en famílies, grups o comunitats tancades en les quals els matrimonis no s'inscriuen en els registres oficials), les Nacions Unides consideren els matrimonis forçats com una **forma de violència i discriminació contra les dones i les nenes** basada en pràctiques perjudicials i nocives tradicions que **violen els seus drets humans i les seves llibertats fonamentals**. Es vulneren el dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat de la persona, a no estar subjecte a tortures ni a tractaments o penes cruels, inhumanes o degradants, a no estar subjecte a esclavitud o servitud, a la igualtat en la protecció de les lleis, a la igualtat en el matrimoni i a les relacions de família, a una qualitat de vida digna, a condicions de treball equitatives i satisfactòries, al més alt nivell possible de salut física i mental, al dret a la igualtat i a la prohibició de discriminació per raó de sexe.

Aquestes tipologies de matrimoni adquireixen una varietat de formes i, amb freqüència, responen i perpetuen pràctiques culturals, socials i econòmiques profundament arrelades i adverses. En paraules d'Okin "aquests actes es consideren dins dels límits de comportament normal, culturalment apropiat a pares i marits."⁷

Matrimonis forçats, precoços i infantils

Per descriure la pràctica dels matrimonis de nenes i adolescents s'ha utilitzat terminologia diversa com matrimoni infantil, matrimoni precoç, matrimoni prematur, matrimoni forçat, etc.

El Consell de Drets Humans, en l'Informe relatiu a la "Prevenició i eliminació del matrimoni infantil, precoç i forçat", defineix en el paràgraf quart el matrimoni infantil com aquell en què com a mínim una de les persones contraents és **menor de 18 anys**. A més, afegeix que entén per nen o nena "tot ésser humà menor de 18 anys d'edat, a menys que, en virtut de la llei que li sigui aplicable, hagi assolit prèviament la majoria d'edat". Seguidament, precisa que el terme matrimoni precoç s'utilitza com a sinònim de matrimoni infantil i el defineix com "aquell en què una de les parts contraents és menor de 18 anys en països a on la majoria d'edat s'assoleix més aviat o després del matrimoni". Finalment, en aquest mateix informe es defineix el matrimoni forçat tal com s'ha descrit anteriorment.

⁶ Torres Rosell, N.: "Matrimonio forzado: aproximación fenomenológica y análisis de los procesos de incriminación", Estudios Penales y Criminológicos, vol. XXXV, 2015.

⁷ S.M.Okin, "Feminism, Women's Human Rights, and Cultural Differences", 1998.

En aquest sentit, l'any 2005, el Consell d'Europa va realitzar un estudi relacionat amb els matrimonis forçats en els 28 països del Consell, i va arribar a la conclusió de què aquest terme incloïa un ampli ventall d'accepcions, essent aquestes: el matrimoni com a esclavitud, el matrimoni concertat, el matrimoni tradicional, el matrimoni per raó de costums, la conveniència o la respectabilitat percebuda, el matrimoni infantil, el matrimoni precoç, els matrimonis ficticis, el matrimoni per conveniència, el matrimoni no consumat, el matrimoni putatiu, el matrimoni per adquirir la nacionalitat i el matrimoni indesitjable.⁸

Dades sobre matrimonis forçats al món

L'Organització Mundial de la Salut exposa que cada dia es produeixen en tot el món uns **39.000 matrimonis infantils** i afegeix que, entre el 2011 i el 2020, s'hauran casat més de 140 milions de nenes. De la mateixa manera també es pronuncia el Parlament Europeu en la seva Resolució de 4 d'octubre de 2017, sobre l'erradicació dels matrimonis infantils (2017/2663 (RSP)), en la qual comenta que una de cada tres nenes està casada **abans de complir els 18 anys** i que una de cada nou, **abans dels 15 anys**.

Actualment, més de 750 milions de dones han contret matrimoni abans de complir els 18 anys, i 250 milions d'elles ho han fet abans de complir els 15 anys. A més, avui en dia hi ha al voltant de 40 milions de nenes d'entre 15 i 19 anys que estan casades o vivint en parella. Cada any, uns 15 milions més es casen abans dels 18 anys, quatre milions d'aquestes abans dels 15 anys.

Un informe recent d'UNICEF estima que l'any 2050 hi haurà al voltant de 1.200 milions de nenes que hauran contret matrimoni abans de complir els 18 anys.

Tot i que el matrimoni infantil és més comú a l'Àfrica Occidental i Central (on més de 4 de cada 10 dones es van casar abans de complir els 18 anys i al voltant d'1 de cada 7 estaven casades o vivint en parella abans dels 15 anys), **el matrimoni forçat és un problema mundial que transcendeix països, cultures i religions** atès que es poden trobar nenes casades a totes les regions del món.⁹

A nivell europeu, l'Agència Europea per a la protecció dels drets fonamentals s'ha adonat de la gairebé inexistència de dades sobre la prevalença del matrimoni forçat a Europa i, conseqüentment, ha instat els estats a desenvolupar i elaborar estudis que facin referència a aquesta qüestió.

⁸ Rude-Antoine, E., "Forced marriages in Council of Europe member states. A comparative study of legislation and political initiatives", Directorate general of Human rights, Strasbourg, 2005.

⁹ UNICEF: Is every child counted? Status of Data for Children in the SDGs, 2017.

És àmpliament acceptat que a Europa, i en general als països occidentals, ha existit una **tradició històrica de matrimonis forçats**, sovint camuflats sota el nom de matrimonis concertats. Amb els anys, però, la conceptualització dels matrimonis ha anat canviant i en l'actualitat, probablement degut a la vergonya cultural, l'eurocentrisme i la creença de ser culturalment superiors, sembla haver-se oblidat que aquesta pràctica masclista ha estat, també, molt present a la cultura occidental. Degut a aquest canvi en la manera d'entendre les unions matrimonials, els matrimonis forçats havien anat desapareixent de la tradició europea, a excepció d'Europa Central i de l'Est, fins que, recentment, s'han detectat alguns casos vinculats a fenòmens migratoris i moviments poblacionals entre els quals encara perviu aquest sistema.¹⁰ Una bona part de les poblacions migrades, que ara resideixen a Europa, procedeixen de països a on s'han celebrat tradicionalment matrimonis forçats. De la mateixa manera, els **fluxos migratoris i la globalització** han originat la transferència de certes pràctiques o costums a llocs en els quals no es realitzaven tradicionalment. És per això que aquests moviments han permès que persones d'aquesta procedència desenvolupin el seu projecte de vida en països del context europeu a on aquesta pràctica era pràcticament desconeguda.

Tot i la gairebé inexistència de dades, es pot destacar la tasca desenvolupada al Regne Unit per la Forced Marriage Unit (FMU), creada l'any 2005, que s'encarrega d'assessorar a les persones en risc, ajudant-les a evitar l'entrada del cònjuge en territori britànic o bé rescatant-les en cas de trasllat a un tercer país. L'any 2017 va documentar i va oferir assessorament per possible matrimoni forçat a 1.196 casos. Des del 2012, la FMU ha donat suport a entre 1.200 i 1.400 casos per any.¹¹

D'altres països europeus han realitzat algun estudi referent a aquesta qüestió però en cap cas s'ha aprofundit àmpliament en la temàtica.

A l'estat espanyol, fins a dia d'avui, gairebé **no es comptabilitza la informació**. Només existeixen registres policials a Catalunya i anàlisis qualitius que vinculen els matrimonis amb el tràfic d'éssers humans.

Marc normatiu

El dret a escollir i acceptar lliurement el matrimoni està reconegut a la Declaració Universal dels Drets Humans (1948), en la qual s'admet que el consentiment no pot ser lliure i complert quan una de les parts involucrades no és suficientment madura per prendre una decisió amb coneixement de causa sobre la seva parella.

L'Assemblea General de les Nacions Unides, en la seva resolució 843 (IX), de 17 de desembre de 1954, va declarar que certes costums, antigues lleis i pràctiques refe-

¹⁰ Abad Arenas, E. "Matrimonio. Especial consideración a los Forzosos, Precoces e Infantiles". Teoría y práctica. Editorial Juruá, 2019.

¹¹ FOREIGN AND COMMONWEALTH OFFICE, Forced Marriage Unit Statistics 2017.

rents al matrimoni i a la família són incompatibles amb els principis enunciats a la Carta de les Nacions Unides i a la Declaració Universal dels Drets Humans.

El desenvolupament de l'article 16 de la Declaració Universal dels Drets Humans es produeix en la Convenció sobre el consentiment per al matrimoni, l'edat mínima per contraure matrimoni i el registre dels matrimonis. És en aquesta, en l'articulat que es deriva de la Convenció, que s'estableix que no es podrà contraure matrimoni sense el ple i lliure consentiment d'ambdues persones contraents, expressats per aquestes en persona, després de la publicitat, davant l'autoritat competent per formalitzar el matrimoni i testimonis, segons la Llei.

Aquesta consideració també s'observa en diversos tractats internacionals de drets humans de les Nacions Unides com el Pacte Internacional dels Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) i el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (1966). Així mateix, la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona (1979) estipula que el compromís matrimonial i el casament d'un nen o una nena no tindran efectes jurídics i que s'han de prendre totes les mesures necessàries, incloses les legislatives, per tal d'especificar l'edat mínima del matrimoni.

En la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets del Nen, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, apareixen quatre principis fonamentals –el de la no discriminació (art. 2), l'interès superior del menor (art. 3), la supervivència, el desenvolupament i la protecció (art. 6) i la participació (art. 12)- que reforcen encara més els aspectes exposats anteriorment.

És en la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona, adoptada per l'Assemblea General el 20 de desembre de 1993, on s'afirma que la violència contra les dones constitueix una violació dels drets humans i de les llibertats fonamentals i impedeix total o parcialment a les dones gaudir d'aquests drets i aquestes llibertats. La violència contra les dones es defineix, dins la Declaració, com "tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tingui o pugui tenir com a resultat un dany o un sofriment físic, sexual o psicològic per a la dona, així com les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeixen en la vida pública com en la vida privada".

És, però, a la **Plataforma d'Acció de Beijing (1995)**, aprovada en el marc de la IV Conferència Mundial sobre la Dona, que s'insta, per primera vegada, els estats a adoptar **mesures integrals per prevenir i eliminar la violència envers les dones**, especialment, condemnar la violència contra les dones i **abstenir-se d'invocar cap costum, tradició o consideració religiosa o cultural per eludir les obligacions** amb respecte a la seva eliminació que figuren a la Declaració sobre l'Eliminació de la Violència contra la Dona.

Des de llavors, s'ha prestat especial atenció a les formes específiques de violència contra les dones com són els matrimonis forçats. En són un exemple la Resolució 24/23 de 9 d'octubre de 2013, del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides

sobre la intensificació dels esforços per prevenir i eliminar el matrimoni infantil, precoç i forçat: reptes, èxits, millores pràctiques i deficiències en l'aplicació, la Resolució 29/8, de 2 de juliol de 2015, sobre la intensificació dels esforços per prevenir i eliminar el matrimoni infantil, precoç i forçat i la seva Resolució 35/16, de 22 de juny de 2017, sobre el matrimoni infantil, precoç i forçat en situacions humanitàries en són alguns exemples.

Des del **Conveni del Consell d'Europa sobre Prevenció i Lluita contra la Violència envers les Dones i la Violència Domèstica** (Conveni d'Istanbul - 2015), ratificat per Espanya, es **reconeix els matrimonis forçats com una de les manifestacions de violència sobre les dones entesa com una violació dels drets humans i una forma de discriminació envers les dones**. L'article 37 del Conveni preveu que les parts adoptin les mesures legislatives o d'altre tipus necessàries per tipificar com a delicte penal el fet, quan es faci intencionadament, de forçar una persona adulta o una menor a contraure matrimoni; així com el fet, quan es faci intencionadament, de portar-la al territori d'una part o d'un estat diferent d'aquell on resideix amb la intenció d'obligar-la a contraure matrimoni. L'article 32 preveu que els Estats signants adoptin les mesures legislatives o altres necessàries per tal que els matrimonis contrets en base a la força puguin ser anul·lables, anul·lats o dissolts sense que això suposi càrregues econòmiques o administratives excessives per a la víctima.

És a partir d'aquest Conveni que Espanya desenvolupa una sèrie de mesures legislatives que introduiran, per primera vegada, el **delicte de matrimoni forçat tipificat com a tal a la legislació penal espanyola**. Amb la reforma del Codi Penal, feta per la Llei orgànica 1/2015, de 30 de març, l'article 172 bis castiga amb penes de presó de 6 mesos a 3 anys i 6 mesos o multa de 12 a 24 mesos al qui amb intimidació greu o violència compel·leixi una altra persona a contraure matrimoni. Es castiga amb la mateixa pena a qui, amb la finalitat de cometre els fets descrits, utilitzi violència, intimidació greu o engany per forçar a altri a abandonar el territori espanyol o a no tornar-hi. En ambdós casos, les penes s'han d'imposar en la seva meitat superior quan la víctima sigui menor d'edat. Dins d'aquesta reforma també es transposa la Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell d'Europa, de 5 d'abril de 2011, relativa a la prevenció i la lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes. Amb la transposició de la Directiva es reforma l'article 177 bis en els seus apartats 1 i 4, amb la finalitat de reflectir completament els mandats de la norma europea, incloent la conducta d'entrega o recepció de pagaments per obtenir el consentiment de la persona que controla a les víctimes o el tràfic d'éssers humans amb la finalitat de concretar matrimonis forçats.

Prèviament, a nivell espanyol s'havia treballat establint una relació entre els matrimonis forçats i la violència de gènere en el "Protocol bàsic d'intervenció contra el maltractament infantil", de 22 de desembre de 2007, aprovat per l'Observatori de la Infància. En aquest s'actualitzava el protocol bàsic d'intervenció contra el maltractament infantil, adequant-lo a les circumstàncies dels que conviuen en entorns a on es produeix la violència de gènere, i entre les formes de la mateixa, s'inclouen els matrimonis forçats, implicant a les diverses administracions, institucions, organismes i entitats que treballen amb la infància.

A Catalunya, amb la **Llei 5/2008, de 24 d'abril**, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, apareixen per primera vegada els matrimonis forçats com una de les manifestacions de violència en l'àmbit social o comunitari, reconeixent una sèrie de garanties i drets a les víctimes de matrimonis forçats. Prèviament, l'any 2009, amb l'objectiu d'abordar els matrimonis forçats i protegir a les víctimes des de la prevenció o quan el matrimoni s'hagués consumat, la Generalitat de Catalunya va crear el protocol policial anomenat "**Procediment de prevenció i atenció policial del matrimoni forçat**". En aquest protocol s'hi recull la definició d'aquests matrimonis, el seu marc legal, la localització, les motivacions i el procediment a seguir en cas de detecció amb l'objectiu principal d'evitar la victimització de les nenes o dones.

És important destacar, també, que l'any 2014 es va aprovar un **Protocol per l'abordatge dels matrimonis forçats a Girona**, amb l'objectiu d'establir una xarxa de salut, de serveis socials, educatius i policials davant els casos de matrimonis forçats i, d'aquesta manera, donar resposta a les situacions que es produeixen, així com fer-ne prevenció. Tanmateix, la Generalitat de Catalunya ha aprovat recentment un protocol d'àmbit català, el **Protocol per a la prevenció i l'abordatge del matrimoni forçat a Catalunya** (2020), amb l'objectiu d'establir un marc de cooperació i un circuit d'intervenció global per prevenir, detectar i intervenir davant de situacions de matrimonis forçats a Catalunya.

La intervenció del dret per abordar el problema dels matrimonis forçats ha de ser necessàriament complementada i ha d'anar acompanyada per programes educatius i d'altres mesures de suport i sensibilització per les comunitats, que són un dels principals actors abocats a canviar estructures socials i estereotips de gènere.¹²

L'enfocament ha d'estar centrat, inexorablement, amb la víctima, a la qual se li ha de procurar assessorament, protecció, refugi i, si és el cas, documentació.

¹² Igareda González, N. "Debates sobre la autonomía y el consentimiento en los matrimonios forzados", Anales de la cátedra Francisco Suárez, 47, 2013.

Model d'analisi

Marc metodològic

L'anàlisi que s'ha seguit en aquest estudi es basa en la metodologia qualitativa de la "teoria fonamentada" (Strauss i Corbin, 1990) que permet fer emergir conceptes i categories a partir de dades qualitatives brutes quan manca un marc teòric consolidat. Cal tenir en compte que la capacitat explicativa que pugui tenir aquesta investigació s'ha d'interpretar des de l'òptica de la individuació dels fenòmens socials. A partir de l'observació de dos fenòmens macrosocials (els entorns de les dones entrevistades com a causa i la pressió cap al matrimoni forçat fins a la seva consumació com a efecte), busquem conèixer la realitat dels matrimonis forçats, aterrant aquests macro-fenòmens al nivell de les persones. Pretenem conèixer les estructures socials en les quals viuen les dones participants a l'estudi i de quina manera els contextos dels que provenen influeixen en les seves vides i en el fenomen dels matrimonis forçats. Amb tot això, volem identificar aquells aspectes clau que poden constituir factors de risc per al matrimoni forçat i, alhora, aquells aspectes personals i contextuals que poden esdevenir factors de protecció envers els matrimonis forçats.

Mostra

Inicialment es va plantejar una mostra de 30 participants, però per raons diverses va resultar impossible entrevistar totes les dones. Tanmateix, algunes de les entrevistes realitzades no han pogut formar part de la mostra per motius metodològics. És per això que, finalment, l'estudi ha comptat amb **25 participants**.

Les dones entrevistades són usuàries de l'Associació Valentes i Acompanyades o bé han estat vinculades a l'entitat en algun moment de la seva vida. No totes elles han patit l'experiència del matrimoni forçat però la majoria han estat en situació de risc o disposen d'un coneixement directe del fenomen, ja que ha estat i és una pràctica coneguda i, fins i tot, habitual, entre la seva pròpia família o el seu entorn.

Per tal de facilitar l'anàlisi, s'ha identificat cada participant amb un nom a l'atzar obtingut a www.forebears.io.

Procediment

El procediment d'anàlisi ha consistit en una codificació sistemàtica de les entrevistes. Codificar vol dir associar determinats fragments concrets dels textos de les entrevistes amb les categories o codis d'anàlisi abstractes. Això es fa mitjançant una taula d'Excel, en la qual cada fila conté el cas d'una participant i cada columna fa referència a un codi. En cadascun dels 25 casos hi hem abocat la informació rellevant present en cadascuna de les entrevistes. Els codis s'han obtingut basant-nos en els ítems del qüestionari d'entrevista, tenint un total de 284 codis. D'aquesta forma, a partir dels diferents fragments de les entrevistes, podem omplir de contingut els codis. Un cop codificades totes les entrevistes, es fa una lectura en transversal (de dalt a baix) de tots els fragments de cada codi a partir dels quals es fa l'anàlisi. Hi ha alguns ítems en relació a dades sociodemogràfiques (com per exemple, l'edat, l'estat civil actual, etc.) que sí que es poden quantificar. D'aquests, n'hem fet una anàlisi univariable (freqüències, rangs, mitjanes i desviació mitjana) que es presenta en el següent apartat. Hi ha altres ítems que s'han quantificat i analitzat de forma bivivariable, com l'evolució de la felicitat percebuda abans i després de l'adolescència en funció de si el matrimoni forçat s'havia consumat o no. Cal tenir en compte que, degut al nombre de participants, les dades quantitatives que es mostren tenen un **caràcter orientatiu**, no representatiu, no extrapolable i no significatiu estadísticament. Tot i això, ens permeten extreure algunes **aproximacions rellevants** per al propi estudi i poden donar lloc a **diverses hipòtesis** per a desenvolupar properes investigacions.

Pel que fa a la resta de capítols, hem analitzat qualitativament de forma conjunta aquells elements (codis) similars i que, per tant, permeten la construcció d'un cert cos de coneixement. Aquesta agrupació es tradueix en una sèrie de categories que en l'estudi apareixen com a apartats dins de cada capítol. Per exemple, s'han analitzat els ítems sobre situacions de violència de la infància i l'adolescència de forma conjunta. En cada apartat, es fa un relat del contingut de cada categoria a partir d'una síntesi possible de la informació procedent de les entrevistes, acompanyada de fragments de les mateixes entrevistes per il·lustrar i fonamentar aquesta síntesi. Hem resumit els principals aspectes o titulars en forma d'esquema al final de cada apartat.

Les dades i la informació qualitativa sobre el perfil sociodemogràfic de les 25 dones participants a l'estudi van ser recollides a través d'un breu qüestionari a l'inici de les entrevistes. Les entrevistes es van realitzar durant el mes de desembre de 2019.

**Característiques
de les**

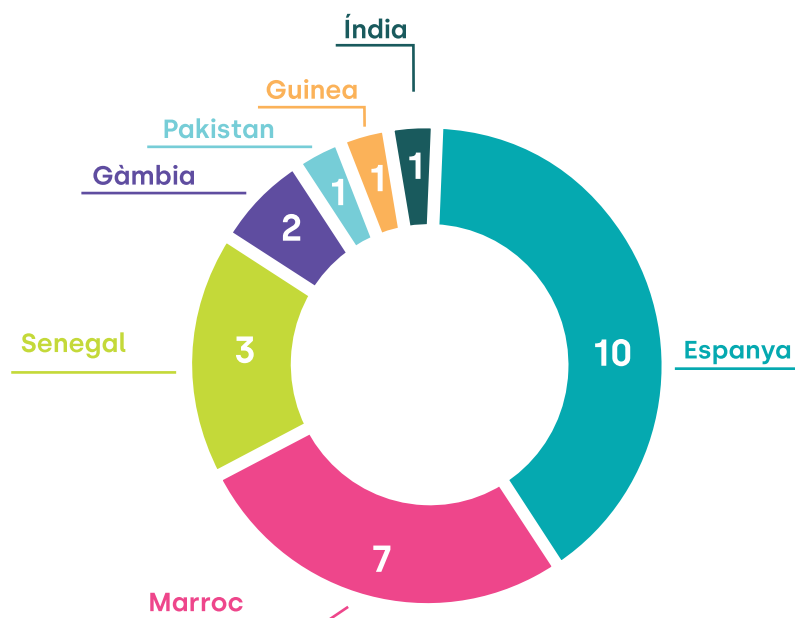
done

participants

a l'estudi

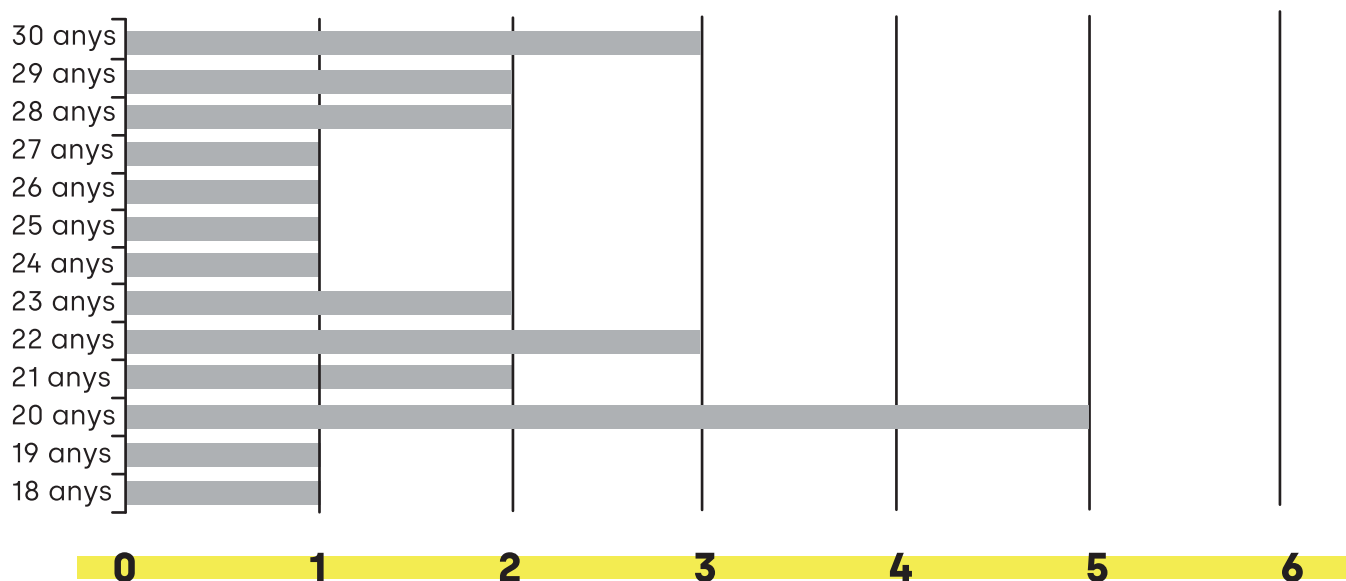
Lloc de naixement

La mostra de 25 dones entrevistades es compon de dones nascudes tant a territori espanyol com a l'estranger, concretament al Marroc, Senegal, Gàmbia, Guinea, Índia i Pakistan.

Edat en el moment de l'entrevista

L'edat de les dones entrevistades oscil·la entre els 18 i els 30 anys, amb una mitjana de 24,2 anys i una desviació típica de 4,6, el que evidencia la variabilitat en l'edat de les participants que conformen la mostra.

Context d'origen

Tot i que més d'una tercera part de la mostra està formada per dones que han nascut a territori espanyol, si analitzem el lloc de naixement dels seus pares i mares, totes les dones entrevistades tenen un context d'origen migrant on les comunitats d'origen principals, repartides a parts iguals, són el Marroc, Gàmbia i Senegal. A més, hi ha presència puntual de Guinea, Sierra Leone, Índia i Pakistan.

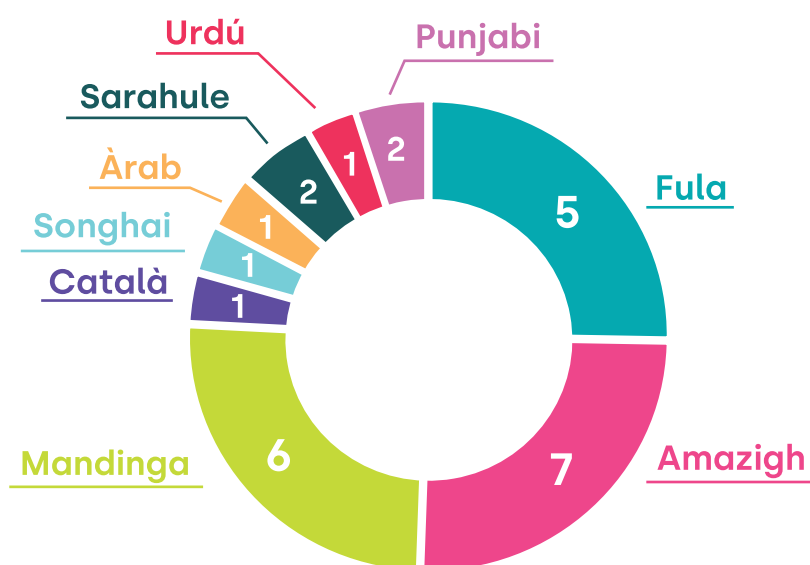

Llengua materna i idiomes que parlen

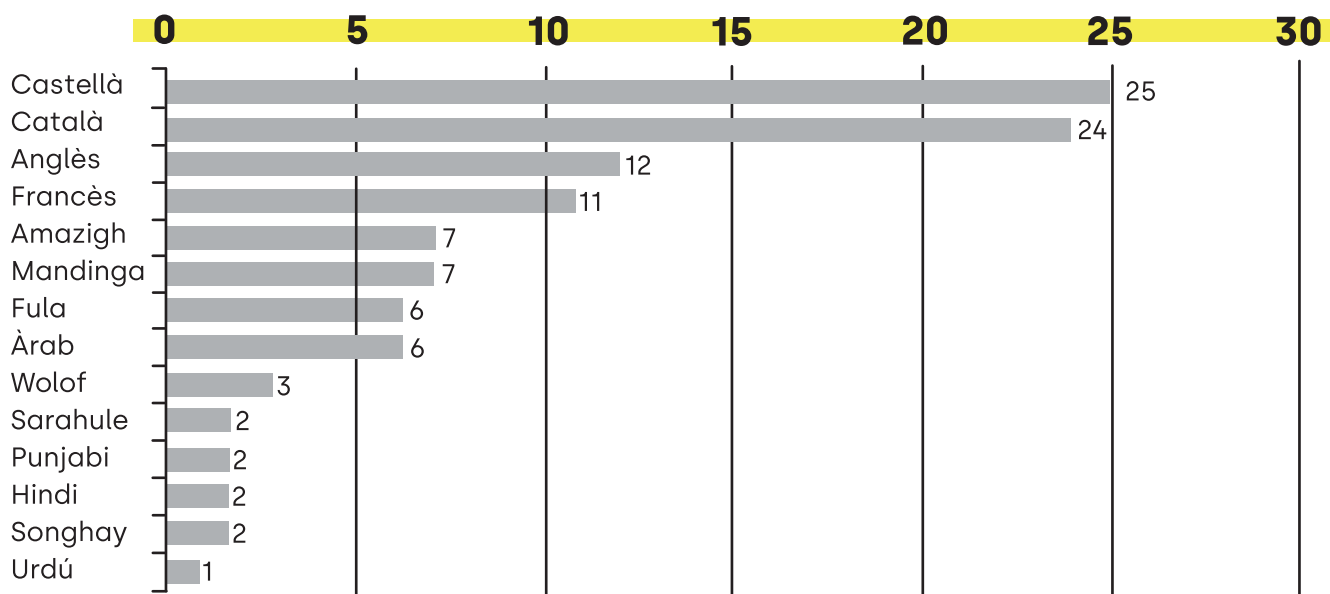
La llengua materna¹³ més comuna entre les dones provinents del Marroc és l'ama-zigh. Pel què fa a les dones de la regió del Senegal, Gàmbia i Guinea, les llengües maternes més comunes són el mandinga i el fula. També trobem altres llengües més minoritàries en la mostra com el català, l'urdú, el songhai, l'àrab, el sarahule i el pun-jabi.

Al mateix temps, pràcticament la totalitat parlen el català i el castellà i una mica menys de la meitat parlen l'anglès o el francès, en tant que són llengües colonials dels països d'origen. Les dones tenen coneixement de quasi 4,5 llengües de mitjana. Cal destacar que en 11 casos tenen coneixement de 5 llengües o més.

Llengua materna

Idiomes que parlen

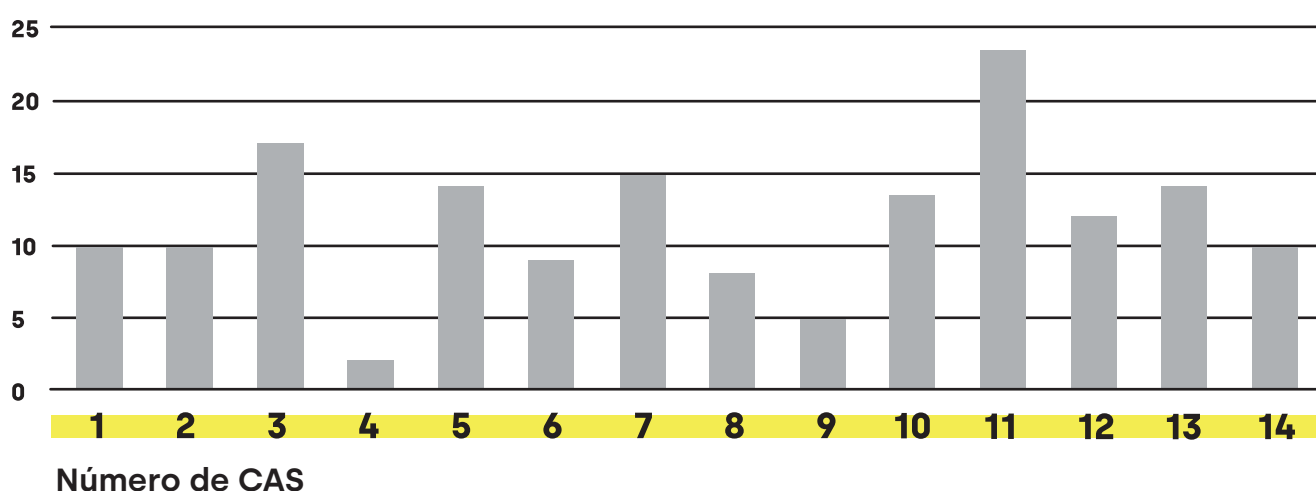

¹³ La pregunta sobre la llengua materna té 26 respostes (en comptes de 25) perquè una de les participants referencia dues llengües maternes.

Temps des de que van sortir del país d'origen i temps de residència a Espanya

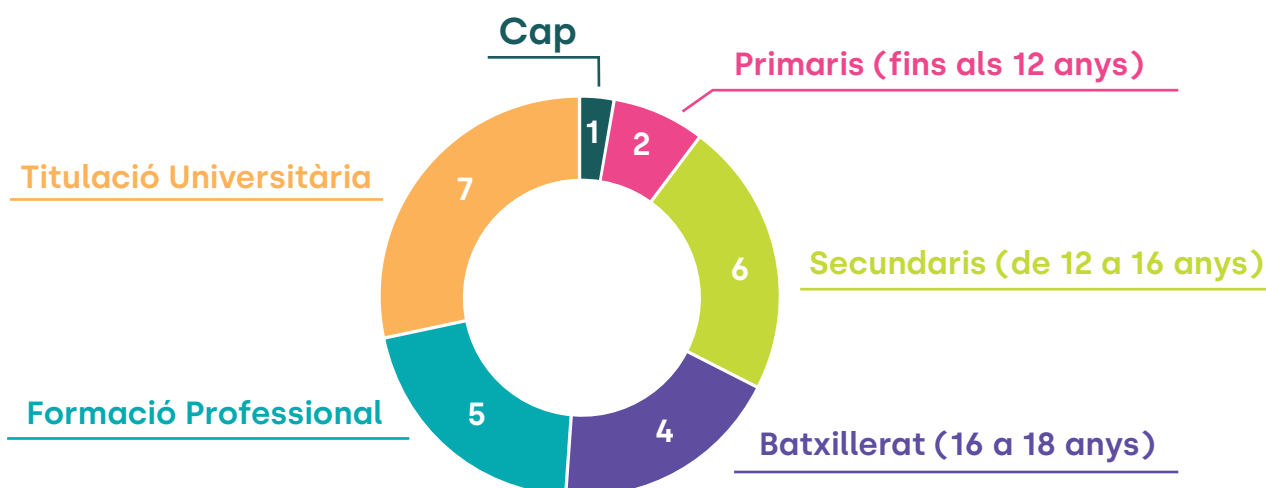
Les dones de l'estudi no mostren diferències entre el temps que fa que van sortir del país d'origen i el temps que porten a Espanya. Això és obvi per aquelles que han nascut a Espanya però també és així per aquelles que han realitzat un procés de migració (14 casos), indicant que el procés de migració a Espanya ha estat directe (del territori d'origen al de destí) sense concatenar altres processos fins arribar a Espanya. Les dones de la mostra que han nascut a l'estranger i han migrat a Espanya fa uns 12 anys de mitjana que hi viuen, tot i que hi ha força variabilitat ($\sigma=5,3$).

Edat

Estudis cursats

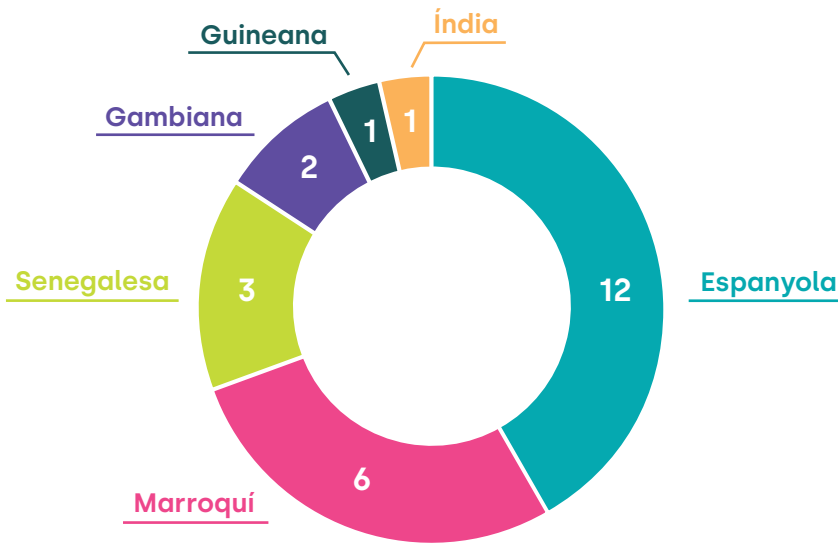
Hi ha força diversitat pel que fa al nivell màxim d'estudis aconseguit per les dones de la mostra: tenim presència tant de dones que no han arribat a acabar l'educació secundària, com de dones que han arribat a la universitat. La majoria tenen un nivell d'estudis secundari.

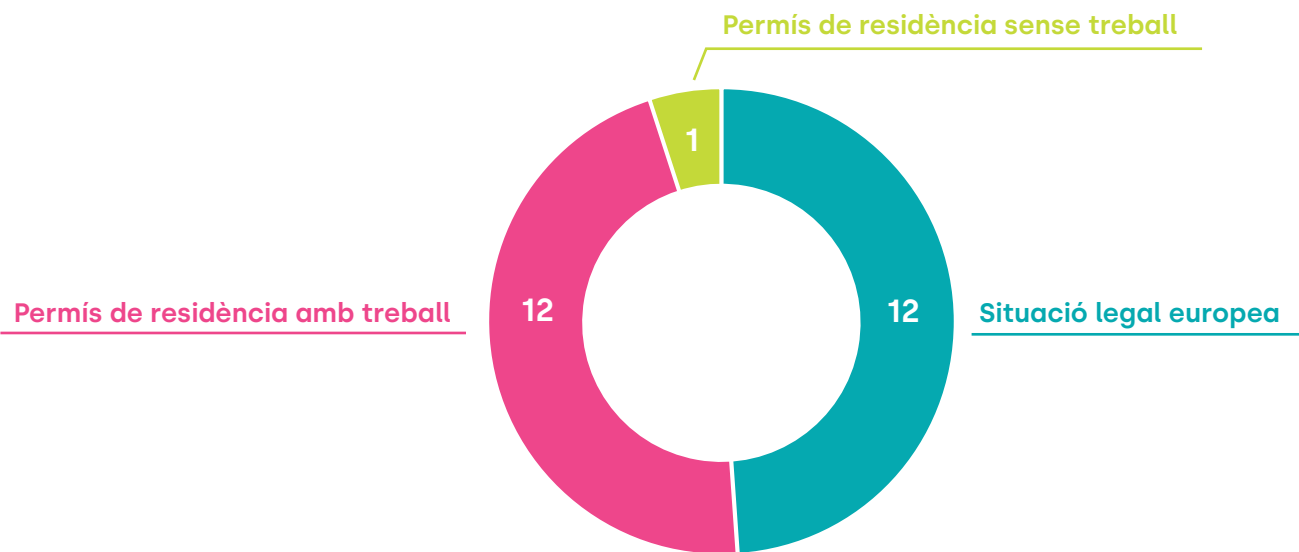
Nacionalitat i situació legal

Pel fet d'haver nascut a Espanya o pel fet d'haver estat adoptades per una família, moltes tenen la nacionalitat espanyola. La resta tenen permís de residència amb treball, perquè l'exmarit tenia la nacionalitat i ella va arribar per reagrupament familiar. En un cas, una dona té permís de residència però sense permís de treball.

Nacionalitat

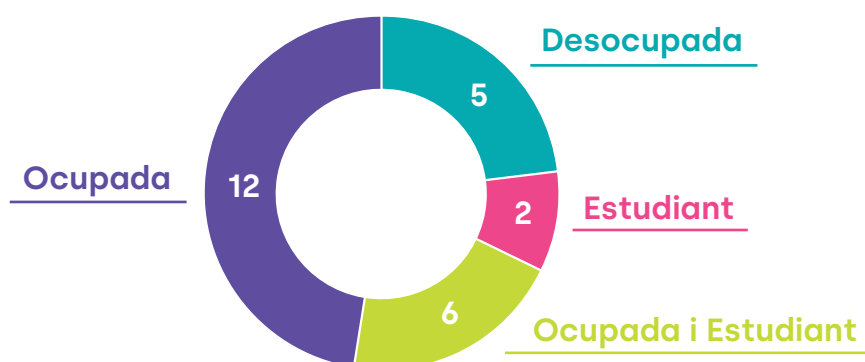

Situació legal

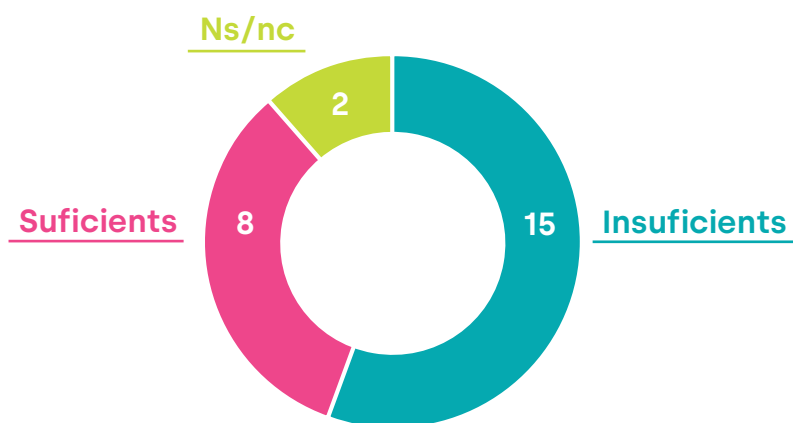
Situació laboral

Gairebé la meitat de les dones participants a l'estudi estan ocupades, prop d'un terç estan estudiant i la majoria d'elles ho fan combinant-ho amb la feina. Actualment, cinc de les dones estan desocupades. Així doncs, gairebé tres quarts de la mostra té feina. Tenim una mostra força diversa pel que fa a la tipologia de les feines: algunes d'elles realitzen feines poc qualificades (dependenta en un supermercat o en una botiga, carnissera, cafeteria, o de cambrera), d'altres tenen feines més qualificades (auxiliar d'infermeria, administració, en una oficina de turisme) i una d'elles desenvolupa una feina altament qualificada (en una entitat bancària).

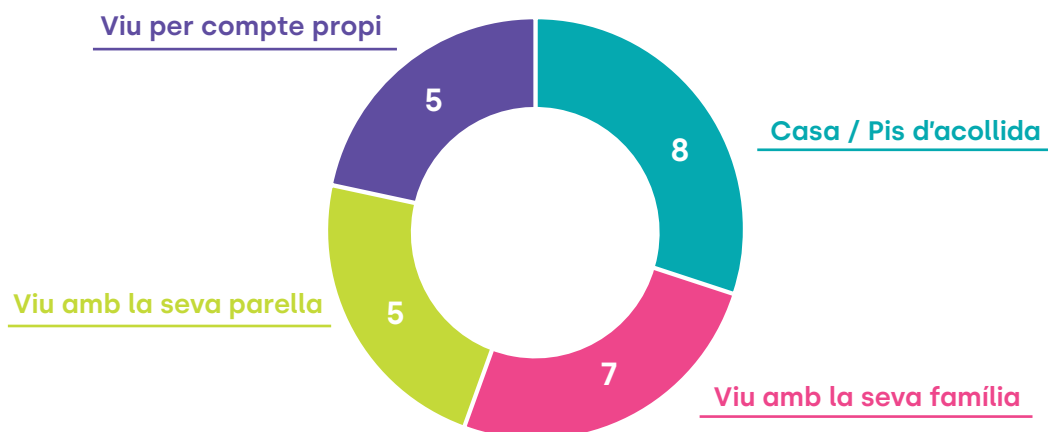
Ingressos econòmics

Malgrat que la majoria de les dones entrevistades treballa, també hi ha una majoria de participants que considera que té uns ingressos insuficients, ja sigui perquè treballen poques hores, perquè aquestes no les consideren prou remunerades o perquè estan a l'atur i perceben només la renda activa d'inserció. Tenint en compte la tipologia d'ocupació, en alguns casos es podria relacionar aquesta baixa remuneració amb posicions poc qualificades. Algunes consideren que tenen ingressos suficients *"però sempre en falten més"* [22-Ndeye].

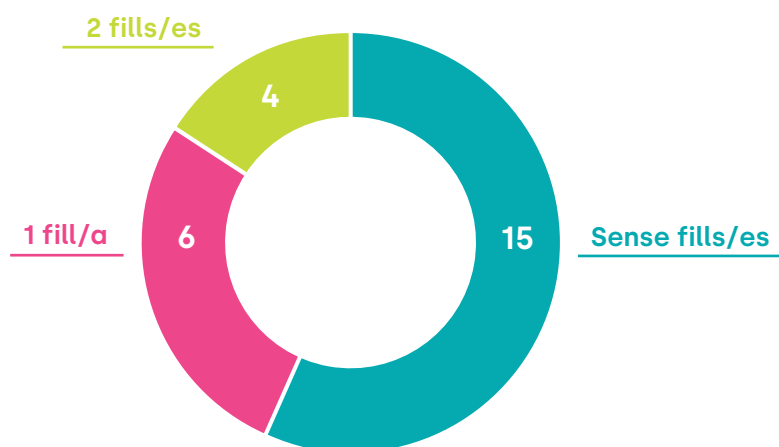
Situació residencial

En haver superat una etapa de pressió o consumació del matrimoni forçat, prop d'un terç d'elles viu en una casa o pis d'acollida; una mica més d'un terç viu per compte propi o amb la parella; i el terç restant viu amb familiars.

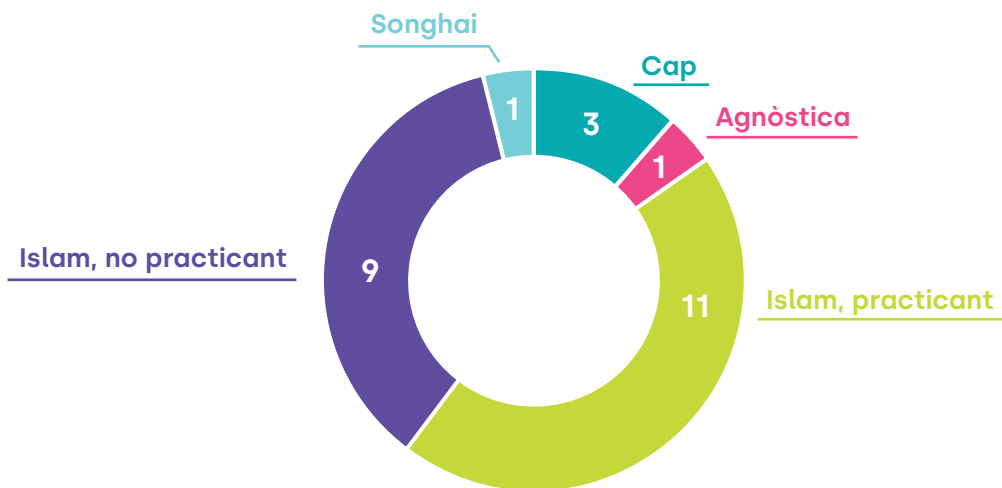
Fills i filles

Si bé la majoria no tenen fills ni filles, prop d'un terç tenen entre 1 i 2 fills o filles, que oscil·len entre els 4 mesos i els 6 anys. Hi ha alguns casos d'avortaments (cinc), dels quals quatre són interrupcions voluntàries de l'embaràs i un és degut a causes naturals.

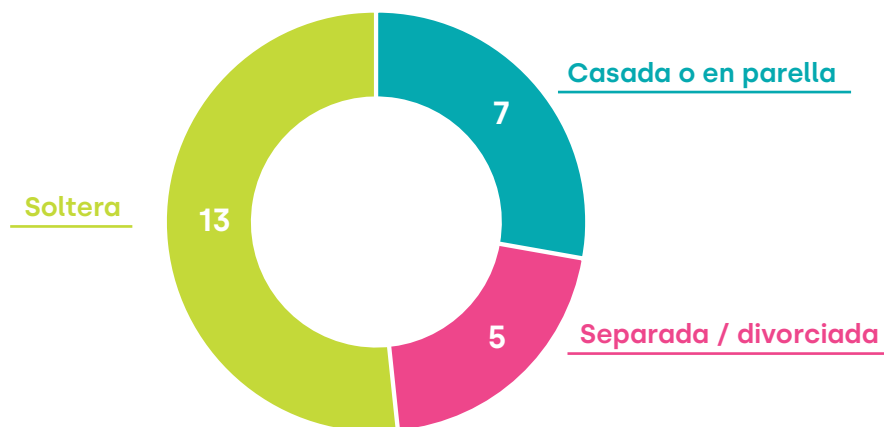
Religió

La majoria de dones es consideren musulmanes, tot i que es distribueixen entre les que practiquen i les que no, ja que, per algunes, les pràctiques que promou la comunitat no es fonamenten en la religió, sinó que estan profundament influïdes per la cultura, la qual és totalment patriarcal.

Estat civil actual

La meitat de dones presents a l'estudi (13) estan solteres. D'aquestes 13, 10 han passat per pressions o compromisos cap al matrimoni forçat, si bé aquest no s'ha arribat a consumir gràcies a la seva oposició o a l'ús de diverses estratègies de resistència. Addicionalment, trobem 5 dones separades o divorciades, les quals han passat, totes elles, per un matrimoni forçat. D'altra banda, hi ha 7 dones casades (una d'elles viu en parella assimilada al matrimoni), de les quals quatre són casos de matrimoni forçat consumat.

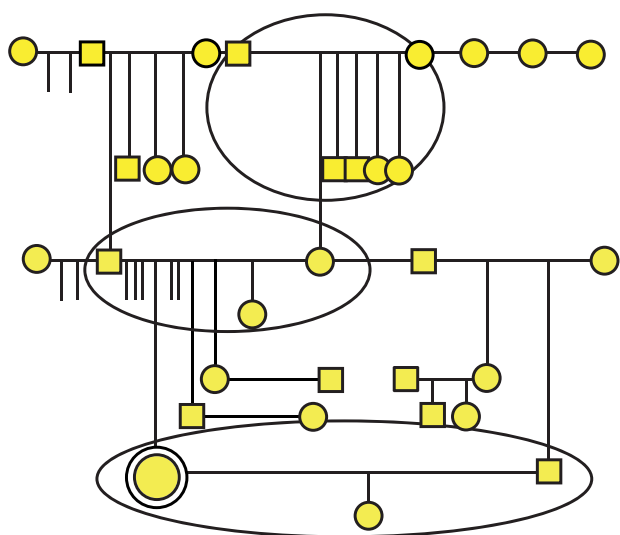

Estructura familiar

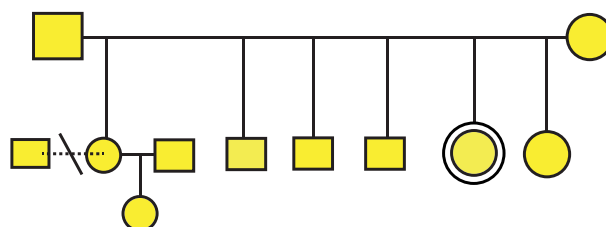
Un dels aspectes pels que es preguntava a l'entrevista és sobre l'estructura familiar. Aquesta estructura ha quedat recollida en genogrames, que evidencien una gran diversitat d'estructures familiars extenses. Fent un exercici de generalització, podem dir que les dones de l'estudi solen pertànyer a famílies on els progenitors tenen 5 o més fills (8/10 casos), que són germans o germanastres de les dones, ja que abunden els casos on els progenitors han tingut (o tenen, en el cas d'algun pare) més d'un matrimoni.

Un altre detall rellevant és que quasi en la meitat de la mostra, les dones entrevistades són les germanes grans de les famílies. Això pot tenir certa importància en relació al matrimoni forçat donat que l'experiència de la germana gran pot influir (o ha influït), ja sigui a favor o en contra, en les creences i comportaments posteriors respecte el matrimoni forçat per part de progenitors i/o germans i germanes menors. En canvi, en altres 9 casos es tracta de dones amb altres germanes grans. En els 4 casos restants, no sabem la posició de l'entrevistada respecte altres germans/es.

Genograma cas 22-Ndeye

Genograma cas 11-Nina

- Persona de referència
- Sexe femení
- Sexe masculí

Relació de les dones participants amb el matrimoni forçat

No totes les participants a l'estudi han patit un matrimoni forçat o consideren el seu matrimoni com a forçat. El que les uneix a totes és **un medi procliu al matrimoni forçat que pot acabar comportant una o múltiples de les següents situacions** que s'expliquen a continuació en forma de gradació:

Absència de pressions per al matrimoni forçat: La dona no ha rebut pressions per casar-se malgrat, en el seu entorn cultural, el matrimoni forçat és una pràctica habitual. Tanmateix, trobem casos on membres de la família extensa o altres persones de l'entorn de la dona li han parlat de la possibilitat del matrimoni forçat, però la dona no ha sentit una pressió real per casar-se. En aquests casos, s'observa que els comentaris no han estat emesos per persones amb capacitat d'influència en la seva vida i/o que les persones del seu entorn més proper (pare, mare, convivents, etc.) li han mostrat una actitud d'oposició explícita o de recolzament en contra del matrimoni forçat.

Pressions per al matrimoni forçat: Dones que han viscut en un entorn on s'ha insistit molt, de manera directa i/o indirecta, en el matrimoni forçat, però sense concretar la persona que li proposaven. És a dir, no hi ha hagut cap proposta sòlida de matrimoni. Tanmateix, aquí s'inclouen els casos en els que la dona rep pressions per a sotmetre's a determinades condicions en relació al matrimoni imposades per la família o la pròpia comunitat. Pressions que, malgrat no es concreten en una proposta ferma de matrimoni forçat, també limiten la capacitat real de la dona per a decidir lliurement. Per exemple, s'ha entrevistat a una dona d'origen hindú a qui la família no permet casar-se amb una persona d'una casta diferent i la pressiona perquè es casi amb algú del seu mateix grup social.

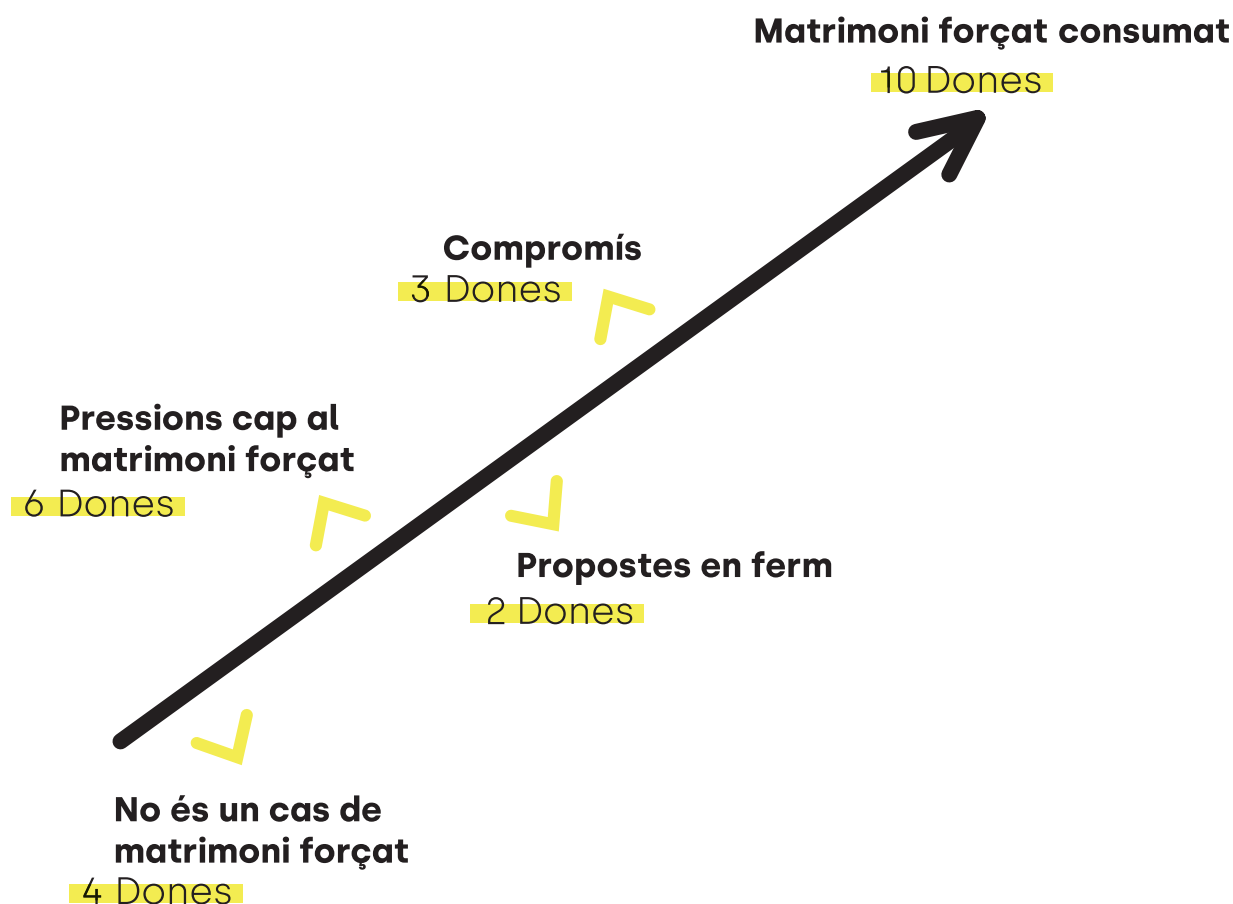
Propostes en ferm: Casos en què la família de la dona li ha fet una o diverses propostes sòlides d'un o més candidats amb qui casar-se.

Compromís matrimonial forçat acordat entre famílies: Les famílies de la dona i del futur marit han acordat el matrimoni, sense arribar a celebrar el casament. Aquest acord entre les famílies és enormement significatiu i, en alguns casos, té validesa en sí mateix. És a dir, encara que no s'hagi celebrat el casament, el matrimoni ja és vàlid a ulls de les famílies i/o de la comunitat. El compromís pot acordar-se en qualsevol moment, fins i tot abans del naixement de la dona. A partir de l'acord, la dona ja és considerada "l'esposa de", fet que esdevé una altra forma de pressió envers la dona per tal que s'acabi consumant el matrimoni.

Matrimoni forçat consumat: S'ha celebrat el casament. En ocasions, però, malgrat s'hagi celebrat la cerimònia de casament tradicional, el matrimoni no es considera consumat fins que es mantenen relacions sexuals. Aquest apunt és important, doncs en molts casos, després de ser forçades a casar-se, les noies són obligades a consumir el matrimoni (per part de la pròpia família, del marit, de la família d'aquest, etc.). El matrimoni forçat, per tant, situa a les noies i dones en una posició de major risc de patir altres formes de violència, com la violència sexual.

Aquest medi procliu al matrimoni forçat, comú en tots els casos de la mostra, pot desenvolupar-se, doncs, en diferents intensitats, donant lloc a diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat. Totes elles atempten contra la capacitat d'agència de les dones que les pateixen, és a dir, contra la possibilitat que tenen de **decidir lliurement**, entenent la llibertat com la capacitat efectiva i real de decidir autònomament i sense pressions ni opressions sobre el matrimoni i les seves pròpies vides. Això fa que parlem de diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat, més enllà del matrimoni forçat consumat, ja que la manca de llibertat impossibilita poder donar un consentiment positiu a partir del desig d'aquell matrimoni.

A la següent imatge pot observar-se la distribució de la totalitat dels casos que componen la mostra pel què fa a les diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat. És a dir, el nombre de dones participants que ha patit les diferents situacions exposades.

Com es pot veure, hi ha 4 participants que, tot i provenir d'un medi procliu al matrimoni forçat, no han patit cap de les quatre darreres situacions mencionades en relació amb el matrimoni forçat (pressions, propostes en ferm, compromís forçat o matrimoni forçat consumat). Aquestes dones són participants clau a l'estudi, ja que ens permeten comprendre molt millor el fenomen. Totes elles disposen d'un coneixement directe dels matrimonis forçats a través de casos molt propers (d'amigues o d'altres dones de la família), o bé a través de la pròpia experiència amb la comunitat. D'altra banda, a partir de l'anàlisi de les seves històries de vida i del paper del seu entorn més pròxim, ofereixen informació molt valuosa sobre aspectes clau per a la prevenció del fenomen.

De totes les participants que componen la mostra, són 10 les que han patit la consumació d'un matrimoni forçat. No totes elles han aconseguit sortir d'aquesta situació, sinó que actualment 4 d'aquestes dones segueixen casades, si bé amb situacions molt variades; una viu actualment en un pis d'acollida, una altra amb la família d'origen (mare, germans i filla), una altra conviu amb el marit però està intentant sortir del matrimoni forçat i, finalment, una d'elles no considera haver patit un matrimoni forçat donat que ella va accedir a casar-se per tal de fugir de la violència que patia a casa seva i actualment manté una bona relació amb el marit.

El context

**de les
dones
participants
a l'estudi**

Abans del seu naixement

La majoria de les dones participants no relaten problemes durant l'embaràs de la mare. D'altres desconeixen com va transcórrer la seva gestació. En relació a això, les situacions complicades (poques) que es relaten tenen a veure amb haver tingut molts fills o filles o molts intents d'embaràs (per exemple, en el cas de 3-Adama, li van dir que havien intentat tenir fills moltes vegades i que la mare va tenir més d'un avortament) i amb les condicions de vida durant l'embaràs (en el cas de la gestació d'1-Ayesha, la seva mare, embarassada, havia de cuidar diversos fills, fer les tasques de casa, cuidar dels animals de la granja, etc., fet que generava manca de descans).

Pel que fa al part, identifiquem molts pares i sobretot moltes mares joves (de 17, 18 o 20 anys); cap té més de 30 anys. A la mostra hi ha pocs casos en què les dones hagin nascut a casa i no a l'hospital.

Les reaccions familiars al naixement, en general, són bones. En el cas en què la valoració és negativa és degut a la interrelació entre el fet d'haver nascut nena i la situació econòmica de la família. En el cas d'11-Nina, la seva família considerava el seu naixement com "un error", ja que era la cinquena filla i tenien pocs recursos econòmics.

Pel que fa a malalties dels progenitors, es mencionen malalties com diabetis o càncer. D'altra banda, hem trobat pocs casos on es relatin addiccions en els pares i mares. En algun cas on n'hi ha, com per exemple en el de la 19-Ida, l'addicció és múltiple: a l'alcohol, al joc i al tabac.

Processos migratoris

Les famílies de les dones participants tenen en comú estar immerses en processos migratoris des dels seus països d'origen cap a Espanya per la necessitat d'obtenir ingressos (1-Ayesha: *"Bàsicament per la feina. És la raó per la qual el meu pare va marxar d'allà i va venir a aquí, per buscar feina. Perquè allà, encara que trobis feina, no cobres suficient per mantenir la teva família"*). Algunes ja van néixer aquí, però els seus pares continuen molt lligats al país d'origen, ja sigui perquè hi viatgen sovint, perquè viuen amb familiars al mateix habitatge o perquè treballen amb persones de la mateixa procedència.

El context migratori, en el cas en què un dels progenitors emigra i els fills i filles es queden al país d'origen, complica les relacions en el si del nucli familiar.

"Fins els 8 anys, la seva relació era bàsicament telefònica, perquè el meu pare vivia aquí. Sí que, de tant en tant, el meu pare venia a visitar-nos. I hi havia baralles i discussions entre ells. Es discutien bastant, però no recordo per quin motiu."

[1-Ayesha]

“Jo era molt petita i no em fixava en aquestes coses. Jo només em fixava quan ell no trucava, i preguntava per què no havia trucat aquell dia el papa. O quan la meva mare es queixava perquè ens havia deixat sols i no trucava ni res.”

[17-Zaynab]

A vegades, les filles no arriben a conèixer el pare fins passats uns anys o bé passen llargues temporades sense mantenir-hi contacte; això genera un refredament o fins i tot inexistència de la relació.

“La relació amb el pare és dolenta, perquè va estar 4 mesos amb mi i va marxar [...] llavors ja no vaig tenir gaire contacte amb ell [...]. No el vaig conèixer fins potser als 3 o 4 anys, que ell va venir per un mes.”

[1-Ayesha]

“Jo ho veia molt estrany... perquè com que no el coneixia molt, al meu pare. Va ser divertit perquè vaig conèixer al meu pare, però no sabia si m'estimava, si m'explicaria per què ens va deixar tants anys allà sense ni trucar-nos...”

[17-Zaynab]

D'altres vegades són els dos progenitors qui marxen (deixant algunes de les filles al país d'origen) o l'únic progenitor que els queda marxa, de manera que s'han de quedar a càrrec d'algun tiet, avi, o una segona dona del marit. Aquest tipus de situacions acostumen a anar associades amb un maltractament (no sols en termes d'agressions i insults, sinó també de fer-les tenir cura de la casa, en tant que són considerades, per la part de la família que les acull, com una càrrega).

Quan el procés migratori el fan les pròpies dones és comú que ho facin a partir d'un reclam o d'una oportunitat que després s'acaba descobrint enganyosa.

“Ella [la sogra] me decía que me trajo aquí para ayudar a mi madre pero finalmente me trajo aquí para hacer de sirvienta.”

[2-Amie]

En el cas de 12-Khady, el seu cosí li va proposar anar-se'n a Espanya per casar-se amb ell. Tenia l'expectativa de ser lliure, tornar a estudiar i escapar de la possibilitat de què el seu pare tornés a intentar casar-la amb un desconegut. Per això va acceptar casar-se amb el seu cosí, amb qui tenia bona relació (anteriorment) i amb el qual havien crescut junts com germans. Però relata que les promeses d'ell eren falses i que després de casar-se es va convertir en la seva “esclava”.

Comunitats familistes, tancades i denses

En els entorns en què les dones relaten haver viscut, **és la família la unitat que proveeix cura i sosteniment a les persones** (no ho és l'estat ni el mercat); és el que es considera com a règim familista. Al voltant del nucli familiar i de la **família extensa**, es creen relacions de dependència de les quals és difícil sortir.

Alhora, els contextos en els què es mouen les dones participants i els seus progenitors es podrien definir com a **contextos socials denses o comunitats tancades**, on és difícil defugir les crítiques sense que això tingui conseqüències per al nucli familiar, ja que l'accés a molts recursos depèn de mantenir bones relacions amb familiars, persones veïnes i amistats. En moltes ocasions, el nucli familiar i la família extensa viuen en la mateixa propietat. En contextos migratoris, el pare o la mare treballen en un mateix negoci amb altres membres de la família o persones del veïnat, totes elles membres de la mateixa comunitat del país d'origen (i amb particular intensitat si són d'un mateix poble o ciutat, ja que la informació corre a banda i banda de les fronteres amb facilitat). Aquest fet el podem relacionar amb una situació econòmica de les famílies que és, en molts casos, d'una precarietat manifesta (a vegades agreujada per un procés migratori), de forma que el manteniment dels recursos laborals o residencials i d'unes relacions estables amb l'entorn esdevé un valor a preservar per tal que els recursos segueixin fluint. Casar les filles amb membres d'aquesta comunitat (nebots, amics, fills d'amics) és una peça clau per a **reforçar aquestes relacions**.

Aquest tipus de relacions es donen tant en entorns urbans com en entorns rurals; i tant en el país d'origen com en el país d'acollida, per la intensitat de la relació entre la part de la família que viu a una banda i a l'altra. En alguns casos, quan viuen a Espanya, es detecta una dinàmica identitària forta (de reclòiment en la pròpia comunitat de migrants del mateix país d'origen), amb control per part dels pares per tal d'evitar el contacte de les filles amb persones de fora de la comunitat (veïns/es, companys/es de classe, etc.), que ja es detecta a la infància però que s'accentua durant l'adolescència. En algun cas, la situació familiar afecta les dones impeding les relacions interpersonals, fent que se sentissin més insegures, infravalorades, tímides, callades. A tot això, s'hi suma el fet que, en algunes ocasions, han patit diferents formes d'assetjament durant la infància i/o l'adolescència.

Com es concreten aquestes pràctiques de relació social? A través del temor al "què diran", en tant que els familiars (tiets, per exemple) i amics del pare o de la mare pregunten si les filles estan casades.

“Tu hija se está haciendo mayor ¿y qué? ¿Qué le espera, qué va a hacer? ¿Por qué no la traes a Marruecos?”

[24-Yasmine]

“Este tío, de Rosas, sabe que estoy en Barcelona estudiando, pero estuvo tirando como mucha mierda a mis padres, en plan, ‘tus hijas se han ido para ser unas putas’, intentar meterse en nuestra familia para preguntar por qué me iba, por qué no me iba. Él y su mujer son gente muy religiosa, muy cerrada. Entonces, al ver una chica que sale de casa de sus padres, es como que iba por el mal camino. Y, claro, han intentado meter miedo, meter miedo, meter miedo a mis padres.”

[24-Yasmine]

En el cas de la 15-Columba, es detecten mancances a nivell educatiu i sociocomunitari (poc teixit social i xarxa d'espais i activitats d'oci). Relata que tothom es coneix i que s'ha de vigilar el que es diu per tal que la família no sigui criticada.

Una altra forma de control és desincentivar les relacions socials amb altres nois fora del control de la família, ja sigui a través de la calúmnia i l'amenaça o bé a través de l'agressió.

“Mi abuela llamaba a mi padre diciendo que yo me iba a casa de los hombres, que yo salgo mucho. Mi abuela siempre insultando... ‘vas a salir de mi casa’ y esas cosas.”

[4-Nuha]

“Una vegada la meva mare va agafar una escombra perquè li vaig dir que volia sortir amb uns amics i em va dir que jo em volia prostituir... I va agafar una escombra i me la va ficar per la vagina. Em va fer tantes barbaritats!”

[20-Khoudia]

“Mi padre también nos pegaba, desde que venimos aquí a España. No mucho, pero las ostias que nos metía... Yo de lo que nunca me olvidaré es que me gustaba un chico de clase y mis padres lo supieron. Y te prometo que me pegaron tanto que me dejaron calva. En 5° de primaria. Nunca me olvidaré de ese día. Me tiraron del pelo, me meé encima. Y mi padre me dijo ‘tú has venido aquí a estudiar, otra cosa más y a tu país’.”

[24-Yasmine]

Un altre exemple de control comunitari és quan les dones han de començar a portar el vel. Algunes assenyalen que el portaven perquè volien i, en diverses ocasions, ho assenyalen com un element de pressió i control, ja que era un aspecte molt visible i, per tant, fàcilment identificable. Algunes expressen que, malgrat que no ho volien, eren obligades a posar-se'l. En ocasions, al negar-s'hi, hi havia represàlies o conseqüències negatives cap a elles.

“Mi padre me obligó a ponerme el pañuelo. Y como yo no quería, tuve muchos problemas con él. Él me decía que si no me lo ponía, no podía salir de casa ni me dejaría estudiar. Y yo salía de casa con el pañuelo y luego en la calle me lo quitaba. Pero la gente empezó a hablar y tenía que ponérmelo.”

[15-Columba]

Entorn de violència

Les dones participants a l'estudi han crescut en un entorn familiar on s'acostuma a experimentar la violència com a quelcom normal, en dos sentits: per la pròpia experiència dels progenitors havent sigut maltractats i per la reproducció, per part d'aquests, dels mateixos patrons de violència cap als fills i, especialment, cap a les filles, amb qui solen ser més violents i exercir més formes de control.

Violència experimentada pels pares i mares

En primer lloc, observem l'antecedent de violència, és a dir, que els pares i mares van patir violència. Tal i com relaten algunes de les participants, els homes (pares de les dones entrevistades) poden haver sigut maltractats en la seva infància, ja sigui físicament per part del seu pare (3-Adama, 8-Dihya i 20-Khoudia, qui expressa *"Tenint el pare que tenia ell... pel què diuen, el seu pare era un home fort. I per ells això és una cosa normal"*), per part del professorat (14-Elizabeth) o psicològicament per part de la mare (11-Nina). En algun cas, és la mare qui assumeix un rol dominant i agressiu (*"La meva mare era la forta de la família. Fins i tot el meu pare li tenia por"*, 20-Khoudia); o bé les actituds conflictives són recíproques (*"Él era muy autoritario en ciertos aspectos, o se ponía ella autoritaria"*, 3-Adama). No obstant això, la major part de la violència la reben les mares (de les dones entrevistades), maltractades primer per la família i després pel marit i la família del marit. A continuació s'exposen alguns exemples.

Violència que les mares de les dones entrevistades van patir per part de la família:

Abandonament:

"Com que no podia tenir fills, els pares de la meva mare van decidir donar-li a la tia com si fos un regal; perquè aquesta senyora la cuidés. I aquesta senyora... doncs la maltractava, no la cuidava bé. Era molt tancada, no la deixava fer res i només la utilitzava per netejar."

[17-Zaynab]

Violència física i haver-se d'encarregar de les tasques de la llar:

"Ha patit molt de maltractament, quan era jove... Perquè ella era també la gran de la família. I pel què ella em va explicar, ella era la que feia les coses de la casa, havia d'anar a l'escola, i venia i havia de cuidar els seus germans... i que la pegaven, perquè no la deixaven sortir amb els amics [...] Ho va passar molt malament. Vaja, que una bona infància tampoc la va tenir."

[20-Khoudia]

No tenir permís dels pares per poder relacionar-se amb gent [mare de la 15-Columba]

Violència que les mares de les dones entrevistades van patir per part del marit i la família del marit:

Agressions físiques, a vegades molt violentes [11-Nina, 19-Ida]:

En el cas de 8-Dihya, el pare pegava la mare. I una vegada va apallissar a la germana amb un cinturó.

Ésser obligada a portar roba tradicional [15-Columba]

Actitud controladora, no poder sortir de casa sense el marit [11-Nina, 15-Columba]

Aïllament i control:

“Mi madre no tenía redes sociales (amigas, conocidas...) porque está siempre en casa sola”

[15-Columba]

Insults de la sogra [4-Nuha]

Menyspreu per part de la família i la segona dona del marit:

“Le faltan al respeto, como ella vive allí, no tiene trabajo y tampoco no gana nada en su vida [i la segona dona sí, i pot enviar diners als germans del pare], pues ellos la tratan mal, o sea, no la respetan por culpa de eso. Y por otra parte, esa mujer misma [la segona dona del pare] dice cosas malas.”

[16-Rokhaya]

Aquest passat de violència i maltractaments pot ésser una de les causes que porten a la naturalització de la violència en la relació amb els fills i filles.

“Jo sempre havia pensat que volia saber per què ma mare em feia tot això. Vull entendre. Jo li vaig preguntar moltes vegades a ella, i ella no tenia cap resposta. I jo vaig pensar que estudiaria psicologia per entendre la seva ment. Però la psicòloga em va dir que no ho entendre mai. Que probablement ella tingui altres problemes mentals, o perquè ella també va ser abusada,…”

[20-Khoudia]

Pel què fa a la percepció que tenen les participants sobre la conflictivitat present a les relacions entre els seus pares, hi ha una tendència a normalitzar, per quotidiana, aquesta violència:

“Quizá en esa época la veía normal, pero ahora veo que la relación no era sana. No era un matrimonio, digamos, adecuado. Porque él era muy autoritario en ciertos aspectos o se ponía ella autoritaria. No había un equilibrio. [...] A veces era conflictiva, pero a veces no tanto.”

[3-Adama]

“Quan començaven a discutir, que no sabia ben bé perquè, però quan començaven els maltractaments físics... Sí, recordo quan començava a plorar, no parava de picar, en aquests moments sí que ens en enteràvem que passava algo, però no sabíem per què. I igual estaven discutint però no ens en enteràvem, però quan començaven els maltractaments físics sí que ens en enteràvem que allà passava algo.”

[21-Seynabou]

En el cas de 8-Dihya, ella no ho va parlar amb ningú. Refereix que tothom sabia com era el seu pare i estava normalitzat.

Violència transgeneracional

Pels pares o pels cuidadors (tiets o avis), la violència és com **un aprenentatge, una manera de relacionar-se**, una forma normal d'expressar malestar envers una conducta que consideren inapropiada per part de les filles. Esdevé un **mecanisme de control**, a vegades per fets totalment banals, ja sigui de manera puntual (veure la primera cita) o contínua (veure la resta de cites).

“Él me pegó también una vez que nos quedamos encerrados en un ascensor, porque se pensó que lo habíamos hecho nosotros. Mi hermano tocó la campana y mi hermana dijo que había sido yo quien lo había parado. Entonces mi padre cogió un cable del butano y nos pegó a mí y a mi hermano.”

[9-Ramou]

“[El seu pare li pegava] cuando algo no le gustaba o le parecía que lo estaba haciendo mal. [...] Mi madre supongo que lo sabía, pero era algo normal. Era como en plan hazle-caso a tu padre' [...] Cuando se dio cuenta de que era un poco más mayor, ya no me pegaba [...]. O también supongo que tiene que ver que quizá de pequeña era un poco más rebelde. O sea, era buena, pero tenía más rebeldía y luego dejé de tener rebeldía. Supongo que porque eso me afectó, empecé a tenerle miedo.”

[3-Adama]

“La meva mare picava a la meva germana i al meu germà. Els lligava i els picava. A la meva germana l'havia arribat a picar només perquè havia saludat a un noi.”

[17-Zaynab]

La 19-Ida relata que la mare va veure que no portava el vel, però sí una perruca, i la va colpejar al mig del carrer amb un pal i la va arrossegar estirant-li els cabells.

Aquests mecanismes de resposta violenta al mal comportament es poden activar a la infància, però es tornen més durs i estrictes durant l'adolescència. En aquesta etapa, també apareixen actituds i respostes de més resistència o dissidència davant un sistema estructuralment violent, el masclisme, que cada cop es fa més evident.

La 8- Dihya relata que el seu pare es posava encara més agressiu, amb normes més estrictes.

Es tracta d'una línia contínua que porta des de la reprensió verbal a l'atac d'ira i a l'agressió física, apareixent tant violència física com psicològica. D'aquesta forma, la resposta violenta troba una justificació per part de la persona agressora.

“Sempre havia de procurar que no s'enfadés.”

[8-Dihya]

En el cas de la 2-Amie, ella viu amb els seus tiets i cuida del nebot, i això és una font d'agressions:

“Me pegaba mi tío y mi tía.[...] Cuando su niño hacía algo mal, si se había ensuciado yo le decía limpia esto, que yo lo he limpiado', porque él no hacía nada, siempre tumbado y ensuciando toda la cocina.[...] Entonces, cuando peleaba con él, luego él [el seu cunyat] venía y me pegaba a mí... es el hermano del padre de mis niñas.”

Si prenem la mostra de participants, per a la meitat de les dones entrevistades, la violència comença en el pas de nena a adolescent. Per a l'altra meitat, la violència s'inicia ja des de ben petita i acostuma a incrementar-se durant l'adolescència. Això evidencia que, durant aquesta etapa, és comú que augmenti la violència com a forma de poder i control de les noies, per tal que segueixin les consignes i tradicions patriarcals de la família i/o de la comunitat. És, per tant, durant aquesta etapa vital quan apareixen o **augmenten els comportaments violents** i de control per part de la família; prohibicions de sortir de casa o de relacionar-se amb persones que no pertanyen a la comunitat, pressions cap al matrimoni, propostes de matrimoni, obligar-les a realitzar tasques de cura que no els pertoca per la seva edat, etc.

“Antes de los 10/11 años, diría que la relación con mis padres era buena. Después de este momento, muy difícil, no sé, muy complicada [...] Yo quizás antes era menos consciente y a partir de ahí era más consciente y empecé a cuestionar más cosas... y se complicó más.”

[3-Adama]

En el cas de la 15-Columba, fins als 12 anys va mantenir una bona relació tant amb el seu pare com amb la seva mare. A partir de llavors, el pare va començar a imposar-li condicions en relació a les tradicions de la família i la mare sempre callava, donant suport al pare.

En alguns casos, la violència l'exerceixen el pare i la mare (16-Rokhaya: "Aquí el meu pare em picava. I la meva mare igual."; 10-Awa: "Era más mi madre que mi padre"). Majoritàriament, però, el patró sol ser dels homes cap a les dones (tal i com hem vist en els antecedents de violència familiar).

“El meu pare picava molt a la meva mare, a la meva germana gran i a mi també quan em vaig fer una mica més gran (a partir dels 10/11 anys). Això fa que mai parli molt amb ell, només quan haig de fer-ho.”

[8-Dihya]

Tot i que aquest seria l'esquema paradigmàtic, trobem que les dones són les que exerceixen la violència en major mesura cap a les filles. Sense entrar en la dimensió geogràfica, una possible explicació d'aquest fenomen de violència per part de les mares (o la dona que tutoritza la criança) és pel rol de cura que tenen assignat (la criança de la majoria de participants d'aquest estudi ha sigut a càrrec de les dones, particularment en casos on faltava el pare o tots dos progenitors), que genera que la funció de control també la facin elles. En aquest sentit, un aspecte molt important a tenir en compte és la responsabilitat que **s'assigna a les mares** en relació a les filles, ja que si aquestes no es comporten com la comunitat espera que ho facin, la culpa i la vergonya recau sobre les mares per no haver sapigut exercir el seu paper de **cura i control** sobre les filles. Per això, en moltes ocasions, són les mares les que intenten casar-les o les que més les pressionen perquè ho facin, ja que com a mares estan sotmeses a moltes pressions per part de la pròpia família i comunitat. Aquest aspecte és fonamental per entendre els matrimonis forçats com una **pràctica masclista**, ja que si les filles es casen i es comporten com s'espera que ho facin, el mèrit i l'honor no s'atribueix a la mare, sinó al pare.

“El meu pare era un pare absent. No era un pare implicat en l'educació dels seus fills, ni estava present allà amb nosaltres. Ell tenia una actitud molt masclista. Perquè tot això de cuidar, netejar, cuinar... doncs era feina de ma mare.”

[14-Elizabeth]

“L'educació de les filles recau en la mare. És ella qui ha de donar un bon exemple i educar-la per ser una bona dona.”

[14-Elizabeth]

Segons relata una participant, una possible raó de la conducta violenta dels progenitors (en aquest cas de la mare) és que esdevé una via d'escapament de situacions personals que acaben fent pagar a les filles; doncs les mares, al seu torn, també pateixen violència.

“Mi madre antes de marcharnos [...], a la mínima que le daba rabia algo, a tumbar a ostias porque es como su manera de escape.”

[24-Yasmine]

A vegades, els germans també exerceixen conductes violentes, tant físiques com psicològiques, reproduint el rol de gènere d'una forma manifesta. Els fills, sobretot els més grans, s'erigeixen com els **seguidors de la tradició** i, a partir de determinades edats, comencen a desenvolupar un **rol masclista i de control** absolut sobre les germanes i altres dones de la casa, en pro de mantenir l'honor familiar. Com a guardians del patriarcat, quan ha calgut també han utilitzat la violència física i, reforçats pels pares, han deixat evident el seu lloc de superioritat envers les seves germanes.

La 11-Nina explica que, quan tenia 11 anys, el seu germà gran la va agredir físicament amb molta força i que ell es sentia amb el dret de fer-ho per ser home. Quan el pare no hi era, era el germà qui assumia aquest rol. També explica que va rebre l'estigma de "puta" per part dels seus germans quan va començar a utilitzar maquillatge.

En absència dels pares, la violència també pot ser exercida, a part de pels gemans, pels tiets o els avis (9-Ramou), o bé per la segona dona del pare. En aquests casos trobem relacions particularment conflictives on aquestes persones tenen un tracte dur i diferenciat cap a les noies a qui manquen els progenitors. Quan queden a càrrec d'una segona dona del pare (degut a relacions poligàmiques), acostuma a haver-hi maltractament pel fet de ser filles de l'altra dona.

“El dinero se había perdido y habían dicho que era yo, y me habían pegado, y todo el cuerpo lleno de sangre. Dos semanas y supieron que no era yo, sino que eran sus hijas. Y lo que más me dolió es que a mi me habían pegado y a sus hijas no las habían tocado... tenía unos 10-11 años o así.”

[4-Nuha]

“Ha habido un problema familiar por culpa de mi madrastra. Justo cuando vinimos aquí. Porque ella, cuando llamaba [a Senegal], se ponía como una persona buena con nosotras, siempre llamaba. Pero justo cuando lleguemos ya nos mostró su cara verdadera, todo era diferente. Pues no quiere vivir con nosotras porque somos hijas de otra mujer. Y llama ahí y dice que nosotras aquí estamos haciendo de putas, yo y mi hermana. A las cuñadas de mi madre, hermanas de mi padre. Ella no quiere que nosotras sigamos más adelante.”

[16-Rokhaya]

“Situació molt dolenta, hi havia molts gelos, tenien molts gelos al meu pare i ell no s'enterava i ho pagaven amb nosaltres. La seva dona també perquè pensava que la meva mare aquí estava més còmoda i ella allà... tot eren gelos. Ens maltractaven emocionalment, ens deien coses sempre, sovint ens amenaçaven que no podíem dir res quan el meu pare ens trucava.”

[21-Seynabou]

L'ús de la violència física pot ser molt extrema, amb pallisses, agressions amb objectes contundents, sense tenir cura de la situació per la qual estiguessin passant les dones participants.

“Mi madre la estaba matando [a una de les seves germanes], la estaba matando de verdad. Tuve que meterme yo en el medio, me metió ostias, pero, al menos, la soltó.”

[24-Yasmine]

“Quan el meu pare picava la meva mare. O una vegada, quan la meva germana gran tenia 15 anys, el meu pare la va picar amb un cinturó. L'havia picat abans, però només puntades de peu, empentes o amb la mà. I aquella vegada li va donar una pallissa molt gran. Recordo que estava molt espantada.”

[8-Dihya]

“La meva mare, una vegada, com que no li vaig voler planxar un jersei a la meva segona germana, va agafar la planxa calenta i em va cremar el braç. Tinc una marca molt gran! I en aquell moment jo no sabia anar al metge, tenia uns 10 anys, i vaig estar amb el braç tapat a ple estiu... Fins que un dia el meu pare va veure que estava sagnant, va veure que estava infectat i em va portar al metge. [...] A l'hospital vaig dir que vaig caure.”

[20-Khoudia]

A la 2-Amie el seu tiet i la seva tieta, amb qui vivia, la pegaven sovint, fins i tot estant ella embarassada: “Él una vez me pegó hasta que me hizo aquí 3 puntos... primero su madre me pegaba y después él me pegaba.”

En ocasions, no hi ha ús de la violència física però sí que s'evidencia una clara **violència psicològica**, amb un control constant que es pot desenvolupar mitjançant els següents elements:

Insults i humiliacions

“¡Madre mía cada día! A veces estaba en el cole y mi madre me llamaba e insultaba, y yo no sabía de qué hablaba.”

[4-Nuha]

Vigilància i control (mirar-li el telèfon constantment, rebuscar entre les seves coses,...)

“Siempre tenía que saber dónde estaba, qué estaba haciendo, con quién; no me dejaba ir a ningún sitio sola, ni a dormir a casa de mis primos ni de mi abuela, siempre tenía que estar en casa.”

[15-Columba]

Ésser obligades a portar el vel

A la 19-Ida, els seus pares l'obligaven a vestir-se segons les tradicions de la religió musulmana i a portar el vel, però a ella no li agradava. Es vestia d'una manera a casa i, quan sortia al carrer, es canviava de roba. Va rebre insults per això i la van agredir per tal que seguís les normes establertes que recauen sobre les dones.

Obligar-les a fer tasques de la llar

“Yo hacía todo de la casa y, si me tocaba ir al cole, iba pero me echaban. Y si alguien robaba algo decían que era yo.”

[4-Nuha]

“Mi madre me trataba como una chacha.”

[9-Ramou]

Amenaces sobre el matrimoni forçat

“Amenaces com que si no em comprometia hauria de deixar d'estudiar, no podria anar a la feina, em deixarien tancada a casa sense poder sortir...”

[1-Ayesha]

“Vaig posar una denúncia per intent de violació, jo sola. Els meus pares es van enfadar, em van estar maltractant a fondo... Em feien dormir darrera d'un armari. M'ho van fer passar fatal intentant que em casés amb l'home que m'havia agredit.”

[17-Zaynab]

Xantatge emocional dels pares en cas de que s'escapés, per tal que tornés a casa [8-Dihya]

No permetre desenvolupar les seves aficions

A la 19-Ida, la seva mare li prohibia jugar a futbol. Relata que el futbol era una cosa que li encantava.

En resum, el **marge de llibertat i decisió** que tenen moltes d'elles és gairebé **nul**, no se'ls hi permet viure com voldrien.

En algun cas concret, algun membre de la comunitat va reaccionar davant la situació violenta (tot i que sense conseqüències importants).

A la 4-Nuha, després de rebre una pallissa amb un cinturó per part del tiet (del qual vivia a càrrec), "La vecina amiga de mi padre llamó a la policía y se llevaron a mi tío y a sus dos hijas y después han pagado y han salido."

No obstant, aquest tipus de casos no són la majoria. Quan la criança és violenta, la violència per part dels pares no s'atura fins que la dona ha sortit de la llar. Com a **estratègia de supervivència** a nivell emocional, es produeix una normalització de la situació.

“Es que es como algo normal ahí, es en plan, no es algo que te afecte ni nada.”

[10-Awa]

“Quan vaig començar l'institut em vaig adonar que la situació no era normal. Jo sempre havia pensat que les coses es feien així perquè som marroquins. Però vaig conèixer a altres noies marroquines i vaig veure que elles sí que podien anar als parcs, sortir de casa...”

[8-Dihya]

Violència experimentada per les dones a l'entorn escolar

Ens trobem davant d'una **contaminació de l'experiència educativa** degut al tracte rebut per part del professorat, que en moltes ocasions era violent. Això porta a les dones a concebre l'escola com un espai negatiu i un lloc del qual fugir. Les famílies els hi atribueixen l'estigma d'incapacitat i elles, en moltes ocasions, l'acaben assumint, fet que les porta a abandonar els estudis o no mostrar-hi interès.

“Muy malo. No me gustaba estudiar nada... porque pegaban. Y no me gustaba ir. ¡Para nada! [...] Siempre he pensado que no servía para nada, pero al venir aquí he sabido que yo valía para mucho y que podía estudiar.”

[6-Khadija]

La 16-Rokhaya rebia agressions físiques per part del professorat motivades pel seu baix rendiment escolar *“No se podía hacer nada, es que eran las normas de ahí. Los padres no podían hacer nada. Si me pegan y ven aquí una raya muy roja, no pueden decir nada. Así que tienes que estudiar sí o sí.”*

“En el cole sí que los profesores nos pegaban con palos cuando hablabas, sí, la educación allí es con palos.”

[24-Yasmine]

Un cop arribades a Catalunya, algunes dones han patit assetjament escolar, el que les allunya encara més de l'experiència educativa.

“Durant la primària ho vaig passar bastant malament, perquè tothom em feia bullying. Per la roba que portava... perquè els meus pares no volien que portés texans i em feien posar la roba del meu país. I els nens es reien de mi. Això va ser dels 8 fins gairebé els 12 anys, quan vaig anar a l'institut.”

[1-Ayesha]

“La gent de la classe m'insultava. '¡Negra, vete a tu país!' Coses molt lletges...”

[17-Zaynab]

En el cas d'una de les dones més grans de la mostra (22-Ndeye, de 31 anys), va patir tracte discriminatori per part d'una professora.

“Només vaig tenir problemes amb una professora que he vist ara que era racista. Encara l'estem buscant a veure si la trobo. Ara penso i si li fessin això a la meva filla trauria les ungles. Ella sempre deia que em portava malament, quan corregia les meves coses canviava, deia que em barallava amb els nens, no em deixava anar a excursions perquè deia que havia fet una cosa dolenta... i sort dels meus companys que deien que no havia fet res, i eren nens petits... jo no deia res a casa perquè pensava que era la profe i tenia raó...”

[22-Ndeye]

Violència sexual

La meitat de les dones participants a l'estudi, aproximadament, ha patit **un o múltiples episodis de violència sexual** durant la seva infància i/o adolescència (toca-ments, agressions sexuals, violacions, mutilació genital femenina, etc.). Concretament, en 11 casos –els quals representen el 44% de la mostra–, les dones han estat victimitzades sexualment al llarg de les primeres etapes vitals, ja sigui dins o fora del matrimoni forçat i per part de diferents tipus d'agressors. D'aquestes 11 dones, són 2 les que han patit alguna forma de violència sexual únicament durant la infància, 5 únicament durant l'adolescència (en aquests casos, normalment perpetrada per homes implicats en el matrimoni forçat) i 4 que han patit múltiples situacions de violència sexual tant en la infància com en l'adolescència, normalment per part de més d'un agressor.

Els episodis de violació durant la infantesa són callats durant molt temps. Aquest silenci es pot deure a diversos motius, com per exemple: la por a no ser cregudes, la incapacitat de parlar-ne produïda pel xoc emocional, el sentiment de culpa, la por a ser jutjades, les dificultats per identificar l'agressió viscuda com a violència, la por a possibles represàlies, l'autoritat i legitimitat que l'agressor suposa per a la víctima (doncs sol ser una persona major a ella), etc.

La 17-Zaynab va patir tocaments per part d'un amic de la família essent ella una mica més gran. *"Jo no ho vaig explicar als meus pares perquè aquest home em deia que era una cosa normal. Quan ho vaig recordar més endavant, els hi vaig explicar al meu pare i a la meva mare. I em van dir que no ho sabien que em feia això. Clar, era normal que jo no els hi expliqués res perquè no podia compartir res amb ells. Em picaven, em donaven pallisses... I només perquè no volia netejar un plat o volia sortir al carrer. Era millor callar que m'estava tocant un amic seu, perquè passava de que em donés una pallissa."*

Inclús, en alguns casos, la víctima arriba a perdre la memòria durant molts anys (com és el cas de 11-Nina i 17-Zaynab). En un cas en què la dona decideix demanar explicacions (18-Halima), el seu relat és menystingut i no té conseqüències per l'abusador.

"Van abusar de mi... Un amic del meu pare em tocava quan jo era petita. Jo no me'n recordava d'això... No ho he recordat fins fa poc."

[17-Zaynab]

A 18-Halima, quan tenia 7 anys, un cosí més gran (que devia tenir 18 anys) va abusar d'ella. Ho va parlar amb els seus pares de gran, i també va parlar amb el cosí abusador, li va dir que se'n recordava del que va passar i que li havia fet mal. El seu cosí li va contestar dient que va ser un joc entre nens.

La **primera relació sexual** de 9 de les dones entrevistades va ser **forçada**, majoritàriament dins del matrimoni forçat. Això representa que en el 36% dels casos, les dones no van viure una primera relació sexual lliure i desitjada, sinó que van patir una violació.

"No me forzó pegándome, pero sí de otras formas. O sea, yo no me sentía preparada. Pero él, aun así, lo intentaba. A pesar de que yo decía 'para', ¿sabes? Eso sí que nunca lo voy a olvidar."

[6-Khadija]

En un cas, malgrat la dona no considera que la seva primera relació sexual fos forçada perquè ningú va obligar-la explícitament, relata que no desitjava aquella relació però va haver d'accedir per tal de seguir les tradicions de la comunitat (21-Seynabou: *"No va ser desitjada, però tampoc em van forçar... Era la tradició i em van portar a la seva habitació"*). Això evidencia que **són múltiples els mecanismes patriarcals que s'utilitzen i es conjuguen per sotmetre sexualment les dones**. En aquest cas, és important tenir en compte el pes del context cultural i les pressions socials que recauen sobre les dones en relació al que s'espera d'elles com a

“bones esposes”, i com això contribueix a situar-les en una posició de major risc de patir altres formes de violència dins del matrimoni forçat, com és el cas de les violències sexuals.

La violència sexual també inclou la mutilació genital femenina. Tot i que durant les entrevistes no es va preguntar explícitament i, per tant, pot ser que la mutilació sigui més nombrosa entre els casos de la mostra, 5 dones mencionen experiències personals en relació a aquesta forma de violència masclista. D'aquestes 5 dones, hi ha 2 que no van arribar a ser mutilades gràcies a actuacions preventives de personal sanitari, de l'entorn o dels propis progenitors. En canvi, hi ha 3 dones (les quals representen el 12% de la totalitat de participants) que sí van ser mutilades genitalment (17-Zaynab, 20- Khoudia i 21-Seynabou), cosa que els hi va causar un greu impacte psicològic i importants afectacions en relació a la seva salut sexual i reproductiva. Això reforça la idea que el **matrimoni forçat** i la mutilació **genital femenina** són **dues formes de violència masclista relacionades**.

“Quan ens van portar a mutilar, això també és violència cap a nosaltres. I hi ha un vídeo de la festa que van fer. Jo tinc records de tot això. De la festa, de com t'ensenyen a caminar... Recordo que em van separar de les meves germanes. Això ens ho van fer en un bosc, no va ser en un hospital ni res. Allà hi havia una dona i t'agafaven, t'obrien de peus i després... només recordo haver vist un cúter i el van treure. I després em van posar com uns draps per tapar la ferida, perquè no sortís molta sang. I llavors t'ajuden a aixecar-te i t'ensenyen a caminar. Vaig estar dues setmanes amb aquest dolor, que no podia ni caminar.”

[17-Zaynab]

Un dels elements clau que permet evitar la mutilació genital femenina és que els pares coneguin les conseqüències penals de practicar la mutilació. Es pot fer a través de dos vies; les no personals (internet, campanyes informatives, etc.) o les personals (per exemple, a través del CAP, com succeeix a la 22-Ndeye).

“La meva mare sempre ens amenaçava amb el tema de l'ablació. 'Que te van a cortar si no te portas bien'. Tinc una àvia blanca [una veïna] i ella m'ha fet d'àvia aquí. I quan em passava això li deia 'mira què em diu la mare, tinc por d'anar a l'Àfrica'. I gràcies això vàrem anar al CAP on ens van fer una revisió i els hi van dir als pares que si tornàvem i ho teníem fet, tindrien represàlies. I això és el que recordo...”

[22-Ndeye]

Unitat de convivència amb família extensa

La majoria de les dones entrevistades viuen en el si del nucli familiar (amb els progenitors i els/les germans/es). En alguns casos, les relacions amb la família són bones. Per exemple, 7 de les dones participants a l'estudi consideren que mantenen una bona relació amb la família durant la infància, 2 durant l'adolescència i 2 més tant durant la infància com l'adolescència. En aquests darrers dos casos, no s'han referit situacions de violència per part de la família durant ambdues etapes vitals o bé s'ha mencionat algun episodi violent puntual [26-Imane “Quan realment

feia les coses malament"]. D'altra banda, en aquests casos tampoc s'ha produït cap matrimoni forçat com a conseqüència de la posició dels progenitors en relació a aquesta pràctica.

Un exemple de bones relacions durant la infància el trobem en el cas de la 12-Khady, la qual tenia una relació excel·lent amb la seva mare, *"de molta complicitat, era la seva favorita"*. Tot i això, com s'ha comentat en els anteriors apartats, en molts altres casos la relació entre les dones i les seves famílies ha estat i és més convulsa.

En algun cas, tot i viure amb els pares, hi ha molt de contacte amb la família extensa, perquè hi estan de pas.

La 14-Elizabeth refereix que en algun moment van viure amb ells un parell de tiets i un amic de la família.

"Durante esta etapa también recuerdo visitas de familiares y estancias de unos meses, principalmente de alguna prima."

[3-Adama]

Poden mudar-se a viure amb un familiar per necessitat (això pot succeir tant al país d'origen com al país on han migrat).

"Mi padre quería estar cerca de su tío porque no tenía padre, ya se había muerto. Y tenía niños y su madre les había abandonado, porque se fue con otro. Por eso mi padre se fue con su tío, pero no estaba bien y al final se marchó."

[2-Amie]

No és estrany conviure conjuntament amb tota la família extensa, a vegades en una finca amb espais separats (la 15-Columba vivia a casa dels avis paterns, en una finca gran on cada família tenia el seu espai, i tota la família extensa vivia allà) o bé en una mateixa casa gran (12-Khady, 13-Saanvi).

"En teoria [la relació amb la família extensa] era bastant bona, per què tots vivíem a la mateixa casa. Com que a Pakistan les cases són molt extenses, molt grans, doncs poden conviure-hi moltes famílies juntes."

[1-Ayesha]

Un divorci, o un procés migratori on el marit viu a l'estranger, acostuma a generar que les dones es quedin a càrrec dels fills i les filles al país d'origen. En algun cas, la mare es queda sola a càrrec dels infants i, tot i que en alguna ocasió disposa de suports puntuals, això genera molta pressió.

La 17-Zaynab explica que quan ella tenia 3 anys, el seu pare va migrar a Alemanya. Ella es va quedar a Guinea amb la seva mare, les seves dues germanes grans i el seu germà bessó. Reben visites del germà de la mare i un amic del seu pare.

En aquests casos també és comú conviure amb la família extensa, com ara els avis [1-Aysha] o la germana de la mare [4-Nuha: *“Con la hermana de mi madre, sus hijas, marido y un primo. Mis padres se habían separado”*].

Hi ha casos on són els dos pares qui marxen; i els fills o filles poden quedar a càrrec d'un familiar com els avis, a vegades durant molts anys fins que es produeix el reagrupament (11-Nina fins als 6 anys, 9-Ramou fins als 9 anys). En alguns casos, les filles no coneixen al seu pare o la seva mare fins que fan elles també el procés migratori [23-Dana].

Finalment, pot ésser que la filla sigui abandonada deliberadament al país d'origen a càrrec d'una segona dona del pare o d'algun altre familiar, majoritàriament per motius econòmics, com aquestes situacions:

“A partir dels 14 anys el meu pare s'inventa que hem d'anar a conèixer la família, que hem d'anar de vacances dos mesos i que després ja tornarem. Abans de fer el viatge, la meva mare ja sospitava algo i em deia 'no, no, no' i jo deia que sí perquè tenia ganes de viatjar i veure altres coses... i no li vaig fer cas. I vam marxar. Vam marxar i el primer mes va anar tot bé. Però quan van arribar els dos mesos, el meu pare va marxar de matinada i ens va deixar amb els seus germans per part de pare i la seva altra dona.”

[21-Seynabou]

“Després que jo nasqués, tres setmanes després, em van portar al Senegal perquè no es podien fer càrrec de mi. Em van dir que em van portar a casa de la meva àvia per part de la meva mare, però que en aquell moment la meva àvia no es podia fer càrrec de mi. Després em van portar amb la meva àvia per part del meu pare, i el mateix. O sigui, que la que em va acabar cuidant va ser una cosina germana del meu pare. Ella també tenia filles.”

[20-Khoudia]

“La meva relació amb les meves germanes no era bona, perquè a mi em tractaven com si jo no fos filla de la meva mare. En part era per ma mare, que deia que jo no era igual que elles perquè a mi no m'havia criat ella, sinó que ho havia fet una altra persona. Hi havia moltes diferències... A elles dues els hi comprava roba, però a mi no. O elles dues podien anar a la biblioteca, però jo no hi podia anar. I a mi em pegava molt, i a elles no. Potser a elles puntualment, però la que he rebut maltractaments he estat jo.”

[20-Khoudia]

En el cas de la 4-Nuha, els seus pares es van divorciar quan ella era petita perquè la mare va quedar-se embarassada d'un altre home. Va ser llavors quan va deixar a la 4-Nuha a càrrec de la seva família al país d'origen i va migrar a Espanya per donar a llum.

En alguns casos, donades les situacions de violència familiar que han patit, algunes dones passen un temps de l'adolescència en un centre d'acollida [2-Amie].

“Cuando yo estaba en el centro se sentían culpables y me echaban de menos porque se había ido su sirvienta y ellos tenían que hacerlo todo. Mi madre no sabía mucho, para que no se pusiera triste. Yo no podía decirle que no estaba bien porque entonces ella lloraba y se ponía nerviosa.”

[2-Amie]

Situacions socioeconòmiques complexes

En la mostra de dones estudiades, trobem situacions socioeconòmiques complexes però diverses. Els contextos proclius al matrimoni forçat no necessàriament van associats a una **precarietat vital manifesta**, havent fet o no el procés migratori: hi ha famílies els pares de les quals tenen feina estable, viuen en bones condicions, etc.

“Jo era de classe normal, estudiava a un col·legi dels privats però no dels d'ara, estava bé. El meu pare era molt responsable i tenia la seva pròpia botiga, era lampista. I ara també.”

[13-Saanvi]

“Jo no passava gana, però veia gent que sí. Recordo que venia gent a casa i jo els donava menjar. Hi havia molta pobresa. [...] No hi havia molta feina i la gent havia de viatjar per buscar-se la vida.”

[17-Zaynab]

Malgrat això, la majoria d'elles es troben en una **situació més aviat regular o dolenta**. Aquesta situació de precarietat o pobresa pot estar relacionada amb la manca de treball estable, amb ser una família molt nombrosa o bé amb la manca de recursos associada al fet migratori.

“El meu pare no tenia un treball estable. La meua mare sí que va treballar més seguit... Però al ser tants fills doncs sempre hi ha mancances, perquè no s'arribava a tot. I jo com a germana gran potser vaig patir més aquesta mancança.”

[14-Elizabeth]

La pobresa extrema porta a les persones a haver de dirigir-se a entitats com Càritas a demanar ajuda [8-Dihya, en aquest cas viu a Espanya] i, en casos puntuals, a veure's abocades a la delinqüència [24-Yasmine, en aquest cas viu a Marroc].

“Cuando mi padre vino a España, nos fuimos a vivir a la ciudad, a casa de una tía suya que nos había alquilado como la parte de abajo de la casa. Mi padre sí que enviaba dinero, pero enviaba 200 euros al mes... y 200 euros al mes no te dan para pagar el alquiler, agua, luz, comer, ni nada. Y ahí es cuando yo y mi hermana aprendimos a robar.” A més a més, en aquesta època la seva mare va haver de prostituir-se per necessitat i per extrema vulnerabilitat.

[24-Yasmine]

La situació socioeconòmica difícil, en algunes ocasions, podria agreujar els comportaments violents de la família. Tal com relata una participant (11-Nina), la situació de pobresa extrema quan venen a viure a Espanya endureix el caràcter del pare, i en aquest període es torna més agressiu.

Oportunitats de vida limitades (estudis, feina)

Totes les dones de la mostra han estat escolaritzades excepte una. Tal com es pot veure en el capítol sobre les "Característiques de les dones participants a l'estudi", de les 25 dones de la mostra, 9 no van estudiar més enllà de l'escolarització obligatòria (generalment fins als 16 anys). Les altres 16 han cursat algun tipus d'estudis post-obligatoris, però en diversos casos **l'itinerari formatiu es veu truncat** per les situacions descrites a continuació. Tanmateix, malgrat aquestes interrupcions en l'itinerari formatiu, el comú denominador de la majoria de dones participants és la **resiliència per acabar els estudis**, almenys l'ESO (diverses se l'acaben traient després de l'adolescència), arribant fins i tot vàries d'elles (8) a obtenir alguna titulació universitària.

La majoria parteixen d'un entorn on les oportunitats per estudiar escassegen. Com diu la 6-Khadija, "no hay derechos tal y como... sanidad, estudios... no hay derechos como aquí". Això implica una manca de referents personals i professionals que no facilita el foment de seguir estudiant (veure primera cita). No obstant, es detecta que la resiliència abans comentada s'origina quan hi ha alguna figura ascendent que actua com a element protector i els estudis esdevenen un element clau on aferrar-se.

"La majoria de la població té estudis molt bàsics o ni això. Són molt pocs els que arriben a la universitat... i dones encara menys! A l'educació no se li dona el pes que se li hauria de donar i sí que hi ha manca d'oportunitats. Tot i que la gent estudiï, no hi ha tampoc oportunitats d'evolucionar allà."

[14-Elizabeth]

"No, porque mi padre era diferente de los otros. Como él ya sabía más o menos que sus hijas, normalmente, antes de casarse tienen acabar los estudios... Nunca nos ha hablado de esto ni tampoco mi madre. Pero sí que he visto algunas situaciones de esto. Muchas. De familiares. Por ejemplo, hermanas de mi padre, o sea, de mis tías y de mi prima."

[16-Rokhaya]

"Conozco a mucha gente de mi edad que ya está casada. Y en mi caso no, nunca me han hablado de eso. Mi madre siempre me dice que antes de casarme tengo que tener un buen estudio o un buen trabajo porque si no, no seré respetada. Porque dice que si mi marido me tiene que mantener, no me va a respetar como me merezco."

[5-Marie]

Durant la infància, com s'ha comentat, totes van assistir a l'escola. Al país d'origen, l'assistència a classe no estava assegurada per a algunes d'elles: podia estar condicionada a ajudar amb les tasques de casa (veure primera cita) o a la situació econòmica del moment. D'aquesta forma, l'escolarització podia ser força intermitent.

“Podía ir de vez en cuando, pero si había mucho trabajo, a veces ellas se iban y yo me quedaba. Iba cuando podía si dejaba la casa arreglada...”

[4-Nuha]

“A veces iba, a veces no. Cuando se acababa el trabajo en el campo sí... porque si mis padres no iban al campo no tenían dinero para comer.”

[2-Amie]

El rendiment acadèmic estava afectat per una situació familiar caracteritzada pel conflicte.

“Em costava molt i no em centrava, no m'enterava de res. Va ser quan vaig marxar que em vaig posar les piles, que vaig dir 'o estudies o estas fotuda'...”

[21-Seynabou]

“Sin apoyo de los padres, dependía del apoyo extraescolar de profesores.”

[15-Columba]

No obstant això, hi ha algun cas on hi ha persones de fora de l'entorn familiar que donen suport acadèmic en cas de necessitat.

“Ella era una veïna que m'ajudava a fer els deures perquè els meus pares eren analfabets.”

[22-Ndeye]

El procés migratori afegeix un plus de dificultat a l'escolarització, degut al canvi d'idioma.

“Hi havia coses que em costaven [per l'idioma] i vaig haver de repetir curs.”

[1-Ayesha]

La circumstància del matrimoni forçat trunca l'itinerari formatiu, degut a haver de viatjar a on viu el marit (6-Khadija) o pel fet que el marit no les deixava estudiar (com és el cas de la 12-Khady). No obstant això, no era necessari que es consumés el matrimoni forçat per tal de posar traves als estudis: diverses es trobaven impedides de poder estudiar enmig d'un context de pressió, atacs d'ansietat freqüents, etc.

“Jo m'escapava... Estava estudiant, fent quart d'ESO, però ho vaig perdre perquè no estava bé [...] A vegades em compraven el bitllet per anar al Marroc i encara que estigués estudiant hi havia d'anar. T'obliguen a anar-hi, saps?”

[23-Dana]

“No tenia cap iniciativa, ningú ni res que em motivés a estudiar. I ho vaig deixar.”

[17-Zaynab]

Hi ha casos (18-Halima, 14-Elizabeth) en els quals, malgrat haver de deixar els estudis a mitges per la situació de matrimoni forçat, els reprenen posteriorment.

Una situació familiar econòmicament difícil també pot portar a l'abandonament dels estudis.

“Vaig haver de deixar-ho perquè va començar la crisi... vaig apuntar-me al batxillerat i quan vaig anar per primera vegada de visita a l'Índia vaig veure que la mare de la meua mare estava patint molt de càncer, que eren pobres... em va afectar molt i els volia ajudar. Encara que quan vam tornar de vacances va morir, jo no vaig poder continuar els estudis. En aquell moment, pels de casa meua anava a l'institut, però en realitat anava a buscar feina. Amb la crisi no hi havia suficients diners per pagar la hipoteca del pis i el meu primer sou el vaig enviar al meu avi.”

[13-Saanvi]

Algunes van haver de deixar els estudis a mitges per la negativa dels pares a què estudiessin. Tot i això, en algun cas (com la 20-Khoudia), la seva resiliència va empenyer-la a seguir estudiant encara que fos d'amagat. En un altre cas (2-Amie), ella volia estudiar però no va poder acabar els estudis perquè l'obligaven a dedicar-se a tasques domèstiques.

“Dejé de estudiar por mi padre. Porque él no quería... por las amigas, por la influencia y todo eso. Y yo estudiaba muy bien, nunca he repetido ningún curso. Y no me dejó ni acabar la ESO. Tuve que dejarlo en mitad del curso.”

[15-Columba]

“La meua mare ni tan sols em deixava anar a estudiar. Tots els cursos els feia d'amagat de la meua mare, anava algunes hores a l'escola i tornava d'amagat. Perquè no em deixaven estudiar però jo volia.”

[20-Khoudia]

“Yo quería estudiar pero no me dejaban [...] me tenía que quedar en la casa... y cocinaba y limpiaba, hacía todo el trabajo de la casa... me quedaba limpiando ropa y cocinando.”

[2-Amie]

Aquesta dificultat d'estudiar degut a diverses situacions familiars contrasta amb què quan se'ls pregunta per **estratègies d'afrontament**, moltes mencionen **estudiar com a font d'esperança**. Per això la majoria han intentat estudiar alguna cosa més, encara que no totes han aconseguit acabar estudis postobligatoris.

Pel que fa a les oportunitats laborals, el context del procés cap al matrimoni forçat (es consumeix o no) es situa en un moment vital durant la segona etapa de l'adolescència (entre els 15 i els 20 anys) en el qual l'objectiu que es marquen és poder estudiar mentre són dependents de la família (a nivell d'ingressos i d'habitatge). A vegades, a nivell laboral també estan en una situació de dependència dels progenitors perquè treballen al seu negoci (ajudant de perruqueria o neteja, o a la botiga o locutori). Les feines que poguessin trobar fora de l'entorn familiar en aquesta

edat són poc qualificades, a vegades parcials quan intenten combinar-ho amb els estudis, i per tant, mal pagades (sector neteja, hostaleria o comerç, com ara ajudant de cuina o dependenta de botiga). En alguns casos, les feines estan relacionades amb allò que han estudiat, però acostumen a ser pràctiques poc remunerades o tasques auxiliars, de tal forma que cap de les circumstàncies anteriors esdevé un element protector.

Tanmateix, les que són forçades a contraure matrimoni queden fora del mercat de treball durant tota aquesta etapa (ja sigui perquè han de tenir cura de la llar, dels fills si en tinguessin, perquè el marit les reté tancades a casa, etc.). Encara que no hagin acabat patint un matrimoni forçat, les pressions familiars entre la dona i la seva família generen una situació on **no poden trobar feina fàcilment** (viatges, conflictes constants, en ocasions estar en situació de tutela). És freqüent, doncs, que no entrin en el mercat laboral fins haver sortit de l'entorn procliu al matrimoni forçat.

Algunes no troben més opció que deixar els estudis per poder posar-se a treballar i poder sortir de la situació.

“Amb tots els conflictes que hi havia a casa vaig enfocar-me només en la feina, perquè no podia sortir de casa si no tenia recursos econòmics. Ells ja em deixaven estudiar, però és clar, amb la condició que em casés si volia seguir estudiant. I ho vaig deixar.”

[1-Ayesha]

Antecedents de matrimonis forçats

De les 25 dones entrevistades, 17 expliquen **altres casos de matrimonis** que es podrien qualificar de forçats i que són antecedents molt propers: els propis progenitors, les germanes, tietes, cosines, etc. Només 4 de les participants diuen no conèixer altres casos. En els 4 quatre casos restants, aquesta qüestió no ha estat preguntada o resposta explícitament, per tant no disposem de la informació.

Una problemàtica que observem en les famílies en relació als matrimonis forçats és que, molts cops, les persones que es casen no els reconeixen com a forçats, sinó que es naturalitzen per la força de la “costum i la resignació” [3-Adama]:

“Cuando llega una edad le dicen que es hora de casarse. Y cuando alguien le dice algo al padre, éste dice ‘vale’...”

El fet que el matrimoni de familiars sigui forçat a vegades queda invisibilitzat perquè se sumen dos factors, tal com apunta una participant (15-Columba): que els dos accepten la tradició i que s'acaben enamorant. D'aquesta forma, acaba semblant que les dones van decidir casar-se perquè volien. Això succeeix en diversos familiars de les dones entrevistades, com és el cas d'una germana de la 8-Dihya:

“Li van presentar un noi, que és de la família, directament. I ella va dir que sí perquè li agradava el noi. Però. si hagués dit que no l'haurien pressionat molt per casar-se igualment.”

Aquesta “costum i resignació” tan comuna porta als pares a pensar que elles acceptarien la proposta de matrimoni.

“Els meus pares han preparat el matrimoni de tots. Com que la meva germana va acceptar casar-se amb el marit que té ara (tenia 18 anys i va dir que sí), pensaven que jo faria el mateix. Però vaig fer el contrari.”

[1-Ayesha]

El fet que la dona conegui antecedents de matrimoni forçat amb experiències negatives i que tingui algú de la família que els reconegui com a tal i li doni suport (com és el cas de la mare i la tieta de la 5-Marie o la mare de la 14-Mariama), ajuda a teixir complicitats i que la dona es reafirmi en no voler acceptar proposicions de matrimoni forçat.

“Por lo que escucho, la tienen vigilada sus padres y sus hermanos mayores. Ella ha dicho a sus padres desde que la comprometieron que no se quiere casar. Y ahora no la dejan comunicarse con mi madre ni otra gente de aquí. Porque mi tía piensa que mi madre piensa diferente que ella.”

[5-Marie]

“El fet de veure quina relació tenien sí que em feia pensar que jo no volia una relació així. Que jo no volia estar amb una persona a la que no estimés. I no volia tenir fills que visquessin això, que ho notessin. Que volia viure en una casa on hi hagués amor. Un ambient més carinyós del que jo havia tingut. Em va condicionar a dir que això no ho vull, que no vull el que ha viscut la meva mare. No pel fet que fos forçat, sinó més aviat pel tipus de relació que tenien.”

[14-Mariama]

Condicions imposades tradicionalment en relació al matrimoni

Les pressions per a sotmetre's a determinades **condicions en relació al matrimoni imposades tradicionalment per la família o la pròpia comunitat**, malgrat no es concretin en cap proposta sòlida de matrimoni forçat, limiten la llibertat de les dones i la seva capacitat real per a decidir sobre el matrimoni i les seves pròpies vides. Una de les dones entrevistades (13-Saanvi) explica els antecedents presents a la seva família en aquest sentit. Segons relata, la seva germana vol casar-se amb una persona d'una casta diferent i el seu germà no li permet, doncs culturalment té dret a oposar-s'hi per impedir l'enllaç matrimonial. La condició d'haver-se de casar amb algú que pertanyi al seu mateix grup social no només està afectant a la germana –qui està lluitant per poder-se casar amb qui vol–, sinó que és quelcom que també van veure's obligades a complir la seva mare i la seva cosina.

En aquest cas, la pròpia dona entrevistada ha esdevingut referent per a les dones de la seva família, doncs va ser la primera dona que es va casar amb qui ella va decidir. Aleshores, el seu germà, la persona que podria haver impedit el matrimoni amb la seva oposició, era massa petit per a poder-ho fer i els pares, en aquell moment, van permetre a la 13-Saanvi casar-se. Tot i això, és important tenir en compte que sense l'aprovació de la família, especialment dels membres masculins, probablement no s'hagués pogut casar ja que, en últim terme, **la decisió no li corresponia a ella, sinó que és la família** (i en especial els homes d'aquesta) els qui disposen del poder per decidir.

Manca d'atenció dels serveis públics

Respecte a l'atenció rebuda per part dels diferents serveis públics, hi ha diversos recursos que no van poder o saber atendre situacions de violència o maltractament que formen part de les diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat, a tenor de les experiències de les dones entrevistades. La **percepció d'una actuació insuficient dels serveis públics** en experiències prèvies al matrimoni forçat o en experiències d'altres dones del seu entorn limiten les possibilitats de què la dona tingui confiança per explicar el cas i denunciar posteriorment.

Troben tres circumstàncies destacades que porten a que no arribi a haver-hi contacte mai amb els serveis que podrien haver actuat (ja sigui a nivell psicològic, sanitari, educatiu, penal, etc.). Algunes de les raons esgrimides per les participants sobre la manca d'atenció és la seva inexistència als països d'origen, el desconeixement dels recursos en cas d'estar ja a Catalunya i, sobretot, la negació o la manca d'identificació de la situació com a problema que es pogués resoldre d'alguna forma. En alguns casos, és la pròpia dona qui en aquell moment no era conscient de la magnitud de la violència patida i de la possibilitat que algun servei o recurs pogués intervenir (com apunta la 8-Dihya "*ningú pensava que hi hagués cap problema a la família*"), o bé per por no va poder dir res, o no va voler denunciar. En situacions on els pares es comportaven de forma violenta amb la filla, i a més estant al país d'origen, tenint en compte la manca de recursos i serveis en determinades zones d'alguns d'aquests països, es fa quasi impossible que qualsevol servei hagués pogut actuar.

“No pedí ayuda cuando lo necesitaba. Aunque no creo que mis padres me hubieran llevado a ningún sitio si lo hubiera pedido.”, diu la 9-Ramou sobre la violència que patia a casa.

La pràctica totalitat de les dones entrevistades assegura no haver rebut suport psicològic durant la infància. De fet, la majoria no en reben fins que són ateses per a sortir de la situació de risc de matrimoni forçat. L'atenció psicològica no és, però, el principal recurs que no es va activar durant la seva infància i adolescència; per exemple, els recursos mèdics d'atenció primària sovint tampoc no es van activar davant signes clars de maltractament.

Pel que fa als casos en què sí hi va haver aquest contacte amb els serveis públics, es detecten quatre serveis que podrien haver actuat amb caràcter preventiu: els serveis educatius, sanitaris, d'atenció social o policial. Una comunalitat entre diverses dones entrevistades és que per por a represàlies, majoritàriament per part de la pròpia família, no s'adrecen directament als serveis ni expliquen la seva situació, sinó que tenen l'esperança de què algú se n'adoni i les ajudi.

Els serveis educatius són els que han actuat amb més diligència cap a les dones entrevistades, particularment en casos d'assetjament escolar, tot i que no en tots (l'1-Ayesha assegura que va ser ben atesa). No obstant això, la 14-Elizabeth va patir abusos racistes a l'escola que no van ser ben atesos en aquell moment i apunta que *"hagués necessitat un acompanyament més específic, que els mestres fossin més conscients de com em podia sentir i treballessin la inclusió a l'aula"*. També trobem algun cas on la violència va ser manifesta per part dels pares i on va ser la pròpia dona qui va explicar la situació a membres de la comunitat educativa (com director/a, subdirector/a o bé professorat) i a amistats d'aquest entorn educatiu. En aquests dos casos les van ajudar a sortir de casa.

"Un cop el meu pare em va picar davant de l'institut. El director o la subdirectora li van posar una denúncia i li van treure la meva tutela..."

[17-Zaynab]

La 11-Nina va explicar la situació que estava patint als seus amics i aquests la van orientar perquè parlés amb la directora del centre. A partir d'aquí, va rebre ajuda per poder sortir de casa i per activar els serveis socials. Un matí va sortir de casa com si anés a l'institut, però ja estava planejat que no tornaria a casa.

Els serveis sanitaris van actuar en situacions d'urgències, però diverses participants denoten que no es va saber detectar la causa violenta dels traumatismes o dels problemes de salut mental.

Sobre els maltractaments de la mare a l'hospital: *"Tenia l'esperança que algú se n'adonés. Jo pensava 'vale, potser ara sí que ho veuran que m'ha passat alguna cosa'. Però el mateix... ningú se'n va adonar."*

[20-Khoudia]

La 24-Yasmine va anar amb la seva germana a l'hospital en diverses ocasions havent patit evidents agressions però *"decíamos que era de peleas con gitanos y nadie exploró más allá."*

En el cas de 24-Yasmine, va haver de desplaçar-se ella al seu metge de capçalera per explicar què estava passant, i aquí sí que va començar una intervenció.

"Nos escuchó y notó que había un problema muy grave en la familia y se abrió. Y ahí es cuando dije 'puedo confiar en alguien, puedo pedir ayuda'. Si no hubiera sido por él, seguramente no hubiera hecho nada."

[24-Yasmine]

Un altre exemple de poca sensibilització o manca d'eines efectives dels serveis sanitaris està en el cas de la 15-Columba. Ella va explicar a l'hospital la situació de violència física que estava patint per part del seu marit i la metgessa va emetre un comunicat de lesions per a l'Autoritat Judicial, però no li va explicar (o no ho va fer d'una forma prou comprensible) què implicava la seva actuació i què succeiria a partir de llavors. Ella va tornar a casa amb el marit, que quan va assabentar-se la va agredir a ella i al seu fill físicament per haver anat a l'hospital i haver explicat el que li havia fet.

“Empezó a chillar, me estampó el informe médico en la cara y empezó a decirme que no tenía miedo de la policía ni de nadie”

[15-Columba]

Els serveis socials, en alguns casos, sí que van saber detectar alguna situació però, en general, les dones entrevistades els mencionen poc.

La policia intervé més aviat poc abans de la situació de matrimoni forçat. La majoria de casos de violència masculista en l'àmbit de la parella o de violència per part dels pares cap a les filles, no són denunciats. I en els casos en què sí que són denunciats, el procediment judicial no sempre protegeix i repara la víctima, com en el cas de la 8-Dihya.

“El meu pare em va donar una pallissa molt gran amb el cinturó, igual que a la meva germana aquella vegada. No vaig dir res en aquell moment, perquè tenia por. Però després d'uns mesos ho vaig comentar a les meves amigues i vam estar trucant a números d'atenció a la violència de gènere i domèstica i tot això. No vam trobar res, era molt complicat tot... I li vaig comentar a una professora i des d'allà es va activar a Mossos i tot això. El director va trucar a la meva germana gran, li va dir que jo m'autolesionava i que havia explicat la situació a una professora. La meva germana li va dir a ma mare i la meva mare li va dir al meu pare. Es va enfadar molt, em va picar... i me'n vaig anar corrents a casa d'una amiga de la meva mare. Em vaig quedar allà fins el dia del judici. Vaig declarar jo i ho va fer també la meva germana gran. Vam demanar l'ordre d'allunyament però no ens la van atorgar. El jutge ens va dir que el meu pare vindria escoltat pels Mossos a casa a agafar les seves coses i marxaria. Però el meu pare va tornar sol... La meva mare no va declarar perquè el seu advocat li va dir que no sortiria bé. Ella estava fent el procés de divorci. Quan el meu pare va arribar a casa es va posar a plorar. Ell mai plorava... però perquè sabia que la meva mare es volia divorciar. La meva germana gran em va venir a buscar perquè tornés a casa. Ell i me mare em van dir que no ens picaria mai més. I vaig haver de tornar a casa. Però al cap d'unes setmanes la situació tornava a ser la mateixa.”

[8-Dihya]

El cas de la 20-Khoudia és paradigmàtic, ja que exemplifica una negligència general dels serveis. Patia maltractaments per part de la mare però no en va parlar amb ningú perquè tenia molta por i tenia l'esperança que algú se n'adonés, doncs va ser atesa i va estar en contacte amb molts i moltes professionals que podien haver detectat i actuat (professionals sanitaris, mestres de l'escola, serveis socials, etc.). Tot i això, cap servei va saber detectar la situació de violència que estava patint ni actuar en conseqüència.

Sobre els serveis socials *“Una assistenta social venia a casa una vegada a la setmana i... clar, és que ella em feia l'entrevista a casa davant de la meva mare! I jo li deia: 'si a mi em passa algo no t'ho puc dir aquí'. I un dia li vaig escriure una nota i li vaig passar, demanant-li que si havíem de fer entrevistes li digués a la meva mare que no les podíem fer a casa. Per intentar anar a un altre lloc i així jo podria explicar-li el que estava passant.”* Va mudar-se a Vic i després que ella expliqués tot el que havia patit i sol·licités ajuda li van dir que era jove, que busqués feina i es posés a treballar.

Sobre els serveis sanitaris *“Una segona vegada vaig anar al metge perquè... quan jo feia una cosa malament, la meva mare agafava un cullerot i em picava al mig del cap. Vaig rebre molts punts al mig del cap de cada cop que anava al metge. Hi vaig anar 4 o 5 vegades amb la mateixa ferida i em preguntaven què m'estava passant. I una vegada el meu pare em va dir 'però digues que és la teva mare qui et fa això', però jo tenia por i no volia que ho sabessin. Jo pensava, com és possible que no es donin compte? Jo els hi deia que havia caigut, però com és possible que ho creguessin tantes vegades? I jo els hi deia que no volia tornar a casa, però em deien que havia de tornar-hi perquè no em podia quedar allà.”*

Sobre els serveis de psicologia dels centres d'acollida *“Va arribar un punt en que jo li vaig explicar tot el que em passava [a la psicòloga del centre d'acollida]. I aquesta gent [professionals del centre] es pensava que jo estava boja! Jo me'n recordo que amb 13 anys em van portar a un hospital de Barcelona a fer-me unes proves amb una màquina perquè jo m'estava tornant boja i els hi deia unes coses que no podien ser veritat. I em van posar tot d'aparells al cap... Tot allò va ser molt fort.”*

Un factor comú per a l'èxit de les intervencions és quan es fa a través d'una associació (en aquest cas, Valentes i Acompanyades) que fa un seguiment del cas i permet activar recursos que la dona, per si sola, no hagués activat. En la majoria de casos en què és l'associació qui acompanya a anar a Mossos, a l'institut, a l'hospital o a serveis socials, aquests acaben tenint recorregut. Tot i això, la intervenció de l'associació molts cops es fa amb el procés del matrimoni forçat ja consumat o en risc de què es pugui consumir, per pressions o per compromís; en poques ocasions es contacta amb l'associació abans.

La **manca d'atenció dels serveis públics de manera generalitzada** posa sobre la taula un aspecte fonamental i és que, malgrat l'acompanyament social és indispensable, **en la pràctica totalitat dels casos, les dones entrevistades han fet front a les diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat elles soles, a partir de recursos de resiliència propis.**

El context de les dones participants a l'estudi

Comunitats tancades i denses, tant en entorns rurals com urbans

Unitat de convivència amb família extensa

Oportunitats de vida limitades: dificultats per estudiar i trobar feina

Condicions imposades tradicionalment en relació al matrimoni

Processos migratoris que fan les famílies més vulnerables

Entorn de violència: ús habitual i normalitzat de la violència física, psicològica i sexual

Situacions socioeconòmiques complexes: Necessitat econòmica extrema, sistema econòmic familista

Antecedents de matrimonis forçats

Manca d'atenció dels serveis públics

Les
motivacions
per a un
matrimoni
forçat

La majoria de les dones participants fa referència a **ideals culturals** com a raó per al matrimoni forçat. En aquest sentit, el matrimoni acordat entre famílies és una pràctica transmesa generacionalment, institucionalitzada socialment, normalitzada, de tal forma que no practicar-la comporta un rebuig social. Així doncs, existeix una **pressió social** cap al matrimoni forçat per part de l'entorn dels progenitors (avis i àvies, germans i germanes, tiets i tietes, família més llunyana, persones del veïnat, amistats, etc.), tant pel que fa a aquestes creences culturals com al "què diran". Així ho expressen diverses participants:

“Jo pensava que per què havia de fer una cosa que no volia per fer-los feliços a ells, si la meua vida l'he de viure jo. I per què ells no feien l'exercici invers i pensaven que sóc jo la que haig de ser feliç amb la persona amb la que conviski. O sigui, són capaços de sacrificar a la seva filla només per quedar bé davant la societat sense que els importi si jo vull o no o si estaré bé o no. Només per aparentar? Això és una de les coses que em feia molta ràbia i em feia preguntar-me si els meus pares m'estimaven o no.”

[14-Elizabeth]

“A mis padres no les importa nada, lo que les importa es lo que dice la comunidad. Entonces, la comunidad siempre está presionando. 'Tu hija se está haciendo mayor ¿y qué? ¿Qué le espera, qué va a hacer? ¿Porque no la traes a Marruecos?' [...] Mi tío, de Rosas, sabe que estoy en Barcelona estudiando, pero estuvo tirando como mucha mierda a mis padres, en plan, 'tus hijas se han ido para ser unas putas', intentar meterse en nuestra familia para preguntar por qué me iba, por qué no me iba. Él y su mujer son gente muy religiosa, muy cerrada. Entonces, al ver una chica que sale de casa de sus padres, es como, esta va por el mal camino. Y, claro, han intentado meter miedo, meter miedo, meter miedo a mis padres. Y, al final, se ha roto la relación entre ellos. [...] La sociedad les deja de hablar, hace como bullying socialmente. Siempre que los hablan, les tiran mierda en plan 'mira, tu hija es una puta'.”

[24-Yasmine], s'ha negat a accedir al matrimoni forçat i els pares s'han vist afectats

La família extensa pressiona molt els pares de la 18-Halima, sobretot la família del pare. És per això que al final decideixen casar-la. Ella tenia molta por de patir el rebuig de la comunitat si no accedia a casar-se.

“Las creencias culturales y el qué dirán.”

[3-Adama]

Per tant, aquesta por a l'estigmatització és fonamentada, tal com s'ha vist en aquest últim testimoni. La institucionalització del matrimoni forçat com a **reforç de vincles familiars** arriba fins al punt que són els propis familiars els qui fan la proposta de matrimoni. En el cas de la 5-Marie, els seus pares han trencat amb la tradició del matrimoni forçat i s'han allunyat progressivament de les famílies, perquè en haver rebutjat alguna oferta de matrimoni forçat per part d'una tieta, aquesta s'ho va prendre com una ofensa i n'ha malparlat amb els familiars que viuen al país d'origen, generant una mala imatge i carregant en la família un estigma que fa que la pròpia comunitat també els rebutgi.

“Hace 3 años, una hermanastra de mi madre le preguntó a ella, a mi madre, si yo me podía casar con su hijo para traerlo aquí. [...] Le pidió a mi madre que le pasara una foto mía para enseñársela a su hijo a ver si le gustaba. Y si le gustaba a él pues entonces que nos casáramos. En plan, mi decisión no importa. Pero mi madre le dijo que no, le dijo que nosotros por nacer aquí nos casamos con quien queramos. No como las de África que las obligan. Pues empezó a decirle a la familia que mi madre le había hablado mal [...] y entonces esta tía dejó de hablarle.”

[5-Marie]

Podem intuir quines són les raons a les que es deu tota aquesta pressió social, entre les quals destaca la concepció de **l'honor familiar** (concretament dels pares), definit en funció de la seva reputació percebuda per part de les persones del seu voltant (pare i mares, avis, àvies, germans/es, tiets/es, cosins/es, veïns/es i amistats). La virginitat es considera patrimoni familiar i símbol d'honor (en moltes de les cerimònies en les quals han participat les dones hi ha algun mecanisme per comprovar la virginitat). Perdre-la abans del matrimoni posaria en risc a la mare i el pare, ja que podrien ser considerats una vergonya per a la comunitat (familiars, persones del veïnat, amistats). Entenent que la virginitat de les filles és un atribut socialment valuós que manté la reputació dels pares, el matrimoni forçat s'institueix com la norma social que permet mantenir aquesta reputació.

Les mares i els pares en alguna ocasió expressen amb vehemència el seu rebuig a que la filla es casi amb qui vulgui, es relacioni amb nois o qualsevol cosa que pugui portar al contacte amb persones fora del control parental (per exemple, estudiar). En alguna altra ocasió, la preservació de l'honor familiar (sota preceptes patriarcal) arriba fins al punt de casar la filla amb el seu agressor sexual, amb l'impacte emocional tan extrem que això suposa.

“Vaig anar sola a denunciar [l'agressió sexual per part d'un amic del seu pare]. Quan els hi vaig explicar [als progenitors], el primer que van fer va ser intentar-me casar amb aquest home. No volien que el denunciés. Em van dir que era millor parlar i casar-se i tot això.”

[17-Zaynab]

“Pel tema de la virginitat, de que ja començava a sortir amb les amigues al carrer sola, que em veien amb nois al parc,... Suposo que també em veien com una nena que no sabia el que volia i que ells ho feien pel meu bé.”

[14-Elizabeth]

“Entre los marroquíes siempre hay lo típico de que uno quiere lo peor para el otro. Siempre las críticas... Mis padres, en el fondo, es que les suda que me haya marchado o no. Lo que les importa es lo que opinen los demás. La imagen y la apariencia, el honor de la familia. Esto para todas las familias es lo más importante. En cada conversación que tengo con mi madre siempre sale la gente y el honor de la familia, siempre. [...] Es de cara afuera, para ellos, lo que les da de comer... es la apariencia delante de los demás.”

[24-Yasmine]

La 24-Yasmine refereix en diverses ocasions de l'entrevista que el més important ara, com li han dit els seus pares, és que ningú pot assabentar-se de que ha marxat de casa. Menciona la importància de l'honor, en el sentit que els pares permeten que faci la seva vida sempre que ningú sàpiga que ha estat ella la que ha marxat de casa. L'important no és si viu amb ells, si està bé o no, el que importa realment és que ningú sàpiga que ha marxat, doncs mentre sigui així tot estarà bé. Els seus pares diuen que han enviat les filles a estudiar fora. D'aquesta manera, eviten la deshonra familiar i la pressió per part de la comunitat. Aquesta és una idea important a tenir en compte en el model d'abordatge dels matrimonis forçats, doncs pot ser una bona estratègia pactar amb els propis progenitors per tal que aquests puguin lliurar-se de les pressions de la família i la comunitat.

En d'altres ocasions, els progenitors prenen decisions que possibiliten **opcions alternatives** per a les dones sempre que la família extensa i/o la comunitat no s'assabenti. Això, tal com apunta la 24-Yasmine, permet fer compatibles els interessos de la filla (no casar-se) i els dels pares (en aquest cas, salvaguardar l'honor familiar) perquè si ningú a la comunitat s'assabenta que ella ha marxat de casa tot estarà bé. En aquest cas, els seus pares diuen que ells han enviat la filla a **estudiar fora** i, d'aquesta manera, **no hi ha deshonra familiar** ni pressió per part de la comunitat. S'apunta aquí que aquesta és una idea central a tenir en compte en el model d'abordatge: pactar amb els progenitors que la comunitat no sàpiga que han fugit, sinó que sembli una decisió dels propis pares i mares per així treure'ls de sobre les pressions per part de la família extensa i de la comunitat.

Una altra cristallització de la preservació de l'honor familiar és el tabú del divorci, que també és concebut com una deshonra. No es tracta, com es veu en la cita a continuació, que el divorci no existeixi als contextos dels que provenen les participants, sinó que és un fet del qual no se'n pot sentir a parlar, i que si succeeix, s'intenta amagar.

“Por la palabra esa de divorciada. Por nuestra familia, porque ninguna mujer en mi familia estaba divorciada. Sería la primera yo. Pero en realidad no fui la primera, porque dos años antes de que yo me divorciara ya se habían divorciado mis primas. [S'havia amagat] por la gente, por el qué dirán de la familia.”

[15-Columba]

“La meva germana es va separar del seu home amb qui va tenir 5 fills i això al meu pare no li va agradar. Van tenir molts problemes... Però ella finalment es va separar, perquè veia al seu home inferior a ella.”

[21-Seynabou]

Tot i això, cal tenir en compte que les pressions per preservar l'honor familiar dificulten enormement i, en alguns casos, **impossibiliten que les noies i dones puguin divorciar-se**. I això fa que el matrimoni, malgrat inicialment pogués ser lliure i desitjat, esdevingui en aquest moment un matrimoni forçat. Aquesta concepció, que ja s'està començant a utilitzar en algun país de la Unió Europea, implica analitzar el fenomen dels matrimonis forçats des d'una visió molt més àmplia, descomposant temporalment el concepte sense limitar-lo al moment del casament, el que permet obtenir una perspectiva més real de la complexitat del fenomen.

Tenint en compte aquests elements (pressió social, necessitat de reforçar vincles familiars), és comprensible que els progenitors desenvolupin la pràctica del matrimoni forçat per un **sentit del deure**, on la seva capacitat d'actuar individualment està, d'alguna forma, condicionada per un context on ells, com a pares i mares, tenen interioritzat que part del seu rol implica trobar un marit per les filles. És un deure dels progenitors que la seva filla es casi a l'edat que pertoqui per tal que li vagi bé a la vida.

“Jo sempre dic que als pares i mares no se'ls ha de culpabilitzar, ni martiritzar, ni demonitzar. És que hi ha tot un seguit de pressions... O sigui, ells em pressionen a mi però la comunitat els pressiona a ells. L'entorn pressiona la família i és un cercle molt difícil. Tothom té la seva part de patiment.”

[14-Elizabeth]

“Ella pensa que és la seva obligació com a mare. Que és la seva feina. Per quedar bé davant dels altres, perquè els seus fills s'han casat i tenen tal cosa.”

[17-Zaynab]

“Las madres tienen un papel fundamental porque si hay que casar a las hijas y no lo hacen, son ellas las culpables de todo lo que pueda pasarle a aquella niña.”

[25-Jainaba]

“Por ejemplo, en Marruecos, cuando una chica tiene 19 años piensan que ya se tiene que casar. Si tienes 23, ya te pasó el tren. Es así, piensan así.”

[6-Khadija]

Quan se'ls hi pregunta per les raons per les quals les van casar, les participants també entenen el fenomen del matrimoni forçat com una **forma de control específica cap a les dones** (que, encara que pugui ser exercida també per altres dones, beneficia als homes). El matrimoni forçat és una manifestació de violència masclista atès que es deriva d'una situació de sotmetiment i menysteniment de la dona pròpia d'una cultura patriarcal. Es tracta d'unes **creences, però sobretot d'unes pràctiques, masclistes** basades en un ideal segons el qual la dona ha d'estar casada i no és capaç de viure si no està casada (3-Adama), on les dones que pateixen el matrimoni forçat són “completament anul·lades” i “qui ho decideix tot sobre la vida de les dones és la comunitat, mai et deixen tranquil·la” (18-Halima). Es tracta de pràctiques masclistes en tant que les diverses situacions relacionades amb el matrimoni forçat, arribi a consumir-se o no, estan estretament lligades al fet de ser dones; les anul·la a elles però els protegeix a ells.

En aquest sentit, és rellevant apuntar que el matrimoni forçat situa a les dones en una situació de major risc de patir altres formes de violència masclista. Per aquest motiu és imprescindible comprendre i abordar el fenomen dels matrimonis forçats des de la **perspectiva de gènere**, entenent-los com una forma de violència masclista, ja que no només afecta majoritàriament a dones, sinó que sovint comporta moltes altres formes de violència cap a elles. En canvi, això no és així per als homes que són forçats a casar-se, doncs dins del matrimoni es manté l' statu quo de la dominació masculina.

“L'home segueix la seva vida, anant amb els amics, estant a fora i fent igual que quan era solter. I la dona està a casa, cuina, cuida els fills... i jo veia cada vegada més que no volia aquesta vida.”

[26-Imane]

És més, no només en el si del matrimoni, sinó en el propi procés de consumir el matrimoni forçat, els homes tenen major poder de decisió. En general, es respecta més la seva capacitat de decisió, tenint en compte les seves opinions.

Sobre el compromís de la germana: *“La família de la parella de la meva germana no hi ha posat cap problema al fet que pertanyin a castes diferents, perquè ell és un noi.”*

[13-Saanvi]

Sobre el compromís d'un germà: *“A ell li agradava una noia, ho va expressar i ells ho van acceptar. Van respectar la seva opinió, li van dir que li preguntarien a la família d'ella i, si acceptaven, doncs es podria casar amb ella.”*

[1-Ayesha]

Les dones són obligades a casar-se, sense cap altra opció i amb una clara manca de referents que els permeti traçar diferents modes de vida (tal com explica l'11-Nina), i poden complir dos rols: quan són joves, assumir la figura de muller que la família els assigna i sotmetre's al marit imposat; i quan són grans, casant a les filles.

“Mi padre pensaba que el hombre es el que manda y que, llegada a una edad, debía pasar el control sobre mí a otro hombre.”

[3-Adama]

El matrimoni forçat s'articula també en una estructura social que segrega la societat en diferents grups que no poden relacionar-se entre ells. Els marcadors amb els quals opera la segregació social depenen del país: en alguns països esdevé un sistema de castes (Índia), en d'altres països és una segregació per ètnies o cultures (Senegal) o per classes socials. Aquestes estructures socials obliguen als pares a haver de casar a la filla amb algú d'una posició social igual o superior. Hi ha un cas d'una noia procedent de l'Índia que no ha patit matrimoni forçat però que no es pot casar amb qui vol (un noi d'una casta social inferior), sota l'amenaça de ser repudiada per la família (13-Saanvi).

“La meva germana els hi té respecte però, sinó, es podria escapar sense problema.”

[13-Saanvi]

El rebuig a permetre casaments amb persones d'una casta diferent té relació amb les experiències vitals dels progenitors (com per exemple perdre la relació amb un tiet que va casar-se amb una dona d'una altra casta) i al fet de témer el possible trencament de les relacions familiars si la filla es casa amb una persona d'una casta diferent.

“La mare mai ha estat feliç pel seu germà, perquè té una parella que mai ha donat respecte a la família, i era com si fos abandonat. Crec que és això el que li fa por a la mare, que si va en contra del meu germà ell pensi que és una família partida.”

[13-Saanvi]

Aquesta segregació no és bidireccional, ja que, segons relata una participant, si qui es casa amb una persona d'una casta diferent és un noi no té tantes repercussions com si qui ho fa és una noia.

“La família de la parella de la meva germana no hi ha posat cap problema al fet que pertanyin a castes diferents, perquè ell és un noi.”

[13-Saanvi]

En el cas de països africans com el Senegal, la segregació no és per castes sinó per grups ètnics, culturals o religiosos.

“Nosotros no podemos aceptar los que son de otra cultura. Es lo que ha pasado con mi hermana. Ella se quería casar con un chico que era de otra cultura y mi padre no lo aceptó.[...] Si quieres casarte con un chico que viene de otra religión, eso lo tiene que aceptar tu familia.”

[16-Rokhaya]

La **preservació del patrimoni familiar** és també una raó adduïda per al matrimoni forçat. Trobem força casos en els quals la proposta de parella, el promès o el marit de la dona és un cosí germà. Concretament, hem identificat 4 propostes de matrimoni i 3 matrimonis forçats compromesos o consumats amb cosins germans de les dones entrevistades. Hi ha diferents plantejaments que poden explicar que s'acordin matrimonis entre familiars tan propers, dels quals n'hem identificat tres. En primer lloc, com s'ha comentat, les famílies extenses a vegades viuen totes alhora en una mateixa propietat i, per tal de mantenir aquest patrimoni dins de la família i que no entrin nous elements de fora, es fa un casament entre cosins. En segon lloc, hi ha famílies per a les quals la importància del casament entre cosins rau en poder mantenir el cognom, *“el nom de la família”* [8-Halima]. En tercer lloc, per major confiança en una persona coneguda que en una persona “de fora”, doncs els progenitors pensen que tractarà millor a la filla si ja el coneixen prèviament.

“A vegades, hi ha situacions en que diuen que el marit sigui el cosí perquè la pot mantenir millor que un de fora, que pot sortir borrarxo... a vegades diuen 'aquest té coses i no sé què'... a vegades tenen por...”

[23-Dana]

El cas a la inversa també es pot donar: el matrimoni forçat com a estratègia de supervivència econòmica. En el cas de dos participants, les volien casar amb algú amb més diners que la pròpia família, però no en clau de futur i ascens social de les filles, sinó per tal que els pares puguin tenir ingressos presents.

“Mi madre es exigente, siempre 'haz esto, haz esto, cástate con este, vas a casarte porque yo no tengo dinero...' Ella quería que me casara con alguien que está en Francia.”

[4-Nuha]

Com s'ha vist, els raonaments són majoritàriament culturals, deixant la religió en segon pla.

“En el fondo, es que no les importa ni la religión ni nada, es lo que dice la comunidad. Si realmente les importara la religión, no harían muchas cosas de las que hacen. Para ellos, la base de todo es el orgullo de la familia.”

[24-Yasmine]

“Això és cultura, religió no! La religió prohibeix això que estan fent, és a dir, obligar a algú a casar-se amb una persona que no vulgui. Religiosament no pots estar amb una persona si no la vols, i has de dir que no. L'Islam ho diu clarament que no ho pots fer. Però la gent canvia la religió com li dona la gana. Això, més que una altra cosa, al meu país és molt cultural. Les noies s'han de casar als 18 anys. I això és una merda! I lo típic al meu país és que s'han de fer matrimonis entre cosins.”

[1-Ayesha]

A vegades, en el context difícil en què viuen (violència constant, poques oportunitats, etc) accepten casar-se per sortir d'una situació de control extrem, ja sigui per part de la família o d'un altre promès, amb l'esperança de poder ser més lliures o poder estudiar. En algun cas, però, això les porta a patir altres formes de violència i control per part del marit o de la família d'aquest. Com en el cas de la 12-Khady, que li van prometre unes condicions de vida que van resultar ser falses, doncs al casar-se va esdevenir la criada del marit.

La 15-Columba va acceptar l'oferta per escapar del control extrem per part de la seva família i poder estudiar.

La 12-Khady, a l'acceptar l'oferta del seu cosí (segona proposició de matrimoni forçat, en la que li van plantejar venir a Espanya per casar-se amb ell) ella tenia l'expectativa de ser lliure, tornar a estudiar i escapar de la possibilitat de que el seu pare intentés novament casar-la amb un desconegut. Per això va acceptar casar-se amb el seu cosí, amb qui havia mantingut una bona relació des de la infància. No obstant això, relata que les promeses que ell li va fer eren falses i que després de casar-se es va convertir en la seva esclava.

“Mi padre y mi madre decían 'tú no has estudiado allá, vendrás a estudiar y después, a los 18 años, podrás ayudarnos'. Y dije 'vale', pero finalmente no ha sido así.”

[2-Amie]

En un intent en concret, la raó, parcialment, era per ajudar a un noi per tal d'aconseguir-li els papers.

“Hi ha hagut més intents, però el més recent ha estat amb un noi de Ghana. La meva mare em va dir que m'havia de casar amb ell perquè era musulmà, no tenia papers i jo l'havia d'ajudar.”

[17-Zaynab]

Les motivacions per a un matrimoni forçat

Reforçar vincles familiars: són els propis familiars els qui fan la proposta de matrimoni

Sentit del deure: sobre els progenitors recau la responsabilitat de buscar un marit per la seva filla

Sistema de castes o ètnies: estructura social segregada, grups que no poden relacionar-se entre ells

Supervivència econòmica: casament amb algú amb més diners que la pròpia família

Pressió social: les famílies han de casar les filles per no ser estigmatitzades

Honor familiar: preservar la virginitat fins al matrimoni, preservar la reputació, tabú del divorci

Creences i pràctiques masclistes: la dona no és capaç de viure sola si no està casada, forma de control cap a les dones

Preservar el patrimoni familiar: casament amb un familiar proper per mantenir cognom, patrimoni i confiança

Acceptar el matrimoni forçat per fugir del control extrem la família

El procés
del matrimoni
forçat

Qui va acordar el matrimoni

L'agent responsable directe del matrimoni forçat acostuma a ser una **figura parental**: el pare, la mare o, en la seva absència, la persona que té cura de la dona jove. No obstant això, trobem que hi ha diferències sobre qui té major preponderància en funció dels contextos: els dos alhora, o bé el pare i altres figures masculines, o bé la mare i altres figures femenines.

Dones entrevistades procedents de contextos com Senegal i Gàmbia (18-Halima, 9-Ramou, 10-Awa, 12-Khady, 14-Elizabeth, 17-Zaynab, 19-Ida i 20-Khoudia) expressen que el protagonisme el tenen els homes. Hi ha una jerarquia on el germà gran del pare és qui pren la decisió. Els oncles més grans són els que tenen com l'encàrrec de preservar aquests actes de matrimoni forçat i les tradicions que ells anomenen que són per afavorir l'honor de la família.

Les dones entrevistades del Senegal i Gàmbia tenen opinions i experiències diferents sobre el paper més o menys actiu que poden jugar les mares. Segons la 6-Rokhaya, aquest paper és preponderant en la preparació de la cerimònia (*"La madre se pasa toda la vida preparando la boda, preparándolo todo para ese momento... durante toda la vida va comprando o guardado cosas para cuando se case"*, 6-Rokhaya). No obstant això, segons la 5-Marie i la 9-Ramou, també poden ser elles qui proposin un candidat (*"Hace 3 años, una hermanastra de mi madre le preguntó a ella, a mi madre, si yo me podía casar con su hijo para traerlo aquí"*, 5-Marie; *"Mi padre se enteró cuando mi madre ya lo había hecho, lo de pedir y todo"*, 9-Ramou). Les mares poden ser qui força o pressiona (19-Ida) o fins i tot coacciona [20-Khoudia] la filla per casar-se. No obstant això, també poden jugar un paper més passiu i ambivalent (*"Mi madre no se opuso al matrimonio, pero lloraba mucho por la situación"*, 18-Halima). Segons la 16-Rokhaya, *"Las madres, en eso, hay algunas que no deciden y hay otras que sí lo deciden. Pero, normalmente, las madres no pueden participar en esta situación, solamente los padres."*

En el context de Marroc (3-Adama, 8-Dihya, 15-Columba, 17-Zaynab i 24-Yasmine) i de Pakistan (1-Ayesha), en canvi, no hi ha una jerarquia d'homes, sinó que la decisió la prenen conjuntament el pare i la mare, amb els progenitors del potencial marit.

"[El primer] fue un intento de mi madre de... de que lo conozca. En plan, para que haya algo. [El tercer] fue un primo hermano. Entonces sí que se pusieron tozudos los dos, tanto mi madre como mi padre."

[3-Adama]

"Primer era la mare. Però llavors, quan el meu pare va veure que jo sempre deia que no, doncs va començar a intervenir ell."

[1-Ayesha]

“Me mare treballa amb ell però jo no el conec de res. Deu tenir uns 27 anys i és un company de feina de la meva mare, però jo no el conec de res. Ma mare, com sempre, va començar a ensenyar-li fotos de les seves filles, com si fos un catàleg. Al noi primer li va agradar la meva germana gran i la meva mare li deia a ma germana que s'havia de casar perquè tenia una filla. Jo la vaig ajudar a dir que no i llavors ma mare me'l volia presentar a mi.”

[17-Zaynab]

Quan els pares no hi són, com en el cas de la 2-Fatou, la persona que la cuida (en aquest cas la tieta) és qui li busca un marit.

La **família extensa** juga un **paper clau** perquè és d'on sovint sorgeixen les ofertes de marit cap a les filles de la família i, en moltes ocasions, també les pressions. Particularment als contextos de Senegal i Gàmbia, hi ha una tendència a celebrar matrimonis entre cosins germans. Les dones provinents del Marroc i del Pakistan relaten que no sols es busca el marit en el si de la família (amb preferència de cosins germans), sinó que les amigues i conegudes també busquen casar algun familiar i desenvolupen un paper intermediador.

“La mare va parlar amb unes conegudes seves per buscar un noi. Però els meus pares també rebien propostes de casament per mi.”

[1-Ayesha]

En el cas de la 15-Columba, una amiga li va dir que el seu germà, de 32 anys, estava buscant una noia per casar-se. La família d'ell va presentar-se a casa de la 15-Columba per demanar la seva mà i ella va acceptar, ja que l'amiga li havia parlat molt bé del seu germà.

No només hi ha una intermediació entre pares, mares o germanes per tal de casar els respectius familiars.

La iniciativa també pot sorgir del propi home que es vol casar, mencionant particularment el paper que juguen els cosins, els qui es poden postular per casar-se amb la cosina que ells demanin. Per exemple, en el cas de la 23-Dana, el seu cosí li va proposar al seu pare (l'oncle) i al seu propi pare, i aquests van acceptar.

“Normalmente, el chico se presenta a los padres de la chica. Por ejemplo, en mi caso, si el chico me quiere, él habla con sus padres y sus padres vienen a pedir mi mano. Entonces, mi padre lo comenta con sus hermanos, para ver si están de acuerdo. Le explica a la familia si es de nuestra religión o no. O, si no, mi padre puede preguntar si el chico tiene ahí familia. O él mismo puede ir ahí para conocer a la familia de esa persona, para asegurarse de que es verdad que es de nuestra cultura. Después, si él ve que es de la misma cultura, pues luego se lo comenta.”

[16-Rokhaya]

El pes de la comunitat és tan gran que pot arribar a fer que, encara que els pares i mares no vulguin participar en la roda dels matrimonis forçats amb les seves filles, no actuïn per evitar-lo, doncs la **pressió social** és enorme i la confrontació amb el matrimoni forçat comporta **múltiples conseqüències per a la família** (manca de suport i rebuig per part de la família extensa i la comunitat, estigmatització, deshonra, etc.).

“En verdad mi padre no es de forzar a que te cases. Pero claro... o sea, mi padre nunca ha forzado a nadie. Pero ellos [la familia del marit], en ese momento, decían 'ahora', y mi padre no hizo nada para parar eso. O sea, que también están en la lista. En verdad me han forzado más los otros que mis padres, pero también mis padres.”

[6-Khadija]

En tots els contextos, es fa evident que **la dona que pateix el matrimoni forçat no té poder ni llibertat de decisió**. La decisió es pren sense que ella ho sàpiga, a vegades tan d'hora com essent ella un nadó. A partir d'aquí, amb la decisió presa, es tracta de tenir bona sort amb el tracte que pugui rebre per part del futur marit. Aquest és el cas d'una de les dones entrevistades (21-Seynabou), a la qual li van presentar un noi, li va agradar, i ella no ho considera matrimoni forçat, ja que el seu marit la va ajudar a poder sortir del domicili familiar on hi havia molts maltractaments psicològics. Tot i això, podríem considerar que la seva decisió no va ser lliure i que el matrimoni va ser forçat pel context, ja que la dona va acceptar perquè va veure la unió matrimonial com l'única alternativa per marxar de casa i escapar de la situació de violència a la que estava sotmesa.

Si observem qui és l'home amb qui volen casar-les, en molts casos és un desconegut per a elles (no mencionen si és un familiar o no). No obstant això, en cas que no sigui un familiar, no és desconegut per al pare o la mare, que són qui acorden el matrimoni amb la família del marit. El més habitual és que sigui algú de la família: com ja s'ha comentat, un cosí o un cosí llunyà. Cal tenir en compte un aspecte sobre això: en els contextos on es produeix el matrimoni forçat no s'accepten relacions de nuviatge fora del matrimoni. Les parelles són acordades pels familiars i es solen conèixer pocs dies abans de fer el compromís per després casar-se.

Manca de llibertat per a decidir

En el context de l'Índia, la 13-Saanvi relata que la seva mare va ser casada d'acord amb la cultura índia, que fa que siguin les famílies (els progenitors) qui triïn a les parelles d'acord amb la casta que tenen. Els germans i germana de la seva mare van ser casades amb parelles buscades pels seus respectius pares.

La situació de la 14-Elizabeth, un cop superat el compromís forçat, és semblant a la de la germana de la 13-Saanvi, en tant que els pares no permeten un matrimoni lliure perquè no accepten que es casi amb algú d'un grup cultural diferent (en el cas de la 14-Elizabeth, ella es vol casar amb un noi blanc no musulmà i els pares no ho accepten).

Moment vital en què es produeixen les pressions per al matrimoni

La majoria d'experiències relacionades amb el matrimoni forçat es produeixen durant l'**adolescència** (entre els 13 i els 19 anys) i el procés que socialment és llegit com el **canvi de ser nena a ser dona** i tot el que això comporta. És en aquest moment que solen començar les pressions i comentaris que incrementen la seva intensitat fins a poder experimentar violència i coaccions.

“Eren bones fins que vaig començar a fer el canvi de nena a dona, allà va començar una mica el calvari... això va ser cap als 12 o 13 anys. Ja quan ets petita et comencen a fer bromes... 'Que viene tu marido, ya tienes que aprender a cocinar ¡eh!' Tu no t'adones en aquella edat però et queda al subconscient... fins que no ets més gran no t'adones que et fan el 'matxaque' psicològic... i també quan alguns homes venien a casa i preguntaven '¿Sabes hacer esto y lo otro?' I tu ho fas perquè ho has de fer per respecte. Ja t'estan preparant des de petita... la meva mare em deia 'ven a la cocina'. Jo amb 11 anys sabia fer de tot a casa... em quedava amb els meus germans i sabia cuinar. Havia de fer els deures però era una dona petita. Si m'haguessin casat a aquella edat ja sabia fer de tot... i jo pensava 'haig de fer cas a la mare'... i ho feia...”

[22-Ndeye]

Aquest fet té un efecte notori en el seu grau de felicitat, que cau de forma important entre l'etapa infantil i l'adolescent. Tot i que no sigui estadísticament significatiu degut al nombre de casos de la mostra, podem observar que, preguntades pel seu nivell de felicitat de l'1 al 10, la mitjana es troba en 6,6 durant la infància (amb una desviació típica (σ) de $\pm 2,9$), mentre que durant l'adolescència baixa a 3,1 ($\sigma=2,6$). La caiguda és més brusca entre les 7 dones que consumeixen el matrimoni forçat: passen d'un nivell de felicitat de 7,9 ($\sigma=3,1$) a la infància cap a una mitjana d'1,7 ($\sigma=1,6$) durant l'adolescència.

Formes de control i violència en la pressió per al matrimoni

Les participants relaten que hi ha diferents mètodes per pressionar-les per tal que acceptin el matrimoni que els hi proposen, uns mètodes que són principalment psicològics i que en molts casos van augmentant d'intensitat fins a esdevenir violència física.

Algunes **pràctiques de pressió psicològica** són les següents:

■ **Treure el tema del matrimoni en qualsevol conversa:**

“Qualsevol cosa que em passava em deien que, si em casés, no em passaria.”

[17-Zaynab]

“Els germans grans del pare li deien ‘ui, la teva nena ja és gran’. M’havien sortit els pits, ja estava desenvolupada i a vegades jo sentia ‘jaquest noi que està interessat’... i jo pensava que no va amb mi la cosa. Fins que un dia va venir un cosí que es volia casar amb mi... i després d’aquella conversa m’anaven traient el tema... ‘te vas a casar con él’. I jo ‘que no’... pensava que era una broma tot això.”

[22-Ndeye]

Pressionar-la en moments d’especial vulnerabilitat, com ara en època d’exàmens [1-Ayesha]

Xantatge emocional:

Si la dona decideix renunciar al matrimoni forçat (o es casa amb una persona d’una altra casta, com en el cas de la germana de la 13-Saanvi, de l’Índia), l’amenacen amb ésser repudiada pels pares, deixant-la en una situació molt vulnerable, aïllada i fora del seu entorn familiar i comunitari

Coaccions i amenaces:

Si no accedeix a casar-se l’amenacen amb que haurà de deixar els estudis, no podrà sortir de casa, l’enviaran al país d’origen, etc. En el cas de tenir fills o filles, l’amenacen amb treure-se’ls [2-Amie]

Inducció del sentiment de culpa:

“Et fan sentir malament, culpable. Et diuen que no vols seguir la tradició, que els avergonyiràs, que què pensarà la gent de la família... Et manipulen, et forcen. I amb aquestes manipulacions i pressions, aconseguen que tinguis un sentiment de culpabilitat i et qüestionis si realment estàs fent bé o si potser hauries d’acceptar perquè potser és un bon home i t’acabes enamorant. Et posen aquestes coses al cap i a més, que a aquesta edat tens les tonteries de l’amor romàntic i idealitzat el tema de les parelles...”

[14-Elizabeth]

“Juguen amb aquesta por, amb la de que ningú et voldrà. Perquè quan ets jove, amb 17, 18, 19 anys, sí que tindràs pretendents però potser a partir dels 25 no. I potser els pares també tenen aquesta por, de que la seva filla mai es casarà. I pateixen per si ells el dia de demà es moren, perquè llavors amb qui es quedarà?”

[26-Imane]

Vigilància, control de les comunicacions, del mòbil, no poder tenir accés a cap mena de xarxa social [11-Nina]

Formes d’aïllament; confinar-la a casa, retenir la seva documentació, prohibir que vagi a l’escola i es relacioni amb iguals:

“Jo vaig dir que no em volia casar amb aquest noi i el meu pare em va dir que em casaria perquè ja li havíem donat la paraula i havíem de seguir endavant, perquè sinó seria una humiliació per la família. Em van dir que no aniria enlloc, em van començar a amenaçar i no em deixaven cap altra sortida. Jo els hi vaig dir que sinó, jo marxaria de casa. Em van dir que ho fes i jo vaig començar a recollir les meves coses. Però no em deixaven marxar, no em deixaven sortir de casa.”

[1-Ayesha]

- Control econòmic, ja que depenia del seu pare perquè li pagava els estudis i l'amenaçaven amb això [3-Adama]
- Rituals de bruixeria (en el cas de dones de Senegal i Gàmbia)
- Assetjament per part de la família del potencial marit:

“Este chico lo había bloqueado, le dije como al otro por teléfono pero él seguía y seguía... y al final lo bloqueé a él, a su padre y a su madre.”

[4-Nuha]

- Obligar-la a comunicar-se amb el potencial marit:

La 15-Columba tenia por del seu pare. Refereix que havia de fer tot el que ell deia, que per a ell no existien les paraules “no” i “per què”. El pare feia servir aquesta por que ella tenia per obligar-la a parlar amb el seu futur marit. El pare i l'àvia la insultaven, la tancaven a l'habitació, etc.

Davant la negativa a casar-se, es poden arribar a produir agressions.

“Un día le estaba haciendo trenzas y me dijo 'te vas a casar' y yo le dije 'no me voy a casar con alguien que no quiera'. Empezó a insultar y a pegarme...”

[4-Nuha]

En un cas (20-Khoudia), la mare va considerar una ofensa que la seva filla no es volgués sotmetre al matrimoni que ella havia acordat i la va torturar com a forma de revenja.

“Vam anar al seu poble i quan vam arribar allà... això va ser a la nit... i al dia següent em vaig aixecar amb una pallissa d'ella. Resulta que tota la ràbia i tota la vergonya que jo li havia fet passar doncs me la faria pagar. [...] La meva mare em va pegar tant, tant i tant... I aquella casa estava plena de gent. Per què ningú feia res? [...] Em va portar a un poble petit, a una caseta petita al mig del no res. Jo vaig entrar allà i no hi havia lavabo ni hi havia res, només hi havia cordes... jo no sabia què em faria, si em volia matar... Em van agafar, em van lligar de mans i peus i em va dir 'Ara patiràs el mateix que vaig patir jo!' Encara tinc les marques al meu cos... Em van pegar, em van violar, em van fer tot el que et puguis imaginar i més. Va ser una cosa horrible. Jo pensava que com fos possible que ella fos la meva mare i em fes això. Ella em deia que tot això era culpa meva perquè l'havia fet patir i tota la gent d'Espanya se'n reia d'ella. Vaig estar allà 4 dies. Penjada. Sense poder menjar, sense poder beure, sense poder res. I pensava que realment jo era una mala persona, perquè si m'estaven fent tot allò és perquè havia fet coses molt dolentes. Però què tant dolent li havia pogut fer o què tant dolent havia fet en la meva vida perquè tot allò estigués passant? I al veure que ningú m'ajudava... Després de 4 dies va decidir que ja en tenia prou.”

[20-Khoudia]

Perfil de persona amb qui es casa o s'intenta casar a les dones entrevistades

La majoria de participants en l'estudi (17 casos) parlen de la identitat de la persona o les persones que els hi van proposar per casar-se, amb qui les van comprometre o les van casar de manera forçada. En general, trobem **homes de la mateixa família**, ja siguin més o menys propers i més o menys coneguts, o bé **persones desconegudes**.

Tenint en compte que hi ha dones entrevistades a qui han fet més d'una proposta de matrimoni forçat i d'altres a qui la família no ha proposat cap candidat de manera sòlida, es comptabilitzen 25 propostes de matrimoni forçat, hagi acabat consumant-se aquest o no. De totes aquestes propostes, més de la meitat (13) són de familiars que poden ser més o menys propers a la dona (en 4 casos sabem que són de cosins germans i, en relació a la resta de propostes, compromisos o matrimonis forçats consumats amb familiars, es parla de familiars llunyans i en 5 casos de cosins, però no especifiquen, o no es pot saber a partir de l'entrevista, si són cosins germans o no). En el cas de les propostes que han acabat consumant-se en un matrimoni forçat (13), veiem que en 7 casos és amb familiars, dels quals 3 són casos de cosins germans.

Per tant, podem concloure que el matrimoni forçat entre familiars, més o menys llunyans, és prou típic i sembla ser que és el que té més possibilitats d'acabar prosperant. Com s'ha mencionat en anteriors apartats, això té especial relació amb causes utilitaristes: la voluntat de mantenir el patrimoni familiar i no estendre'l a altres persones, la prevalença del nom familiar en properes generacions, per una major confiança en el tracte que rebrà la filla, etc.

Les dones entrevistades que han estat casades amb familiars (o bé se'ls hi va proposar algun familiar per casar-se) semblen viure-ho de forma prou normalitzada.

“Aquest cosí era fill de la germana del meu pare. Crec que no ens havíem vist mai en persona. Potser quan vaig viatjar a Gàmbia amb 5 anys ens vam trobar, però jo era una nena i ell devia ser un adolescent.”

[14- Elizabeth]

Tot i això, hi ha un cas que reacciona diferent i, fins i tot, utilitza la condició de familiar proper per a intentar fugir del matrimoni o compromís.

“A l'escola vaig començar a parlar amb una professora en francès i li vaig preguntar què passaria si dos familiars es casen. Llavors la meua professora em va dir que el nen podia sortir malament, que podia néixer amb una diversitat. I jo vaig decidir que no em casaria amb el meu cosí.”

[17-Zaynab]

Cerimònia

Pel que fa a la concreció del matrimoni forçat, cal separar tres cerimònies: el compromís, la firma legal i la celebració del casament.

A vegades, el compromís es realitza d'una forma cerimonial i tradicional, on el protagonisme el tenen les famílies. Aquesta cerimònia equival a un contracte que ja no es pot trencar. És un acord entre les famílies a partir del qual el matrimoni ja és vàlid de cara a les pròpies famílies i a la comunitat. És a dir, un cop acordat el compromís matrimonial, la noia ja és considerada la dona de l'home amb qui l'han compromès.

Per exemple, la 16-Rokhaya explica com és un compromís en la cultura fula (Senegal):

“Cuando vienen a pedir la mano, tienen que venir con las nueces de cola, muchas. Eso sería como el anillo de compromiso. Normalmente, va la familia. El chico puede que venga o sus amigos. Normalmente vienen sus amigos y sus padres. O sus tíos también. Entregan las nueces a los padres de la chica. Después, es como un contrato que vale... ya está... ya es su mujer.”

La firma legal acostuma a ser un tràmit que es realitza entre el compromís i la cerimònia de casament. Moltes vegades no es realitza a nivell legal el matrimoni, és més important la unió tradicional. És per aquest motiu que a vegades no es visibilitzen aquests matrimonis, doncs queden dins del nucli familiar. Tot i així, en alguns contextos, com el Pakistan, té la seva importància:

“La cerimònia consisteix en signar el paper del matrimoni. A l'Islam es diu 'nikah'. És un paper on signa el noi i la noia i allò és una mostra de que ja estan casats. Llavors es fa la traducció oficial, que és com el certificat del matrimoni del meu país. Es fa un ritual. Llegeixen uns versos de l'Alcorà i li pregunten tres vegades a la noia si es vol casar. I al noi també.”

[1-Ayesha]

La cerimònia acostuma a durar diversos dies. En alguns contextos, com el del Marroc, pot durar uns 3 dies; i en algunes cultures de Senegal o Gàmbia pot arribar a 5 dies. L'estructura, però, és semblant: el primer dia es fa una festa amb la família de la núvia, el segon es celebra la unió i, en el tercer, el marit s'emporta a la núvia a casa seva. La dona que és forçada a casar-se no sempre és coneixedora de què passarà a la cerimònia.

Es celebra al país on viuen les famílies dels nuvis, normalment al país d'origen, però no necessàriament (la 9-Ramou es va casar a Catalunya, amb la seva família, i a Alemanya, amb la família del marit). En ocasions es celebra el casament de varies germanes alhora (23-Dana). Hi ha un cas (22-Ndeye) en el qual la noia no és conscient de què es celebrarà el casament, que s'organitza al marge d'ella sense el seu consentiment.

“Un dia estava jugant a la plaça, fèiem una guerra d'aigua amb les meves amigues. I va venir el meu germà corrents i va dir-me 'Que estàs fent aquí? Que els pares t'estan buscant'. I jo vaig dir 'Estoy jugando'. Quan vaig arribar a casa hi havia molta gent, hi havia una festa... vaig arribar i les meves tietes em van vestir i els meus pares estaven contents, i jo també... En cap moment em van dir que era el meu matrimoni, ni les meves tietes ni la meva mare, ningú... i havien fet els seus "xanxullos" i el matrimoni aquest... i quan va acabar la festa ningú em va dir res, només la meva tieta el dia següent em va dir 'Ya eres una mujer casada'. I jo vaig dir 'Yo no me quiero casar'. I ella em va dir 'Ayer te hicieron la fiesta, estás casada y cuando tengas 18 años te irás a casa de tu marido'...”

[22-Ndeye]

Hi ha diversos moments que per a la dona poden esdevenir intimidatoris si el matrimoni és forçat. Per exemple, al Senegal o Gàmbia, un grup d'homes de la família es reuneix amb ella a soles i li diuen com ser una bona esposa, com s'ha de comportar després d'haver-se casat, tot el que ha de fer i el que no, com complir amb el que li diu el marit, netejar, cuinar, etc. Al Pakistan, ha de dir que "sí" tres vegades davant de tots els assistents quan se li pregunta si es vol casar.

“Pregunten tres vegades a la noia si es vol casar. I al noi també. I la noia està en el seu dret de dir que no. Però clar, si estàs allà al país, et sentiràs molt insegura. Perquè hi ha molta família, molta gent que coneix la família i per ells és una humiliació. Això seria una humiliació, donaria molt mala imatge de la família.”

[1-Ayesha]

El moment més intimidatori i humiliant de tots és la comprovació de la virginitat de la dona, que a vegades encara es fa (*"tot i que cada vegada menys"*, assegura la 14-Elizabeth), amb la prova del mocador.

Tot plegat pot comportar vivències molt negatives, inclús traumàtiques, de la cerimònia de casament. De fet, les participants que van ser obligades a celebrar i consumir el matrimoni asseguren haver-ho passat malament o molt malament.

“Yo me sentía un poco mal pero tenía que hacerlo para salvar a mi familia.”

[2-Amie]

La 18-Halima relata que va estar plorant durant tot el casament. Explica que el dia del casament la van deixar amb la mare, que plorava molt perquè no volia casar-se i la mare l'abraçava intentant-la consolar. Recorda com la mare va aconsellar-la per evitar l'embaràs. Després d'haver estat a soles amb la mare, va estar uns segons a soles amb el seu pare i li va dir que no li perdonaria mai que l'obligués a casar-se.

Formes de control i violència dins del matrimoni

Les condicions de vida dins del matrimoni acostumen a ser força pitjors de les que se li expliquen quan se li fa la proposta. Algunes de les dones que van acabar essent casades se senten enganyades.

“Primero, no me dijeron que iba a vivir en un pueblo donde hay agricultura. Me dijeron que iba a vivir como aquí, en una casa en la ciudad, que yo podría salir cuando quisiera. Pero al llegar ahí nada de eso era verdad [...] Ellos vivían en medio de un terreno agrícola, donde todo son plantas y plantas. Allí en medio había una casita donde vivían ellos y al lado de la casa había una autocaravana donde vivía su hijo. Y claro, a mí me pusieron con él.”

[6-Khadija]

La **violència física i psicològica** en el si del matrimoni està associada a una estratègia justificadora per part del marit: per exemple, que la dona rebutgés el matrimoni, que tingués un fill d'un altre home, que ell hagués pagat pel seu viatge i considerés que ella tenia un deute amb ell, etc. D'aquesta forma, el marit (i en algun cas, també la sogra que havia acordat el matrimoni) considera que té dret a exercir la violència, per exemple, sotmetent-la a vigilància constant, tenint-la tancada a casa i que només pogués sortir acompanyada d'algú, o bé tenint-la com a "esclava" fent les tasques de la llar i tenint cura de tota la família. Es mantenen durant el període del matrimoni les agressions cap a ella. Si té un fill d'un altre home, aquest també pot ser objecte de maltractaments.

En el matrimoni forçat, el marit s'atribueix el dret de mantenir relacions sexuals quan vol, les quals esdevenen violacions. La dona pot rebre amenaces si es resisteix, com es veu en aquest fragment.

La 18-Halima, la nit del casament, es va inventar que tenia la menstruació per no mantenir relacions sexuals amb el marit. Relata que va intentar allargar aquesta excusa el màxim de temps que va poder, gairebé dues setmanes. Però el marit (que era el seu cosí) va queixar-se als homes de la família. Va ser llavors quan els tiets de la 18-Halima i altres homes de la comunitat la van anar a veure per preguntar-li per què no mantenia relacions sexuals amb el seu marit. Ella es va sentir molt intimidada i pressionada. Aquell mateix dia, el marit la va agredir físicament i després la va violar.

Una forma de **violència sexual** en el matrimoni forçat és l'embaràs forçat:

“M'ha picat, m'ha intentat violar, m'ha intentat fer de tot... i em vaig quedar embarassada... l'avortament que vaig tenir va ser d'ell. I dono gràcies a Déu que vaig tenir aquest avortament espontani perquè sinó la meua vida seria un calvari...”

[22-Ndeye]

Les dones que han patit la mutilació genital femenina més agressiva (la Tipus III, que consisteix en extirpar llavis menors, llavis majors i clitoris, i cosir bona part de l'orifici vaginal), un cop efectuat el matrimoni forçat, són "descosides", com en el cas de la 20-Aminata. Aquesta és una intervenció que s'efectua sense cap mena de control sanitari i en la qual la dona entrevistada assegura que va sagnar en grans quantitats, amb risc d'haver-hi perdut la vida.

Aquestes dades qualitatives evidencien que l'impacte del matrimoni forçat és qualitativament **més greu quan involucra a dones i nenes**, atès al major risc de ser sotmeses a posteriors abusos i agressions en l'àmbit sexual, en la salut reproductiva i en l'àmbit de la violència domèstica.

Sortida del matrimoni forçat

Les dones que estan en situació de matrimoni forçat consumat tendeixen a tenir tres vies de sortida del matrimoni forçat, dues de les quals donen accés a recursos d'ajut:

- Les que podien sortir al carrer, a través de persones amb qui tracten a diari (una professora, una dona gran a qui cuidava, alguna amiga o la llogatera del pis), que les posen en contacte amb la xarxa d'ajut (en aquest cas, Valentès i Acompanyades), que les ajuden a denunciar o a fugir (oferint alternativa habitacional).
- Les que estaven tancades, a través d'una visita al metge, a partir de la qual s'activa el protocol a Mossos i es fa una intervenció policial per permetre que la dona surti de la casa.
- Hi ha un tercer perfil de dones que no passen pel circuit d'ajut perquè surten de la situació gràcies a la col·laboració d'un familiar (per exemple, un cosí que marxa a Espanya i l'ajuda a tornar a casa dels pares) o de la parella sentimental que tenien abans del matrimoni forçat, que les ajuda a sortir i després les acull. Aquestes accedeixen a professionals de la xarxa d'ajut a posteriori.

Entre els casos de l'estudi en els que s'ha consumat el matrimoni forçat, en una ocasió (20-Khoudia) la dona aconsegueix sortir del matrimoni forçat acompanyada per l'entitat Valentès i Acompanyades. En canvi, en tota la resta de casos, l'ajuda d'una ONG (en la pràctica totalitat, Valentès i Acompanyades), sol venir després de la derivació d'altres recursos de la xarxa (serveis socials, serveis sanitaris i policials, etc.).

“Vaig trobar una feina cuidant a una senyora gran. I una familiar d'aquesta dona, un dia que feia molt de fred i jo no portava ni jaqueta, em va preguntar per què no portava jaqueta. I em va sortir explicar-li a aquella noia el que m'estava passant. I ella coneixia a una persona de Mossos i a Valentès i Acompanyades. Em va dir que em podien ajudar.”

[20-Khoudia]

Malgrat transitar per aquestes vies de sortida, dues acaben mantenint-se en el matrimoni i retornen a casa dels pares: una, perquè ha perdonat a la família (2-Amie); i l'altra, perquè el marit viu al Marroc, el va a visitar algun cop l'any i no ha desfet el lligam legalment.

La situació posterior a la sortida del matrimoni forçat no és senzilla: en diverses ocasions tant la seva pròpia família com la família del marit les sotmet a assetjament, les persegueixen, etc. Aquest fet pot incentivar en algun cas que les dones denunciïn la seva situació a la policia (ja un cop fora del matrimoni forçat), però el cert és que **molt poques acaben interposant una denúncia davant la policia.** En concret, tan sols 4 de les dones entrevistades van denunciar la situació de matrimoni forçat i, en 2 d'aquests casos, van acabar retirant la denúncia o no declarant en seu judicial per no causar problemes a la seva família. De fet, no voler ocasionar problemes, danys i sofriment a la família és un dels motius principals pels quals la majoria de les participants van decidir no interposar denúncia, tot i que en alguns casos també s'afegeix la por i el desconeixement envers els sistemes policial i judicial.

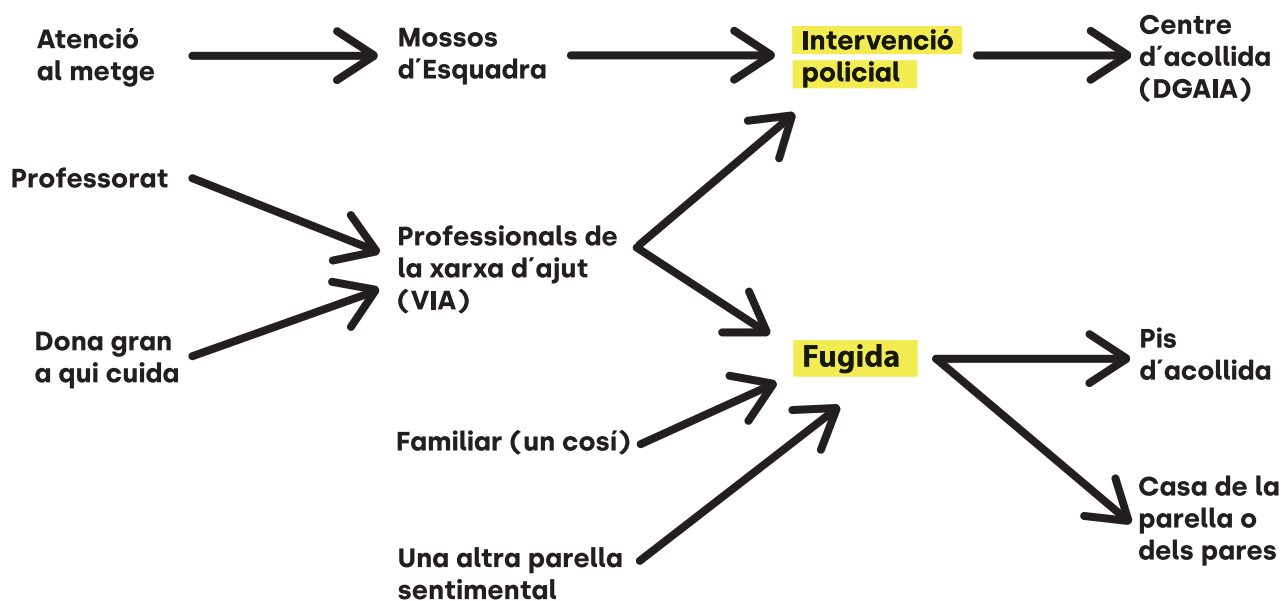
D'altra banda, trobem casos en els que, malgrat les dones no van denunciar la situació de matrimoni forçat, sí que van interposar denúncia per altres situacions de violència que estaven patint. Concretament, 2 de les dones entrevistades van denunciar als pares per la violència física que aquests infligien sobre elles i 3 participants van interposar una denúncia contra el seu marit, amb qui havien estat forçades a casar-se, per maltractaments en l'àmbit de la parella.

És cabdal que les dones se sentin empoderades durant el procés judicial, per tal d'evitar que sucumbeixin a les pressions i es tirin enrere:

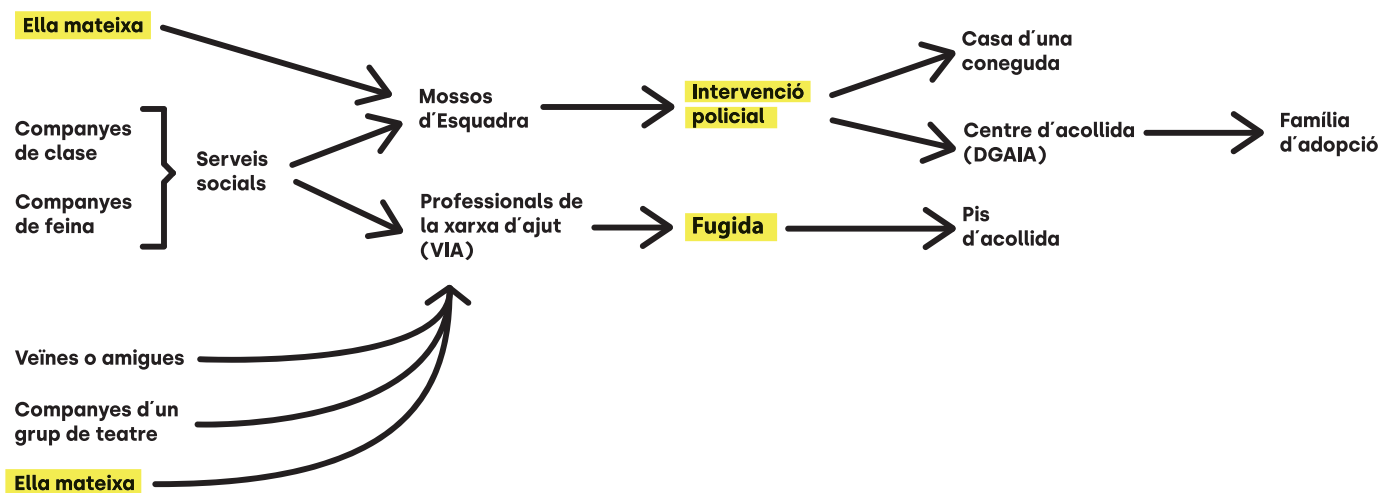
“Vam fer un judici ràpid i estava jo sola i tota la seva família... la seva mare al telèfon dient que 'portaràs el meu fill a la presó, fa 8 anys que no el veig i moriré sense haver-lo vist per culpa teva', la seva germana plorant pel terra... quan vaig fer el judici vaig dir que no li fessin res... i ara amb la mentalitat que tinc arribaria fins al final. És un aprenentatge tot això...”

[22-Ndeye]

En relació al coneixement de la xarxa de recursos on demanar ajuda per sortir de la situació de matrimoni forçat, és important anotar que les dones que han patit un matrimoni forçat consumat diuen conèixer molt pocs recursos o desconeixen com els podrien haver activat.

Les dones que pateixen pressions per al matrimoni forçat aconseguen sortir de casa perquè accedeixen als recursos d'ajuda, ja sigui a través de terceres persones (veïnes, amigues, companyes de classe, de feina o d'alguna activitat com ara un grup de teatre) que amb la intermediació d'una treballadora social (o perquè la persona de contacte és una col·laboradora de l'associació) els hi presenten l'associació Valentines i Acompanyades, que les ajuden a fugir i les acullen en un pis d'acollida. En ocasions troben el recurs elles mateixes. A vegades es pot derivar a Mossos si es requereix una intervenció policial, que pot derivar en un allotjament temporal si té algun conegut o coneguda que la pot acollir, a un centre d'acollida o una família d'adopció si és menor, o en un pis d'acollida de Valentines i Acompanyades.

El procés del matrimoni forçat

El matrimoni forçat és fruit de l'acord entre els progenitors de la dona amb la família del futur marit

Les pressions per al matrimoni forçat són sobretot de tipus psicològic i d'intensitat creixent

Es celebren cerimònies pel compromís i el casament; tot i que en moltes ocasions no hi ha signatura legal

Durant el matrimoni forçat es manté la violència com a forma de control

La majoria d'experiències relacionades amb el matrimoni forçat es produeixen durant l'adolescència

El pes de la comunitat i la pressió social son enormes i la confrontació amb el matrimoni forçat comporta múltiples conseqüències negatives per a la família

El marit tant pot ser un home de la mateixa família, o bé una persona desconeguda per la dona

La dona que pateix el matrimoni forçat no té poder ni llibertat de decisió

La sortida del matrimoni forçat es produeix quan es troba una persona aliada que activa els recursos

Factors clau
per evitar
el matrimoni
forçat

Com hem observat en les característiques de les dones entrevistades, malgrat que totes comparteixen entorns proclius al matrimoni forçat, n'hi ha algunes que acaben consumant el matrimoni forçat, i d'altres que l'acaben evitant (quedant-se només en condicions de pressió, proposta o compromís). Hi ha diversos factors que s'associen amb un major risc o una major protecció davant el fenomen del matrimoni forçat, que descriurem en el següent apartat.

Complicitat i protecció dels progenitors

Aquest és un context que caracteritza les dones que van evitar el matrimoni forçat malgrat les pressions per part de la família extensa o de la comunitat. Com? Gràcies a uns pares i mares que han volgut desafiar la tradició, encara que s'exposessin a què els familiars, les amistats o la comunitat en malparlessin. La protecció dels progenitors davant les propostes de matrimoni (per exemple, dient que estaven estudiant) és un element definitiu per evitar el matrimoni forçat. El cas de la 5-Marie és paradigmàtic en aquest sentit. Els pares han canviat de mentalitat perquè una germana de la mare actua com a referent (va estudiar i viu a Moçambic). En el cas de la 16-Rokhaya, malgrat té una relació més aviat freda amb el pare perquè han tingut conflictes durant la infància, ell li dona suport perquè es centri en estudiar i no es casi. En el cas de la 24-Jainaba, malgrat que l'entorn de la família insistia en què ja tenia edat per casar-se, la mare no estava d'acord i no ho va permetre.

És rellevant apuntar que, en aquest context de complicitat i protecció per part dels progenitors, s'evidencien repercussions per part de la comunitat sobre la família, la qual és deixada de banda i a la que, fins i tot, se li retira tot el suport. És a dir, la confrontació amb el matrimoni forçat no surt gratuïta, sinó que sol comportar **conseqüències negatives per a la família que s'oposa a la pràctica.**

“Hay gente que ha venido a mi casa a preguntar cuántos años tengo. Y algunos, como por ejemplo algún primo de mi padre, decían que ya me tenía que casar. Pero mi madre decía que no, que yo estaba estudiando. [...] El hermano mayor de mi padre también, decía que yo ya era demasiado mayor como para no estar casada todavía. Pero mis padres no le hacían caso. Mis padres le decían que aquí no es como África y que, además, aquí estoy estudiando. Y ahora ya no dice nada este tío. [...] Ha habido más tías, pero no como esta. Por ejemplo, con indirectas, preguntando si yo estoy interesada en casarme con alguien. Y mi madre siempre ha dicho que no. Yo creo que ella siempre ha dicho que no porque como hace tanto que no está en África, pues se ha adaptado aquí. También me dice que la mayoría de los de allí no se casan con amor, sino que se casan para que los traigan aquí, consiguen los papeles y luego te abandonan.”

[5-Marie]

“[No hi ha hagut matrimoni forçat] porque mi padre era diferente de los otros. Como él ya sabía más o menos que sus hijas, normalmente, antes de casarse tienen que acabar los estudios... Nunca nos ha hablado de esto, ni tampoco mi madre. Pero sí que he visto algunas situaciones de esto. Muchas. De familiares. Por ejemplo, hermanas de mi padre, o sea, de mis tías y de mi prima.”

[16-Rokhaya]

“*Vam anar a casa dels meus oncles, on també hi havia els meus avis per part del meu pare, i els meus tiets em van tornar a repetir que era una molt bona família, que l'home estava molt bé... I quan m'ho van dir jo vaig dir que no volia casar-me. Després tots em parlaven a mi, em deien que m'havia de casar perquè ja tenia edat de casar-me, com la meva cosina que en tenia 19 i ja estava casada. I jo els hi vaig dir que si es volia casar amb mi havia d'esperar-me 5 anys, tres de carrera i dos de màster. I llavors, si em volia esperar, ja miraria jo si volia o no volia casar-me en aquell moment. I en aquell moment, la meva mare, que no sabia res fins que jo li vaig explicar el que m'havia comentat la dona, va dir que si jo no volia casar-me ella no m'obligaria. I el meu pare igual.*”

[26-Imane]

“*El meu pare, per exemple, tot i provenir d'un ambient més rural, haver estat escolaritzat mínimament i compartir certes tradicions i pensaments sobre les relacions i el matrimoni, a la meva germana i a mi sempre ens repetia que mai ens diria amb qui hem de casar-nos ni ens obligaria.*”

[26-Imane]

Suport per part de l'entorn fora de la família

Disposar de **grups d'iguals**, com ara amigues, companyes de feina, companyes de classe amb qui poder parlar, que puguin qüestionar les pressions cap al matrimoni forçat i aportar solucions. També disposar de **referents adults fora de la família** és un context que permet construir alternatives, de tal forma que puguin canviar les seves creences i desitjos.

“*Vaig arribar un dia a la feina súper angoixada, perquè m'havien plantejat el matrimoni i no acabava d'assimilar el que m'estaven fent a casa. Vaig parlar amb una companya i amb la meva supervisora i els hi vaig explicar el que passava a casa. Elles van contactar amb la treballadora social i llavors vaig parlar amb els Mossos. També vaig trucar la meva professora de grau superior i li vaig comentar tot el que estava passant a casa. Després d'això vaig tenir el contacte amb Valentes i Acompanyades.*”

[1-Ayesha]

“*Als 17 anys em vaig assabentar de què era la mutilació. Perquè jo no vaig tenir a casa una referent que m'ho expliqués. Jo sabia que m'ho havien fet però no sabia ni què era ni què m'havien tret. Jo me'n recordo dels dolors i tot, però no sabia què era. I vaig parlar amb una educadora social del centre que em va posar una peli, la de Flor del desierto, i jo li vaig dir que m'havien fet això. I ella em va dir que havia d'anar al ginecòleg i em van començar a mirar i tot. I llavors jo em vaig adonar que la meva mare m'havia tret una cosa molt important per a mi com a dona. I vaig parlar amb ella i em va fer molt de mal, perquè em va dir que això es fa a l'Àfrica i és normal. Que a moltes dones li han fet. Però jo soc la seva filla i ella es va veure amb el dret de fer-me mal.*”

[17-Zaynab]

En el cas de la 22-Ndeye, comptava amb el suport de diverses persones fora de l'entorn familiar, com algunes amigues, una veïna i la seva parella actual. Refereix que totes elles van ajudar-la molt, especialment quan va decidir marxar de casa. Explica que la llogatera, inclús, va facilitar-li marxar de la vivenda per allunyar-se de l'entorn familiar i de la situació de violència.

Coneixement i confiança en els recursos

Quan es disposa de coneixement dels recursos d'atenció a les víctimes en una relació de tu a tu (que és el que aporten les associacions de la xarxa de suport), la percepció sobre la capacitat de revertir la situació canvia, incrementa la confiança en una intervenció, i és més factible aturar i superar les pressions per al matrimoni, rebutjar propostes i trencar compromisos acordats pels pares.

“Pensar que tenia gent al costat, perquè abans no pensava això. Abans pensava que estava sola i que no em quedava una altra opció. I quan vaig conèixer a aquesta noia i a Valentès i Acompanyades això va canviar. Em van ensenyar que no estava sola, que tenia persones amb les que podia comptar. Que si necessitava qualsevol cosa, elles estarien allà. I, de fet, és el que m'han demostrat. Sempre han estat allà.”

[17-Zaynab]

Capacitat de dir “no”, assertivitat

L'assertivitat com a estratègia per resistir i negar-se a acceptar les proposicions de matrimoni, així com també per sortir d'una situació relacionada amb el matrimoni forçat, és clau per poder **sobreviure en l'ambient familiar**. A continuació trobem alguns exemples de com l'actitud personal les va mantenir fermes. En el cas de la 22-Ndeye, per la resiliència; en el de la 26-Imane, per la capacitat de dir “no”; en el de la 3-Salma, per la capacitat de resistir en la seva negativa d'acceptar cap matrimoni; en el de la 14-Mariama, per tenir clar el que vol i el que no vol; en els casos de la 4-Binta i la 17-Zaynab, per la seva assertivitat, la capacitat d'autoafirmar-se i de “dir el que havia de dir”; i en el cas d'1-Ayesha, perquè la fermesa ha tingut resultat.

“El tema és que jo no tenia por. ‘Me puedes pegar y me levantaré. Los golpes que tú me das me da igual’. Això li feia molta ràbia i començava a trencar coses. ‘Así sí que no te voy a querer nunca’. I després em portava un ram de flors o bombons, coses així. Es posava de genolls a demanar perdó. I jo li deia ‘me quitas el matrimonio, búscate una segunda o tercera mujer...’ jo tenia clar que tard o d'hora m'escaparia...”

[22-Ndeye]

“Haver estat capaç de dir que no quan els meus familiars em pressionaven. Haver estat capaç de dir que no ho volia i no deixar-me portar per la corrent majoritària.”

[26-Imane]

“Fue un intento de mi madre de... de que lo conozca. En plan, para que haya algo. Yo recuerdo haberme puesto muy tozuda.”

[3-Adama]

“Jo m'hi vaig negar però ells van decidir fer-ho igualment. Suposo que esperant que em resignaria i acabaria acceptant. Ells van tirar endavant i la meua resposta va ser rebel·lar-me. Els hi vaig dir que m'era igual, que ells m'havien casat perquè ells havien volgut però que jo no ho volia i que no ho faria mai. I que quan volguessin ja ho desferien”

[14-Elizabeth]

“Cuando llegué me había propuesto un chico que estaba en Francia, después le dio mi número a este y yo le dije claramente que si me estaba esperando a mí nunca iba a tener mujer. Creo que es un familiar. Ella vino y me mostró una foto... y cogió una foto mía y de este chico y la puso en whatsapp... y yo lo vi y le pregunté '¿qué es esto?'. Después le dio el teléfono a este chico y me llamó y yo le dije lo que tenía que decirle y me dijo 'vale, ya está'.”

[4-Nuha]

“El segon intent va ser amb l'home que va intentar abusar de mi. Jo devia tenir uns 13 anys. Jo li vaig explicar al meu pare el que aquest home havia intentat, el meu pare el va anar a buscar, el va portar a casa davant meu i la meva mare i el meu pare van començar a parlar amb ell. Li deien que com que havia intentat abusar de mi, doncs que s'hauria de casar amb mi. I jo li deia al meu pare que no, que no em donava la gana i que jo aniria a posar-li una denúncia. I que si no m'acompanyava hi aniria jo sola. I la meva mare plorava i em deia que li feia passar vergonya. I jo li deia que m'era igual la seva vergonya, que això és Espanya i que aquí aquestes coses es denunciien. I em deia que aquest home no tenia papers i que li arruïnaria la vida. Al final aquest home va dir que tampoc es volia casar amb mi. La meva mare li suplicava...”

[17-Zaynab]

“Jo no m'ho esperava. I tampoc que anessin insistint tant i tant. Jo no acceptava. Esperava que es cansessin i que canviessin la seva manera de pensar. Ara sembla que han acceptat que no em casaré, però no accepten que visqui jo sola perquè pensen que aniré amb nois.”

[1-Ayesha]

Els estudis

La **voluntat de seguir estudiant** és un element clau perquè, en les edats on hi ha més incidència de matrimoni forçat (13-20 anys), és una forma de demostrar plans propis de present i de futur que, en moltes ocasions, xoquen contra els interessos dels i les qui volen promoure un matrimoni. En la mesura en què vulguin continuar estudiant, podran desenvolupar el seu propi projecte vital, o almenys, tenir un pre-text provisional que les protegeixi del matrimoni forçat.

Moltes de les dones entrevistades valoren els estudis com un factor clau, ja que els ofereix la possibilitat de sortir del nucli familiar hermètic, relacionar-se amb altres persones i conèixer altres maneres de fer i de pensar. Tot això les ajuda a desenvolupar-se com a persones i a enfortir-se per construir i fer possibles alternatives de vida.

“Siempre me han estado preguntando y yo les he dicho siempre que quiero estudiar, estudiar, estudiar. Siempre me han dicho que en algún momento se acabarán los estudios y yo: 'pero cuando acabe ya pensaré que es lo que quiero hacer'. Pero ahora solo quiero estudiar. O sea, creo que todas las chicas estaremos de acuerdo que siempre hemos utilizado la excusa de estudiar para no casarnos. [...] Por eso tienes que luchar ahí.”

[24-Yasmine]

“A mis padres no les importa nada, lo que les importa es lo que dice la comunidad. Entonces, la comunidad siempre está presionando. ‘Tu hija se está haciendo mayor ¿y qué? ¿Qué le espera, qué va a hacer? ¿Por qué no la traes a Marruecos? Siempre está estudiando.’”

[24-Yasmine]

“Aquí, al veure altres dones, vaig adonar-me que estudiar era una garantia per mi, per no quedar desemparada el dia demà i no haver de veure'm sense res.”

[24-Yasmine]

Resposta immediata davant la situació

La fugida del domicili familiar és la resposta que donen la majoria de les dones participants a l'estudi, davant la decisió dels pares que les volen casar (o davant una sospita raonable). Ho fan amb major èxit aquelles que estan acompanyades de la xarxa de suport o dels serveis públics (una intervenció policial, per exemple). Comparat amb la resta de casos en els que no hi ha una sortida immediata del domicili familiar, sembla identificar-se una associació positiva entre la reacció ràpida i el fet de poder fugir del matrimoni forçat definitivament. És a dir, una reacció ràpida a l'intent de matrimoni forçat, o a la sospita raonable, sembla tenir més possibilitats d'èxit a l'hora d'evitar la consumació del matrimoni, que una resposta més tardia o menys contundent.

L'11-Nina va descobrir que la seva família la volia casar i va fugir de casa l'endemà al matí.

La 8-Dihya va enxampar els pares planejant un viatge al Marroc per al matrimoni forçat i *“jo no volia quedar-me per saber què passava.”*

L'1-Ayesha es va escapar abans de què es produís el matrimoni forçat *“Quan jo vaig sortir de casa es van quedar sorpresos. Era una nit que era Ramadà i vam discutir molt. Ho vaig passar molt malament, vaig trucar als Mossos d'Esquadra al matí [la van venir a buscar per què la deixessin sortir]. Tot i que la pressió va continuar.”*

Pel contrari, sembla haver una relació positiva entre la no presa de decisions, més aviat dràstiques (fugides, avis a Mossos, etc.) i la consumació del matrimoni forçat: com més avançats estiguin els plans de matrimoni forçat, més difícil és parar el procés o sortir de la situació

La 15-Columba explica que un cop acordat el compromís, no va tenir possibilitat de fer-se enrere: *“Vinieron a casa para pedir la mano y todo eso. Y mi padre, al principio no dijo nada. Solo me preguntó si estaba segura de que me quería casar con él. Yo dije que sí pero no me di la oportunidad de conocerlo ni nada... Al día siguiente, cuando quedé con él para hablar en mi casa, porque fuera lo tenía prohibido, me enteré de que todo lo que me había dicho su hermana era mentira. Después fui a decirles a mis padres que no, que no era él a quién yo quería y que no podía seguir. Ahí mi padre me dijo que no podía volver atrás y que tenía que seguir sí o sí. Yo tenía 18 años, él tenía 32. Y era muy tradicional, no sabe hablar ni pensar antes de hablar... no sé, muchas cosas [...] Y mi padre me obligó a seguir con él, casarme, celebrar la boda y todo.”*

A partir de l'anàlisi de la rellevància de tots aquests aspectes clau per a l'evitació del matrimoni forçat, es llisten aquells factors contextuais i intrínsecs de les pròpies dones que poden tenir una funció protectora envers el matrimoni forçat, contribuint a evitar-lo o a sortir-ne:

Elements contextuais que constitueixen factors de protecció davant el matrimoni forçat:

Entorn familiar i xarxa de suport:

- Protecció dels progenitors
- Mostres d'afecte per part dels seus progenitors
- Bona xarxa de suport de l'entorn no familiar (amigues, companyes de classe o de feina)
- Poder relacionar-se amb persones de diferents orígens
- Bona relació amb membres del nucli familiar (amb el pare, amb la mare, amb germans/es)
- Existència de figures referents (p.ex. tiets/es)
- Recolzament per part de persones de la comunitat que no donin suport al matrimoni forçat (p.ex. veïns/es)
- Absència de violència en el nucli familiar
- Anar a l'escola, suport dels progenitors per estudiar
- Bones condicions socioeconòmiques, necessitats bàsiques cobertes
- Possibilitat de tenir temps d'oci, cultiu del gust per l'esport o la música
- Tenir una parella desitjada

Xarxa de recursos:

- Coneixement del recursos existents
- Contacte i suport d'associacions de la xarxa de suport (com ara Valentes i Acompanyades)
- Intervenció efectiva dels serveis públics (de la direcció de l'institut, dels serveis sanitaris, dels serveis socials, dels cossos de seguretat)
- Suport dels serveis públics (p.ex. beques)
- Activació de la legislació i protocols contra el matrimoni forçat (lleï orgànica 1/2015 que reforma el codi penal i protocols policials i comunitaris de prevenció i abordatge del matrimoni forçat)
- Legislació i protocols contra la mutilació genital femenina (en el cas de la 19-lda, els seus pares tenien pensat mutilar-la amb 13 anys durant un viatge a Gàmbia, però van signar un document amb el que es comprometien a no fer-ho per tal que els deixessin viatjar, i el seu pare sabia que si li practicaven la mutilació hi hauria conseqüències penals).

Característiques personals que constitueixen factors de protecció davant el matrimoni forçat:

- Capacitat de prendre decisions de forma autònoma, saber què vol i què no vol
- Resiliència, fermesa, fortalesa
- Perseverança
- Confiança en si mateixa
- Ganes de seguir estudiant
- Obertura de ment, veure més enllà de les tradicions
- No sentir-se sola
- Seguir estudiant, acabar els estudis
- Posar-se a treballar del que ha estudiat
- Marxar de casa davant el primer signe de violència
- Renunciar a les relacions familiars si és necessari
- Construir noves relacions d'amistat o reforçar les existents
- Fer plans de futur
- Matrimoni desitjat i maternitat desitjada
- Recuperació del propi cos (reconstrucció del clítoris)

Factors clau per evitar el matrimoni forçat

**Suport per part de l'entorn
fora de la família**

**Capacitat de dir "no",
assertivitat**

**Resposta immediata
davant la situació**

**Complicitat i protecció dels
progenitors**

**Coneixement i confiança en
els recursos**

**Voluntat de seguir
amb els estudis**

Factors de risc
pel matrimoni
forçat

A continuació es llisten els factors de risc que podrien estar associats al matrimoni forçat. Per identificar-los s'han analitzat els contextos socials dels que provenen les participants, tenint en compte com impacten aquests en la seva capacitat real de decidir de manera lliure sobre el matrimoni i les seves vides, i com tot plegat podria acabar dificultant, o fins i tot impossibilitant, l'evitació o la sortida d'una situació de matrimoni forçat.

Elements contextuals que podrien constituir factors de risc per al matrimoni forçat:

Entorn familiar i xarxa de suport:

- Escassa xarxa de suport, manca de suport social a l'entorn
- Agressivitat d'un progenitor o dels dos, manca de protecció per part dels progenitors
- Absència d'un o d'ambdós progenitors degut a la situació de migració
- Abandonament per part dels progenitors
- Mort de progenitors o familiars referents
- Manca de referents o figures de suport dins o fora de l'entorn familiar proper
- Insistència per part dels progenitors en el matrimoni forçat
- Antecedents de matrimoni forçat, normalització de la pràctica
- Problemes econòmics de la família, necessitats bàsiques no cobertes, pobresa
- Mentalitat tancada dels progenitors, obligació de seguir les tradicions
- Rols de gènere molt masculistes a l'entorn familiar proper
- Viure amb la família extensa
- Pressió de la família extensa (avis, oncles i tietes, cosins) cap als progenitors, rebuig per part de la família extensa i la comunitat a qui no segueix les tradicions
- Familiars que només es relacionen amb membres de la mateixa comunitat d'origen
- No ser creguda quan explica el que ha patit

Situacions de violència:

- Situacions de violències múltiples i continuades (físiques, psicològiques i sexuals), experimentades en primera persona o presenciades cap als altres
- Agressions sexuals i violacions silenciades i/o no cregudes
- Control excessiu, manca de llibertat
- Racisme, assetjament a l'escola

Xarxa de recursos:

- Manca d'atenció psicològica durant la infància i l'adolescència
- Manca de suport escolar
- Intervenció fallida o manca de protecció per part dels serveis públics, negligències professionals

Altres factors contextuais:

- Migració forçada, pèrdua d'amigues al país d'origen i xarxa de suport anterior
- Inestabilitat residencial, canvis constants de domicili
- Situació administrativa irregular, que la família retingui la seva documentació, que els documents es quedin a casa del marit, que el pare impedeixi regularitzar la situació administrativa dels fills (si n'hi ha)
- Situació d'exclusió social i delinqüència

Tots aquests factors poden tenir un impacte negatiu en la vida de les dones i la confluència o acumulació de diversos d'ells pot generar conseqüències que podrien actuar, alhora, com a factors de risc per al matrimoni forçat:

- Problemes de salut mental (ansietat, depressió)
- Pors, inseguretats, problemes d'autoestima
- Poca assertivitat (no dir allò que pensa)
- Desmoralització, pèrdua d'interès
- Percepció de soledat
- Pèrdua d'identitat
- Ideació suïcida
- Conductes autolesives
- Relacions difícils amb els iguals (comportaments agressius apresos de l'entorn familiar)
- Trastorns de la conducta alimentària (anorèxia, bulímia)
- Estat fràgil de salut (anèmies, etc.)
- Manca de confiança cap als serveis públics
- Acceptació forçada del matrimoni forçat, actitud submisa envers el matrimoni forçat
- Haver d'assumir rols i responsabilitats que no pertocuen a una persona de la seva edat (tasques domèstiques, cura de germans, treballar...)
- Abandonament dels estudis (sobretot com a conseqüència d'escapar del matrimoni forçat)

**Trajectòria
posterior
al matrimoni
forçat**

Conseqüències en la salut física i mental

Com ja s'ha esmentat, el grau de felicitat de les dones entrevistades cau de forma important entre la infància i l'adolescència. Preguntades pel seu grau de felicitat de l'1 al 10, la mitjana passa de 6'6 ($\sigma=2'9$) durant la infància a 3'1 ($\sigma=2'6$) durant l'adolescència. La caiguda és més brusca entre les dones que consumeixen el matrimoni forçat, doncs passen d'un nivell de felicitat de 7'9 ($\sigma=3'1$) durant l'etapa infantil a 1'6 ($\sigma=1'8$) durant l'adolescència. A partir de l'adolescència, però, el conjunt de dones millora el seu grau de felicitat. En concret, pel que fa a les dones que han partit un matrimoni forçat, la mitjana passa d'1'6 ($\sigma=1'8$) a 6'0 ($\sigma=3'0$) en el moment de realització de l'entrevista. Com s'ha apuntat anteriorment, l'adolescència és l'etapa que defineixen com a més infeliç (especialment en aquells casos en els que s'acaba consumant el matrimoni) però, a partir de llavors, durant les etapes posteriors i fins a arribar al moment actual, les dones entrevistades tendeixen a valorar de manera més positiva el seu nivell de felicitat. Això es pot relacionar amb el fet que, en el moment de realitzar l'entrevista, la majoria de les participants ja ha sortit de la situació de matrimoni forçat, un punt d'inflexió a partir del qual comencen a valorar més positivament el seu nivell de felicitat. Això fa que, en línies generals, les dones valorin la seva situació actual de manera més positiva, tenint en compte tot allò a què han sobreviscut i allò que han aconseguit, majoritàriament per mitjà de la seva pròpia **resiliència i recursos propis**.

No obstant això, aquestes vivències generen un **gran impacte en la salut integral de les dones**, tant a nivell físic com a nivell psicològic. En aquest darrer cas, és comú l'experimentació de simptomatologia ansiosa (estat de temor, tensió, nerviosisme) i depressiva, estrès posttraumàtic, trastorns de la conducta alimentària (anorèxia, bulímia), ideació suïcida (en algun cas, també temptatives de suïcidi) i autòlisi (per exemple, la 15-Columba explica que es feia talls als braços; "*un dolor para calmar el otro*"). En el cas de l'11-Nina, hi trobem un consum abusiu d'alcohol i d'addicció a medicaments. És comú entre diverses dones enquestades tenir dificultat per conciliar la son.

A nivell emocional, algunes de les dones que han sortit del matrimoni forçat mostren una trajectòria en positiu, sentint-se en pau ("*Tenia la sensación de que me había librado del mundo entero... y necesitaba estar tranquila*", 9-Ramou), mentre que d'altres estan en una situació d'intranquil·litat degut, per exemple, a la mala relació amb la família ("*Que deixin d'insistir en què torni a casa i que acceptin la meva decisió*", 1-Ayesha).

A nivell de salut física, les dones entrevistades han experimentat, majoritàriament, trastorns de la son (algunes pateixen malsons prou constants, com és el cas de la 3-Adama); símptomes musculoesquelètics, sobretot de mals d'esquena i dolor muscular o articular; fatigues; pèrdues de pes i simptomatologia neurològica, entre la qual destaquen el maldecap i, en alguns casos, la dificultat per recordar.

Pel que fa a l'impacte en la salut sexual i reproductiva, s'observen múltiples conseqüències, sobretot en relació a la vivència de l'experiència sexual i al risc per a la salut en general. De la totalitat de dones entrevistades, tres dones han estat mutilades i això els hi ha comportat múltiples conseqüències: dolors pèlvics i abdominals, dolor al mantenir relacions sexuals, infeccions ginecològiques, no normalització de la menstruació, desconeixement de la sexualitat i del propi cos, neguit i por davant la sexualitat, negació del propi plaer, dificultats per a sentir plaer, sentiments de culpa i vergonya, baixa autoestima, etc.

“M'ha afectat moltíssim. A vegades me venen les imatges al cap. Ara passa que vull tenir un altre fill i no puc, no estic preparada. No em trobo bé. Tinc por a tenir un segon fill, no vull sentir dolor.”

[17-Zaynab]

Finalment, en un dels casos, s'ha produït la reconstrucció del clítoris (20-Khoudia), tot i que ha estat possible després d'un temps de preparació a nivell psicològic, fet que hagués requerit un acompanyament professional especialitzat.

“Una de les coses que m'exigien era que jo m'havia de masturbar. Jo mai a la meua vida m'havia tocat, mai a la meua vida m'havia mirat la meua vagina. I em deien que ho havia de fer perquè així sabia la diferència d'abans i després de la reconstrucció. Però jo em vaig negar a fer-ho i vaig cancel·lar la cita. És una part del meu cos en la que jo sé que he patit molt i no vull que ningú em toqui aquesta part i ni tan sols jo vull veure.”

[20-Khoudia]

De les dones de l'estudi, diversos casos mencionen haver patit embarassos forçats (cinc casos). Entre la resta d'embarassos, la gran majoria són embarassos desitjats o no planificats (però no forçats). Cinc dones han patit avortaments, entre els quals, com a mínim dos han estat induïts.

Més enllà de la mutilació, dels embarassos forçats i dels avortaments, les dones participants a l'estudi han patit altres afectacions en la salut sexual i reproductiva. Principalment, dolors pèlvics, vaginals i dolors a l'orinar, així com infeccions ginecològiques.

Incertesa pel treball i l'habitatge

La preocupació principal de les participants a l'estudi en el moment actual és la **manca d'estabilitat a nivell laboral**, que no els hi permet dotar-se d'ingressos suficients, així com la necessitat de trobar una feina amb la qual es sentin realitzades, en molts casos vinculada a la seva **voluntat d'ajudar a altres noies i dones en situacions similars** a les que elles han viscut.

Al voltant d'un terç de les participants (8 de les dones entrevistades) viuen en un pis d'acollida, en el qual poden residir fins a un màxim de 2 anys. D'altres viuen en un pis de lloguer. En ambdós casos pateixen per no poder accedir a un habitatge pos-

teriorment (quan s'acabi el temps d'acollida o en el cas que es renovi el contracte de lloguer amb un preu superior). No disposar d'un lloc on viure és un element clau que limita la possibilitat de construir un itinerari vital a llarg plaç i això els hi genera molta angoixa.

Suport o atenció psicològica o mèdica

Totes les participants destaquen la **manca de suport psicològic i emocional**. Afirmen haver necessitat més recolzament del que van rebre, poder *"parlar, tenir algú a qui explicar el que estava passant"* [20-Khoudia]. Es detecta que aquesta atenció professional és especialment necessària en els moments de dubte i recaiguda.

"Cuando caes, yo pasé un mes, es cuando caes y es cuando ahí necesitas una persona que te coja[...]. En el momento del bajón, encontrar a una persona es clave. Porque yo quería volver a casa de mis padres cuando me marché, quería volver."

[24-Yasmine]

Malgrat que tres de les entrevistades (3-Adama, 17-Zaynab i 20-Khoudia) relaten necessitar atenció psicològica actualment, acusen massa visites a psicòlegs havent d'explicar la seva història des del començament.

"Des de Valentes i Acompanyades ho estan intentant, però jo no vull anar-hi. Perquè és una altra vegada el mateix... 'Com et dius? D'on ets? Què vols que treballem?' I ara mateix no vull anar-hi. No estic per psicòlegs..."

[17-Zaynab]

"Hi ha moments en els què realment sí que necessitaria anar a parlar amb un psicòleg. Però si vaig amb un psicòleg aquí haig de començar una altra vegada des del principi i tornar a explicar-ho tot... i realment és una cosa que no em ve de gust."

[20-Khoudia]

La 3-Adama creu que ho necessitaria, però refereix que li costa demanar ajuda i que no li ve de gust començar de zero i tornar a explicar la seva història a una altra professional.

Represa o finalització dels estudis

Diverses de les dones entrevistades van interrompre els seus estudis per marxar de casa. La majoria de casos de dones que surten, tant del matrimoni forçat consumat com d'entorns proclius al matrimoni forçat, reflecteixen que, o bé van aconseguir acabar els estudis, o bé volen continuar estudiant. És un sentir comú que **els estudis són la seva motivació per seguir endavant**, són *"la seva llibertat"* [24-Yasmine].

La 20-Khoudia va aconseguir acabar uns estudis i ser infermera.

La 14-Elizabeth vol continuar estudiant, malgrat s'ho hagi de combinar amb la feina: *"El tema dels estudis, perquè ara haig de treballar i estudiar i no sé com combinar-ho. M'estic plantejant alternatives a la feina que estic fent ara perquè me n'he cansat una mica i em replantejo coses."*

La 3-Adama vol acabar la carrera, "empezar un máster", per què si segueix en davant és gràcies a les amigues i als estudis.

La 18-Halima vol completar els estudis en Relacions internacionals.

La trajectòria de la 23-Dana és força diferent. No ha sortit del matrimoni forçat i no es veu amb ganes d'estudiar: *"Si estàs allà amb el boli, jo crec que no... en aquesta situació que estic ara, no. Ara estic estudiant anglès, soc bona però no estic bé..."*

Redefinició de la pròpia identitat

En sortir de la situació de matrimoni forçat consumat o de pressions per al matrimoni forçat, veiem que les dones, tal i com s'ha vist en l'evolució positiva del grau de felicitat, tendeixen a tenir un millor estat emocional, que es reflecteix en una major autoestima. Amb la sortida de l'entorn procliu al matrimoni forçat, i pel fet d'haver aconseguit fites com ara tornar a treballar o acabar els estudis, estan en un procés d'aprenentatge per tornar a valorar-se i estimar-se a si mateixes.

Identifiquem **elements de canvi** com ara:

El redescobriment de la llibertat

"Poder ir en libertad a tomar un café, caminar, salir con las amigas."

[3-Adama]

L'autonomia, la independència

La 18-Halima relata que va haver d'aprendre a viure sola, ja que abans depenia molt dels seus pares. Refereix que mai havia agafat cap transport públic fins que va marxar de casa i que avui en dia és independent, autònoma i feliç.

"He aconseguit autonomia, ser més independent. [...] Tot allò que he fet per aconseguir el que ara tinc és el que m'anima a tirar endavant. Això és el que més em motiva."

[1-Ayesha]

"He aconseguit ser una dona independent. Que això és el que jo no era a casa, no era una persona independent."

[20-Khoudia]

Ser capaces de decidir per elles mateixes

"Quan miro enrere i penso en com podia haver acabat i com estic, doncs em sento orgullosa. Poder haver triat el que vull per mi em fa sentir orgullosa i contenta."

[14-Elizabeth]

Autoafirmació, revaloració de si mateixa

“Després d’haver passat tantes coses, doncs seguir endavant en el que jo soc i no deixar-me trepitjar pels altres”

[1-Ayesha]

“He après a estimar-me. He après que soc una persona, que soc important i que no soc menys que la meva germana o que qualsevol altra dona. Que soc una persona i que serveixo, que soc igual que qualsevol altra persona. Perquè jo abans no tenia autoestima.”

[20-Khoudia]

“Yo quiero llegar un día y llegar a mirar a todo el mundo en plan, qué te pasa. Y todo el mundo que ha dicho que serías una mierda, que no sé qué no sé cuántos, mirarlo y decirle ‘¿quién es ahora la mierda?’”

[24-Yasmine]

El valor de reconèixer la pròpia fragilitat

“He après a demanar ajuda i plorar. Abans això per mi era una vergonya. Tinc persones que m’estimen molt i em fan suport. Saber que si les truco estan a prop meu és el que m’ajuda a seguir endavant.”

[17-Zaynab]

No totes, però, estan en un moment ascendent. Alguna de les dones encara està païnt el que ha succeït, necessita temps per pensar, i encara no sap qui és, quina és la seva identitat (8-Dihya).

Alguna d’elles està sumida en addiccions (alcohol, medicaments) i relata que té baixa autoestima i que necessita confiar més en si mateixa (11-Nina). D’altra banda, la 23-Dana, que encara està legalment casada, afirma que necessita poder desenvolupar estima i afecte.

Redefinició o reconstrucció de la relació amb els progenitors

Algunes de les dones participants a l’estudi comencen a establir relacions diferents amb la família, la qual ha realitzat canvis en positiu en la seva actitud després de la intervenció.

Per exemple, la 19-Ida relata que els seus pares han canviat des que va sortir de casa. Ells ja no peguen als seus germans. Explica que els Serveis Socials els han dit que estarien pendents de la família. Ella representa una confrontació clara amb la seva família i això implica uns canvis clars en la relació dels seus pares amb els seus germans.

En el cas de la 4-Nuha, la família del seu pare la recolza i, si no vol casar-se amb ningú, ningú d'aquesta part de la família la forçarà. No obstant això, la part problemàtica és la mare (que la volia casar per guanyar diners), amb qui mantenia, i encara segueix, el conflicte principal.

Hi ha hagut 3 casos de matrimoni forçat consumat en què hi ha canvis manifestos. El de la 18-Halima és el més evident: la seva família inicialment l'amenaçava amb enviar-la cap a Gàmbia, però actualment manté una bona relació amb ells; els va a veure i fins i tot s'hi queda a dormir. En el cas de la 22-Ndeye, tot i que els seus pares la van casar, la família ha acceptat la separació i la seva nova parella (*"Estan com si fos musulmà i hagués nascut a l'Àfrica... el respecten molt"*). En el cas de la 6-Khadija, on els pares no van promoure el matrimoni forçat consumat però tampoc el van evitar, en ser ella la germana gran, el seu cas ha servit per a què els pares ho facin diferent amb les germanes petites.

En altres casos, la seva família no ha canviat, però la seva actitud sí, com és el cas de la 20-Khoudia:

"Ara mateix he començat a tenir una mica de contacte amb la família, perquè ara em sento forta. Sé que la meva mare no em dirà res que em faci baixar l'autoestima. Ara sóc jo la que decideixo com són les coses, no serà ella. [...] Quan em vaig graduar vaig voler que ells estiguessin aquí. Vaig voler que ells sabessin que jo he aconseguit això perquè la meva mare deia que jo no servia per res i que no aconseguiria res a la meva vida. Deien que jo havia marxat de casa perquè em volia dedicar a la prostitució."

En el cas de la 3-Adama, ella va intentar reconstruir la relació, per tal de què entenguessin que ella no es casaria, però els seus pares es mantenen fermes en la mateixa posició:

La 3-Adama, durant la darrera proposta de matrimoni forçat que van fer-li, va viatjar a Melilla amb l'objectiu de parlar amb els seus pares i de convèncer-los de no celebrar el matrimoni, però no hi va haver manera de fer-los canviar d'opinió. Un cop aquí, els va trucar per dir-los que no es casaria. La reacció d'ells va ser dolenta. De fet, aquell moment va suposar la fi de la relació amb ells.

Diverses dones han decidit abandonar el contacte amb la família i les persones del seu país. Per exemple, la 12-Khady relata que si tornés a l'Àfrica seria humiliada i rebutjada per la comunitat pel fet de ser una dona divorciada. D'altra banda, la 19-Ida no vol tenir contacte amb cap persona de la seva família ni del seu país. Malgrat té poques persones de referència i s'ha vist obligada a deixar enrere a la seva família i comunitat, ha fet noves amistats i afirma que no vol homes del seu mateix origen perquè *"son muy controladores y violentos"*.

En algun cas, la relació ha anat a pitjor. Després d'escapar-se, la 20-Khoudia va haver de canviar de domicili perquè la seva família l'assetjava. En l'actualitat, l'11-Nina continua essent perseguida i amenaçada per la seva família biològica. Per la seva banda, la 15-Columba ha de carregar amb la cura del seu pare que està malalt, que tot i així segueix intentant controlar-la i manipular-la.

En general, s'observa que la major part de les dones **trenca la relació amb la família**, però amb el pas del temps les pressions es relaxen i són elles les que decideixen quan i com es relacionen amb la família, fet que comporta canvis. Sembla que en alguns casos entenen i respecten els drets de les seves filles i les signifiquen des d'un altre lloc. En altres ocasions, però, les pressions segueixen.

Creació de plans de futur

La redefinició de la seva identitat passa per crear plans de futur, esbossos d'un projecte vital. No són plans gaire ben definits, però sí que permeten veure que hi ha una trajectòria ascendent en la majoria de dones.

Aquests plans de futur es resumeixen en quatre paraules: **llibertat, família, treball i estudis**.

Pel què fa a la família, aquelles dones que tenen filles volen poder educar-les en bones condicions, poder *"donar-li coses a la meva nena que no vaig poder tenir"* [21-Seynabou], i també casar-se amb un home que les respecti.

Pel què fa a la feina, diverses expressen les feines de què volen treballar (infermera, advocada, integradora social, tenir una empresa, la seva pròpia llar d'infants, etc.).

Mentre que per a la majoria aquests plans de futur són més aviat somnis, la 20-Khoudia se'ls mira amb perspectiva perquè ja els ha aconseguit:

"Vaig venir a un país on no coneixia a ningú [Canadà], però tot i així vaig trobar una feina, vaig aprendre l'idioma, vaig estudiar i ara tinc una parella aquí."

Noves relacions de parella

Diverses dones han sortit de la situació de matrimoni forçat amb el suport de noves parelles (en els casos de la 18-Halima i la 12-Khady), que les van ajudar a escapar, amb qui van conviure un temps, i que van acabar amb una ruptura cordial.

En un cas ha pogut tenir una nova parella amb qui ha pogut experimentar noves sensacions en clau positiva.

"He aconseguit poder estar amb un home i no plorar. He aconseguit gaudir d'aquest moment i no sentir por o sentir que em farà mal. Per mi això és moltíssim! Poder tenir relacions amb una persona i no sentir-me avergonyida pel tipus de vagina que tinc. I gaudir del que és tenir sexe, perquè mai ho havia gaudit realment."

[20-Khoudia]

Encara que no hagi aconseguit tenir parella, el fet de tenir clar com vol que sigui aquesta és un bon pas. És el cas de l'1-Ayasha, que vol casar-se:

“...si és que m'enamoro d'algú, amb una persona que no pensí com els meus pares. Que tingui una mentalitat més oberta. Una persona que m'entengui, que respecti el que jo vull fer i les decisions que prenc, que em permeti treballar.”

Implicació en la lluita contra els matrimonis forçats

Després de sortir de la seva pròpia situació de matrimoni forçat, moltes dones expressen la **voluntat de voler ajudar a altres dones per tal que no pateixin aquest fenomen**. Cadascuna ho fa a la seva manera, si bé podem trobar almenys dues formes de lluitar contra els matrimonis forçats. Per una banda, estant alerta i acompanyant casos de risc de matrimoni forçat en el seu propi entorn (germanes, cosines). Per altra banda, estudiant i podent arribar a dedicar-s'hi professionalment.

Diverses dones mostren preocupació per la situació d'altres dones de la família que estan casades per matrimoni forçat o en risc de ser-ho. Els hi agradaria poder oferir a les seves familiars els recursos de suport emocional, informació i orientació, que sàpiguen trobar-los a través d'ella [12-Khady]. Mostren voluntat d'esdevenir referents en els seus entorns, *“pensant en les properes generacions, perquè si jo faig aquest pas estic essent un exemple per les altres també. Així evito que tornin a fer això amb les cosines petites”* [1-Ayesha].

Alguna d'elles és més proactiva i es dedica a desfer els matrimonis forçats en què cau la seva germana, provocant el divorci.

“La meva mare li va ensenyar fotos de la meva germana, li va agradar, van començar a parlar i la meva germana va acceptar. I ja està, es van casar per foto. Però no és l'home amb el que està casada ara i té una filla. Perquè jo vaig fer que es divorciessin. Vaig seguir un dia el noi i el vaig gravar com 'putejava' amb altres ties. Vaig enviar els vídeos a la meva germana i es van acabar divorciant.”

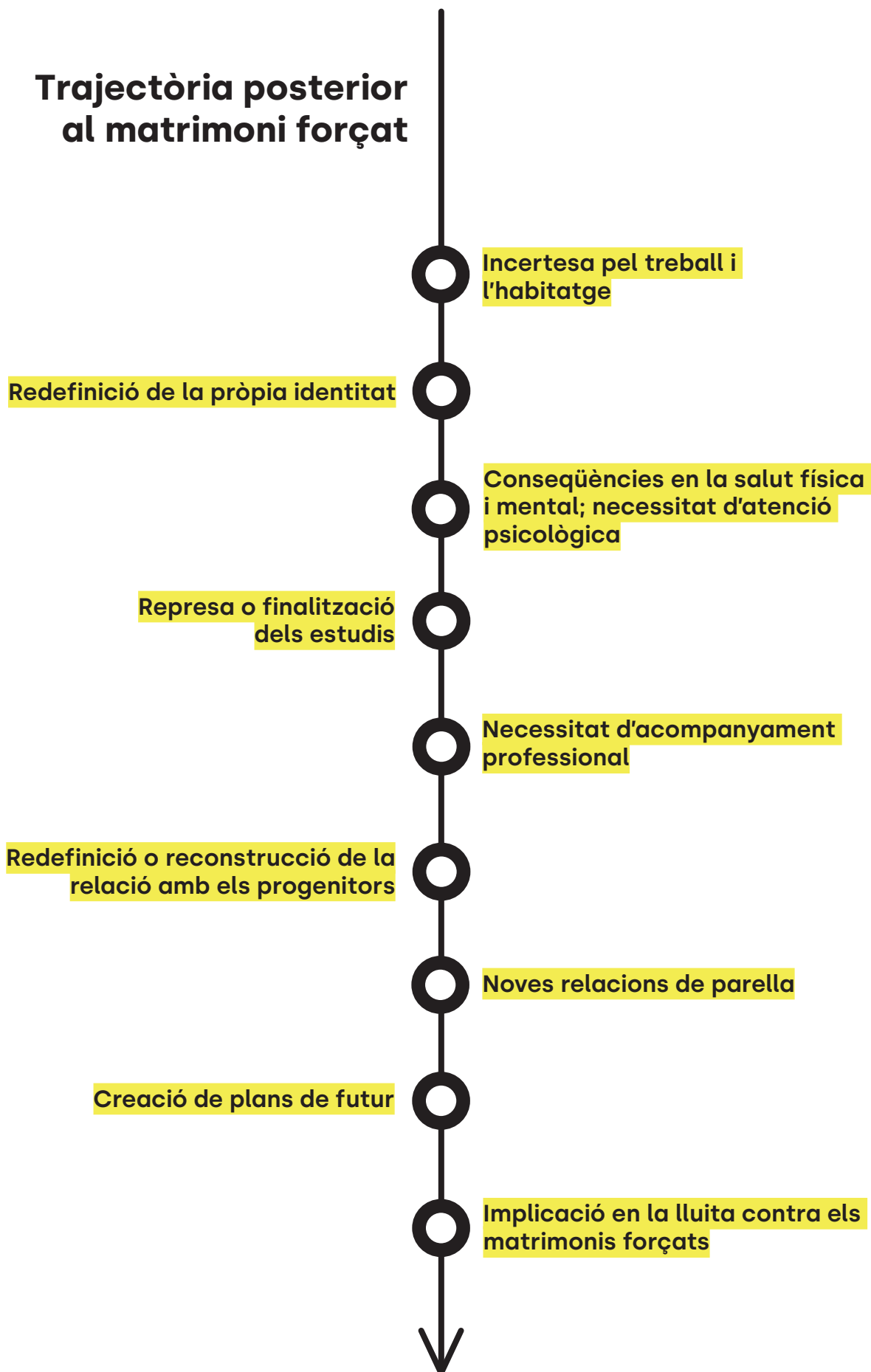
[17-Zaynab]

També ha evitat que mutilessin a la seva germana petita. Fa poc temps, se la van emportar de viatge a Guinea i ella, anònimament i amb l'ajuda de l'associació Valentes i Acompanyades, va fer que li fessin proves mèdiques i un control al tornar, per prevenir que la mutilessin.

Tant la 17-Zaynab com la 18-Halima volen dedicar-se professionalment a treballar en la temàtica dels matrimonis forçats, ajudant a les persones que han patit o poden patir el mateix que elles, perquè volen que això canviï i que a cap més noia li passi el mateix.

Algunes d'elles s'han convertit en activistes contra els matrimonis forçats i utilitzen les xarxes socials com a altaveu i com a forma de crear una xarxa de suport. Volen ser elles qui diguin i expliquin a les altres nenes i noies que poden dir no i que, com elles, poden ser lliures.

Trajectòria posterior al matrimoni forçat

Aspectes a millorar de la **intervenció** **institucional**

A tenor dels casos estudiats, a continuació s'identifiquen diversos aspectes a millorar de la intervenció institucional i l'atenció a les víctimes del matrimoni forçat segons les participants a l'estudi.

Abordatge amb perspectiva de gènere

Els serveis que col·laboren en la **detecció, abordatge i seguiment** dels casos de matrimoni forçat han de fer-ho amb **perspectiva de gènere**, doncs és una forma de violència masclista que afecta majoritàriament a dones i les situa en una situació de risc de patir altres formes de violència durant el procés de matrimoni forçat. És necessari entendre els matrimonis forçats com una forma de violència masclista, ja que els processos que pateixen, els pateixen pel sol fet de ser dones. Degut a la seva experiència vital, les dones perceben que no les creuran, i cal aplicar els mateixos criteris que amb les altres violències masclistes.

També hi ha homes que poden patir un matrimoni forçat, però són una minoria i en cap cas pateixen les mateixes condicions que les dones. Per exemple, algunes dones d'origen hindú a les que hem entrevistat expliquen que els seus pares també van preparar el matrimoni dels germans, però aquests van tenir molt més poder de decisió. En general, sembla que es respecta més l'opinió dels fills, els quals no són sotmesos a les mateixes pressions que elles. A banda, ells no són victimitzats durant el matrimoni.

Dotar de recursos i especialitzar l'atenció psicològica

Algunes entrevistades apunten que **calen més recursos dedicats a l'atenció psicològica** per tal que aquesta sigui més continuada i la realitzin professionals especialitzades en el fenomen del matrimoni forçat. Pel què fa als continguts d'aquesta atenció, una participant apunta que no va acabar de trobar resposta a allò que ella hagués necessitat, com que li donessin pautes concretes per escapar de la situació [1-Ayesha]. En aquest sentit, es dona molta importància a la confiança que es pot arribar a tenir amb la psicòloga, un element clau per a l'èxit de la intervenció, i es valoraria millor el fet que hi hagués una continuïtat en l'acompanyament psicològic per part de la mateixa persona [6-Khadija].

Necessàriament, l'atenció i l'acompanyament a les dones ha de contemplar els processos de **recuperació i reparació**, tenint en compte la perspectiva de la resiliència per adaptar l'actuació professional a les necessitats de cada supervivent en cada moment. És important considerar que els processos de resiliència tenen durades diferents i, per això, és imprescindible que els models d'acompanyament no estiguin tancats de manera estàndard, sinó que puguin flexibilitzar-se en funció dels propis recursos que han demostrat tenir les dones.

Facilitar que s'arribi a denunciar

Vora la meitat de les participants ha denunciat el seu cas, i l'altra meitat no ho ha fet. La principal raó per no denunciar és que les dones no volen generar sofriment a la família. També esgrimeixen que els pares no en tenen culpa, ja que entenen el context del que aquests provenen i ho justifiquen com una tradició que cal seguir, moguts en molts casos per la voluntat de protegir a les filles (*"Ellos han hecho lo que pensaban que es lo correcto dentro de la realidad de ellos."*, 18-Halima). També mencionen que volen evitar que els germans vagin a un centre de menors, i que volen evitar-los despeses, que no hagin de pagar un advocat.

Si bé en algunes ocasions rebre comunicacions de la policia va fer que la família parés, en d'altres, el fet d'anar a denunciar té represàlies.

"Vaig posar una denúncia per intent de violació, jo sola. Els meus pares es van enfadar, em van estar maltractant a fondo... Em feien dormir darrera d'un armari. M'ho van fer passar fatal. Però aquí segueixo, forta."

[17-Zaynab]

"Quan els vaig denunciar, els vaig marcar fins a quin punt podien decidir i fins a quin no. I quan els hi van començar a arribar cartes de la policia, van parar."

[1-Ayesha]

Assegurar la privacitat de la intervenció

En relació amb el punt anterior, diverses dones manifesten que, en ser ateses pels serveis públics (salut, policia), l'agressor (el pare, la mare, el marit) se n'acaba assabentant i això pot desencadenar més agressions. És el cas, per exemple, de la 15-Columba:

Fa gairebé tres anys, va patir una agressió física per part del seu exmarit. Com que li feia mal el canell, va anar a urgències. Allà va explicar el que li havia fet el marit i la metgessa que la va atendre va emetre un comunicat de lesions. No la va informar bé de que era la seva obligació com a professional ni tampoc va oferir-li cap mena d'ajuda a partir d'aquí. Al tornar a casa, quan el marit se'n va va assabentar, la va tornar a agredir físicament, i també al seu fill. Va ser en aquell moment quan ella va decidir que seguiria endavant amb el procediment penal i es separaria.

Protegir les dones a la fi dels períodes de tutela

L'ingrés de la dona atesa a un centre d'acollida només fa que les situacions de violència cessin temporalment, perquè quan s'acaba el període de tutela, si no se li ofereixen recursos alternatius, ha d'acabar tornant a casa, on torna de nou a patir violència. En el cas de la 20-Khoudia, no tan sols no va rebre recursos alternatius

sinó que va ser obligada a tornar a casa, i en negar-se ella, en comptes de ser atesa adequadament va ser internada en un centre psiquiàtric.

“Jo els hi deia que no, que no volia anar... Una vegada hi vaig anar i la meva mare em va tirar aigua calenta al cap. Em va cremar el cap! Quan hi anava em pegava i em feia de tot. I jo els hi deia que no volia anar a casa. I ells no entenien per què no hi volia anar... em deien que els altres nois marxaven i que jo havia de començar a fer vida amb la família. [...] En teoria [la relació amb la família extensa] era bastant bona, per què tots vivíem a la mateixa casa. Com que a Pakistan les cases són molt extenses, molt grans, doncs poden conviure-hi moltes famílies juntes.”

[20-Khoudia]

Als 16 anys, després d'haver sortit del centre d'acollida i tornar a casa, la seva mare la va portar a Senegal per casar-la. No sols això, sinó que va patir tortures com a revenja.

“La meva mare estava molt enfadada amb mi per tot el temps que jo havia estat fora de casa. I deia que per culpa meua la gent d'Àfrica deia que jo era la primera filla que estava en un centre de menors... Ella tenia més ràbia encara.”

[20-Khoudia]

D'altra banda, es fa evident la **necessitat de recursos de llarga durada**, ja que els recursos d'habitatge, per exemple, solen ser temporals, i això dificulta poder construir alternatives de vida a mig i a llarg termini i genera molta angoixa en les dones.

Creure a la dona

En el cas de la 20-Khoudia, durant tota la seva infància, adolescència i joventut no va rebre l'ajuda que necessitava. Els professionals de la xarxa no la creien, l'obligaven a tornar a casa, contactaven amb la família posant-la en major risc, etc.

“Va arribar un punt en que jo els hi vaig explicar tot el que em passava [a la psicòloga del centre d'acollida]. I aquesta gent [professionals del centre] es pensava que jo estava boja! Jo me'n recordo que amb 13 anys em van portar a un hospital de Barcelona a fer-me unes proves amb una màquina perquè jo m'estava tornant boja i els hi deia unes coses que no podien ser veritat. I em van posar tot d'aparells al cap... Tot allò va ser molt fort”

[20-Khoudia]

En algun altre cas, com relata la 6-Khadija, la policia no vol atendre el cas.

“Los de Salt me dijeron que no podían hacer nada. No querían coger mi caso. No sé por qué... era un chico muy borde. Creo que era racismo, directamente. Todos somos iguales, no importa de dónde venimos ni qué nos ponemos. Por llevar un simple velo no significa que seamos malos o diferentes. Somos iguales, humanos. O sea, yo creo que tenemos los mismos derechos.”

[6-Khadija]

Millorar la coordinació entre serveis i fer seguiment

Un dels aspectes que també s'ha detectat és la **necessitat de millorar la coordinació entre els diferents operadors de la xarxa**. Per exemple, els Mossos d'Esquadra van intervenir per tal de permetre que sortís de casa una de les dones entrevistades, però la derivació al recurs d'habitatge de l'associació de la xarxa d'ajut no va ser adequada, perquè no la van atendre bé:

L'1-Ayesha explica que els Mossos la van escoltar i assessorar una mica, però no van registrar el seu cas. Posteriorment va trucar perquè l'anessin a buscar a casa i diu que la van portar a Salt, a Valentès i Acompanyades, però no li van oferir ajuda ni es van esperar ni res.

En ocasions, la mala coordinació entre serveis genera, de nou, que l'agressor conegui la intervenció i posa la víctima en situació de vulnerabilitat, com relata la següent participant:

“Li vaig comentar a una professora i des d'allà es va activar a Mossos i tot això. El director va trucar a la meva germana gran i li va dir que jo m'autolesionava i que havia explicat la situació a una professora. La meva germana li va dir a ma mare i la meva mare li va dir al meu pare. Es va enfadar molt, em va picar... i me'n vaig anar corrents a casa d'una amiga de la meva mare. Em vaig quedar allà fins el dia del judici. Vaig declarar jo i ho va fer també la meva germana gran. Vam demanar l'ordre d'allunyament però no ens la van atorgar. El jutge ens va dir que el meu pare vindria escoltat pels Mossos a casa a agafar les seves coses i marxaria. Però el meu pare va tornar sol. La meva mare no va declarar perquè el seu advocat li va dir que no sortiria bé. Ella estava fent el procés de divorci. Quan el meu pare va arribar a casa es va posar a plorar. Ell mai plorava... però perquè sabia que la meva mare es volia divorciar. La meva germana gran em va venir a buscar perquè tornés a casa. Ell i ma mare em van dir que no ens picaria mai més. I vaig haver de tornar a casa. Però al cap d'unes setmanes la situació tornava a ser la mateixa.”

[8-Dihya]

La manca de seguiment després del judici fa que la dona se senti sola i desprotegida.

“Després d'aquest judici és com si no l'hagués fet perquè no hi ha un seguiment, ningú et diu 'com estàs, què tal, aquest home ha tornat a dir-te alguna cosa?'. Queda com si no hagués passat res i trobo que aquí s'hauria de fer alguna cosa... en aquell moment tens por, estàs sola, estàs molt desorientada, confusa i penses que tu has fet les coses malament, et sents molt culpable. Vaig estar quatre dies plorant sola a casa...”

[22-Ndeye]

Millorar la detecció dels matrimonis forçats

És constatable que hi ha molt camí a recórrer pel que fa a la detecció dels matrimonis forçats, dels quals són una minoria els casos que afluïren a la llum. A nivell europeu, l'Agència Europea per a la protecció dels drets fonamentals s'ha adonat de la gairebé inexistència de dades sobre la prevalença del matrimoni forçat a Europa i, conseqüentment, ha instat els estats a desenvolupar i elaborar estudis que facin referència a aquesta qüestió. A nivell espanyol, fins a dia d'avui, gairebé no es comptabilitza la informació, ja que només es disposa de dades policials.

Una possible explicació en relació a les pròpies dones afectades, i és comú denominador entre elles, és que, per por a les falles del sistema abans mencionades, no expliquen la seva situació i esperen que algú en faci una detecció i intervingui.

En aquest sentit, la 12-Khady relata que durant la situació de matrimoni forçat que va patir, va freqüentar classes de català i visites al ginecòleg. Així doncs, va tenir contacte amb diverses professionals que, si haguessin estat ben informades i orientades, podrien haver detectat la situació de matrimoni forçat. No obstant, ningú va preguntar res al respecte en cap ocasió. Per exemple, durant les visites ginecològiques ella sempre preguntava de quina manera podia evitar quedar-se embarassada, però mai cap professional va interessar-se pel motiu que la portava a realitzar sempre la mateixa pregunta. Si li haguessin dit quelcom, hagués explicat el que li passava.

La 24-Yasmine també va anar en diferents ocasions a l'hospital amb signes clars d'agressions, però ella deia que eren de "peleas con gitanos" i cap professional dels serveis sanitaris va explorar més enllà la situació. Tampoc van fer-ho els i les professionals del centre educatiu on estava escolaritzada. Tot i això, la confiança que li va faltar a la 12-Khady amb el ginecòleg, la 24-Yasmine la va trobar amb el metge de capçalera.

“Yo fui al médico y le dije 'mira, en casa de mis padres ha pasado esto'. Es cuando encontré confianza en él porque nos escuchó. Un médico de cabecera. Nos escuchó y notó que había un problema muy grave en la familia. Y ahí es cuando dije 'puedo confiar en alguien, puedo pedir ayuda'. Si no hubiera sido por él, seguramente no hubiera hecho nada. Cuando encontré una persona que me dijo 'tienes que marcharte' pensé 'pues tiene razón.'”

[24-Yasmine]

Va ser gràcies a que el metge de capçalera va fer el gest d'escoltar que la dona va trobar una mostra de què hi podia confiar. A partir d'aquest gest de confiança, el metge de capçalera va fer seguiment de la situació, va derivar-la a serveis socials, es va activar a Mossos d'Esquadra i es va contactar amb l'associació Valentes i Acompanyades.

Orientar l'atenció cap al treball amb la família

El model d'abordatge hauria de fer que l'acompanyament psicològic fos clau i, alhora, es fes un treball amb la família, sobretot si hi ha menors a la llar, amb l'objectiu de reconstruir ponts entre, almenys, alguns membres del nucli familiar.

Pel què fa a la prevenció, el treball de **sensibilització** amb les famílies permetria provocar canvis d'actitud en positiu cap al fet que les filles es puguin casar amb qui vulguin, lluitant contra la violència estructural i alleujant la pressió per part de la comunitat sobre els progenitors en relació amb la creença de què si la filla no es casa han fracassat com a pares i mares.

“En el procés que he passat també s'hauria de fer sensibilització a les mares. Als pares també, però les mares estan des del primer moment... la mare és la que està sempre. 'Estoy esperando a que te cases, no me decepciones'. I si la teva filla fa algo dolent la culpable és la mare... per això totes aquestes pors són per la mare. La mare té un paper molt important! Si la filla es queda embarassada, li diran algo a la filla però la culpa la té la mare. Crec que s'hauria de parlar molt amb les mares. El 90% ho han passat i ara es veuen dones que es separen, que han lluitat i viscut amb els seus fills i ara que són grans s'estan separant...”

[22-Ndeye]

La intervenció del dret per abordar el problema dels matrimonis forçats ha de ser necessàriament complementada i ha d'anar acompanyada per programes educatius i d'altres mesures de suport i sensibilització per les comunitats, que són un dels principals actors abocats a canviar estructures socials i estereotips de gènere. Per part de les dones entrevistades, es considera que aquest treball preventiu hauria d'implicar obrir d'alguna forma les comunitats tancades i denses des d'un dels elements que més pressió rep després de les filles; les mares. Una de les participants, la 25-Jainaba, apunta la importància de donar més atenció i promocionar activitats amb les mares, buscant inserir-les en una comunitat més àmplia, generant espais d'integració, possibilitats de treball, per tal que puguin conèixer altres formes de fer. També l'educació i la sensibilització de les dones (tant les mares com les filles) per tal d'evitar l'aïllament de les dones i que es quedin a casa sense poder tenir llibertat ni contacte amb altres persones. Tanmateix, és imprescindible facilitar l'accés a drets per trencar l'experiència de la desigualtat viscuda, ja que en moltes ocasions està tan normalitzada que ni tan sols s'identifiquen experiències de violència que han viscut les pròpies mares, doncs la violència és integrada com una forma normalitzada de tractar a les dones.

Aspectes a millorar de la intervenció institucional

Dotar de recursos i especialitzar l'atenció psicològica

Assegurar la privacitat de la intervenció

Creure a la dona

Millorar la detecció dels matrimonis forçats

Abordatge amb perspectiva de gènere

Facilitar que s'arribi a denunciar

Protegir les dones a la fi dels períodes de tutela

Millorar la coordinació entre serveis i fer seguiment

Orientar l'atenció cap al treball amb la família

Conclusions

■ **Necessitat de comprendre i abordar els matrimonis forçats des de la perspectiva de gènere.**

És imprescindible comprendre i abordar els matrimonis forçats des de la perspectiva de gènere, ja que és una problemàtica que afecta majoritàriament a dones i nenes, situant-les en una situació de major risc de patir altres formes de violència durant el propi procés de matrimoni forçat. **És necessari entendre els matrimonis forçats com una forma de violència masclista derivada de la desigualtat de gènere estructural pròpia de la cultura patriarcal**, ja que els processos que pateixen les víctimes estan estretament lligats al fet de ser dona. Un cop casades, les dones pateixen un augment del risc d'exposició a altres formes de violència ja que, durant el matrimoni, es manté l' statu quo de la dominació masculina.

■ **El matrimoni forçat és un fenomen cultural**

Moltes de les dones entrevistades afirmen que el matrimoni forçat no prové d'ideals religiosos, sinó que és quelcom completament cultural. De fet, algunes dones musulmanes afirmen que és una pràctica prohibida per l'Islam, doncs la religió no permet que una persona es casi amb una altra persona que no estima.

Les experiències de les dones participants a l'estudi evidencien que no podem analitzar el fenomen com una qüestió religiosa, sinó que **és imprescindible tenir en compte la influència que tenen sobre les comunitats i les famílies els contextos culturals en els que aquestes es troben, els quals són extremadament patriarcals i no consideren les dones ciutadanes de ple dret**. Contràriament, les sotmeten a la dominació dels homes i legitimen l'ús de múltiples formes de violència envers elles per garantir que ocupin el lloc que els hi pertoca en una societat patriarcal.

■ **El masclisme i la violència són consubstancials al matrimoni forçat**

A partir de l'anàlisi dels resultats obtinguts, observem que les situacions de matrimoni forçat no apareixen del no res després d'una vida lliure i amb plena autonomia. Normalment, el matrimoni forçat és una forma més de violència masclista a què les dones han de fer front al llarg de les seves vides. Ens trobem **davant de trajectòries vitals extremadament marcades pel sistema patriarcal i, en molts casos, per múltiples formes de violència**. Des de petites són sotmeses a rols de gènere patriarcals que determinen quin paper han d'adoptar com a dones i, tanmateix, des de la seva infància pateixen múltiples situacions de violència masclista (algunes molt explícites i d'altres molt més invisibilitzades i normalitzades).

■ **El matrimoni forçat és una forma de control de les dones, els seus drets i la seva sexualitat**

Un comú denominador de totes les dones participants a l'estudi és que, en els seus contextos, la dona no és concebuda com una persona autònoma, capaç de desenvolupar-se per ella mateixa. En les entrevistes, a l'explorar els motius pels

quals consideren que les famílies les van pressionar o les van forçar a casar-se, moltes fan referència (explícita o implícitament) a **la imposició cultural de la necessitat d'una figura masculina**. La dona està sota el control del pare (o la figura masculina dominant a la família) fins que aquest l'entrega a un altre home (el marit). És a dir, els pares han de cuidar de la filla fins que arribi el moment d'entregar-la a un altre home perquè se'n faci responsable, doncs la dona no és considerada una persona de ple dret, amb plena autonomia i capaç de ser autosuficient i independent. Com si fossin objectes que poden posseir-se i regalar-se, passen de pertànyer a un home a ser propietat d'un altre. I això sol anar acompanyat d'un sentiment d'alleujament i tranquil·litat per a la família, ja que sovint creuen que així les protegeixen.

En molts casos, hi ha un **moment clau** per a això, i és quan les persones de l'entorn que les pressiona i/o les força a casar-se entenen que han passat de ser nenes a dones i, per tant, és necessari casar-les com a forma simbòlica davant una sexualitat que desperta i que cal canalitzar a través del matrimoni.

■ **Es formen comunitats tancades i denses que mantenen el matrimoni forçat als països de destinació**

Els processos migratoris generen situacions de vulnerabilitat on les dones es troben moltes vegades enmig d'una comunitat tancada i densa, amb relacions fortes, tant entre les persones del seu entorn familiar i veïnal que han migrat de la mateixa regió, com amb les persones que viuen a la regió d'origen. Les famílies mantenen amb totes aquestes persones relacions econòmiques, de suport en altres aspectes de la vida, de relacions interpersonals, etc. **El seu capital social, en definitiva, és la seva comunitat d'origen, i això genera relacions de codependència**. Aquesta relació tan forta permet mantenir vius els preceptes patriarcals com a normes socials i fenòmens com el matrimoni forçat als països de destinació.

■ **Necessitat d'incorporar la perspectiva interseccional**

La realitat dels matrimonis forçats és extremadament complexa, doncs existeixen situacions molt diferenciades. Per aquest motiu és imprescindible incorporar la interseccionalitat a la prevenció i abordatge dels matrimonis forçats, així com la formació dels i les professionals en aquest àmbit, per tal d'adoptar un plantejament multidimensional de les realitats i experiències de les dones que tingui en compte els diversos sistemes de desigualtat.

Aquesta perspectiva evidencia que les supervivents de matrimoni forçat no només pateixen aquesta forma de violència masclista pel fet de ser dones, sinó també moltes **altres formes d'opressió que interactuen amb la situació de matrimoni forçat** (com per exemple, l'origen ètnic, la classe social, el context cultural, la llengua, l'edat, etc.) **i les discrimina de diverses maneres, despullant-les dels seus drets fonamentals**. D'aquí es desprèn la necessitat d'intervenir des del paradigma de la interseccionalitat, doncs és l'única manera d'arribar a totes les dones, identificar les seves necessitats i promoure actuacions adequades a aquestes en funció dels eixos d'opressió que pateixen i els privilegis que ostenten.

■ **Necessitat d'abordar els matrimonis forçats des d'una perspectiva transcultural**

La perspectiva transcultural és fonamental per comprendre i abordar el fenomen dels matrimonis forçats, doncs les dones supervivents provenen de contextos socioculturals diversos i és imprescindible tenir en compte les diferències culturals i socials que podrien estar interferint en la situació de matrimoni forçat, en l'experiència que en tenen les dones, en la manifestació de reaccions i/o en la comprensió dels i les professionals que les atenen. És indispensable, doncs, disposar d'un **model d'atenció culturalment sensible**, ja que tenir present els comportaments referents a la visió transcultural en el moment d'implementar determinades accions serà clau per garantir l'èxit de les intervencions.

És necessari, doncs, crear un **model d'atenció apropiat i adaptat a la complexa realitat dels matrimonis forçats**, creant programes i desenvolupant processos de recuperació i reparació adaptats a les necessitats de les dones i nenes. L'atenció a les supervivents haurà de ser comprensiva i contextualitzada, no només en el matrimoni forçat, sinó en la globalitat de la vida de la dona, la seva història de vida i el context cultural en el qual es desenvolupa. Tanmateix, serà imprescindible la formació dels i les professionals i la capacitat per adaptar el model de treball a partir del coneixement de la realitat cultural i social de la persona, sense jutjar les seves reaccions o accions.

Només un **plantejament integral** que impliqui la comprensió de les històries de vida i del rerefons cultural de les supervivents i que integri els símbols, conceptes i maneres d'entendre les situacions d'aquestes, aconseguirem acompanyar-les satisfactoriament durant els seus processos de recuperació i reparació, empoderant-les, informant-les i facilitant l'accés als seus drets.

■ **La formació, disposar de referents i conèixer els recursos existents són factors de protecció clau**

La majoria de les dones entrevistades destaquen el paper clau dels estudis en la seva trajectòria. **La formació es converteix en un element protector molt potent.** Moltes troben en els estudis una via d'escapatòria i es focalitzen en la seva formació, la qual destaquen com a un element molt positiu, que les ajuda a construir un projecte de vida per aconseguir un futur millor en el que poder ser independents. Això és així fins al punt que, a vegades, aconseguen no casar-se mentre estan estudiant perquè molts pares i mares també consideren que la formació és important, aconseguint així quelcom de valor amb el què negociar en aquest sentit (*"mentre estudiïs, no et cases"*).

Disposar de persones que actuïn com a referents, tant en l'entorn personal com en el suport professional, permet que les dones visualitzin una sortida a la seva situació. Pel què fa al seu entorn personal, són figures claus de prevenció les persones que estan sensibilitzades i en qui les dones confien per explicar el que els hi està passant (especialment figures de la mateixa comunitat i que han viscut experièn-

cies similars, però també persones que pertanyen a una altra cultura o comunitat), no només per al matrimoni forçat sinó també per a altres formes de violència o altres situacions a les que han hagut de fer front.

Pel què fa al suport professional, el fet d'establir relacions de confiança amb el metge o metgessa de capçalera, amb una persona tutora o professora de l'institut, o amb alguna altra professional, és vital per poder activar els recursos que siguin necessaris. Moltes de les dones entrevistades no van poder sortir abans de la situació perquè es sentien soles i desamparades, fins i tot amb recels cap a la policia, l'escola, els serveis d'atenció a la infància i adolescència, etc. És fonamental situar-les en una xarxa de suport i donar una imatge de confiança, acompanyament i seguretat, tant per part dels serveis públics com dels comunitaris (associacions). Això no només possibilita desenvolupar intervencions més efectives, sinó que també pot ser útil per fer els recursos més atractius i generar un efecte crida d'aquelles dones víctimes o potencials víctimes de matrimoni forçat que desconeixen els recursos i s'hi vulguin apropar. Alhora, és imprescindible una **major formació per a professionals**, especialment en els serveis generalistes, per tal de millorar la detecció i capacitar-los per a realitzar intervencions acurades.

■ **Importància d'actuar sobre les famílies i les seves percepcions sobre el matrimoni forçat**

Els pares i mares i l'entorn familiar es mouen en un marc de creences culturals patriarcal que no desapareixen pel fet de viure en un país diferent: la creença del matrimoni de les filles com a forma d'èxit parental, el sentit del deure, la por a trencar vincles familiars si es neguen a propostes de matrimoni, la pressió social pel "què diran" (i per tant, també una por a l'ostracisme per part de les persones de la mateixa comunitat migrant com de familiars, veïns i amistats al país d'origen), etc. L'anàlisi dels resultats obtinguts evidencia que, a banda d'analitzar els contextos i les dinàmiques macrosocials que s'associen amb el matrimoni forçat, cal aprofundir en les creences i actituds individuals que porten a les famílies a posar-lo en pràctica. Intervenint sobre aquestes creences i actituds, sensibilitzant, i també oferint nous contextos socials, obrint noves oportunitats per conèixer altres persones, altres realitats, nous referents, es pot fomentar que els pares, mares i familiars es puguin replantejar determinades creences sobre el matrimoni forçat i puguin ser aliades i aliats de les dones.

■ **Necessitat d'acompanyament i seguiment post-intervenció**

Si bé la intervenció per part dels serveis professionals es valora globalment de forma positiva, un aspecte que les dones requereixen és que no es quedi només en la intervenció que faciliti la sortida de la situació de matrimoni forçat. Després de la intervenció dels serveis socials, de la intervenció policial, o del judici, cal un acompanyament a mig i llarg termini. És important anotar que moltes d'elles, com s'ha comentat, provenen de comunitats familiars i comunitàries molt tancades on tenien un grau d'autonomia molt baix i no saben quines passes han de seguir (particularment

pel que fa a l'habitatge, el treball o la formació). Les associacions juguen un paper fonamental per **acompanyar tota la feina**, ja que els serveis professionals a vegades tenen una actuació més puntual (la intervenció policial i el procediment penal fins que s'acaben les mesures dictades pel jutge o jutgessa, el suport o tutela dels serveis de protecció a la infància fins a la majoria d'edat). Aquest acompanyament es pot donar pels serveis d'habitatge (que al seu torn permeten dotar de l'estabilitat necessària per continuar o reprendre els estudis), suport psicològic, generació de grups de suport i noves relacions socials on poder parlar i expressar-se, etc.

■ Cap a una nova concepció del matrimoni forçat

L'anàlisi del fenomen dels matrimonis forçats des d'una visió global de les històries de vida i les experiències de les dones entrevistades obre la porta a la possibilitat d'incorporar nous elements al debat sobre què són els matrimonis forçats. En primer lloc, ofereix la possibilitat d'entendre'ls com **processos, que no necessàriament acaben en matrimonis celebrats i consumats, durant els quals les dones són manipulades i pressionades per casar-se des de ben petites**, el que dificulta que puguin expressar i decidir allò que realment volen ja que, tal com apunten, no són lliures per decidir.

Les unions matrimonials són concebudes de diferents maneres arreu del món i, en moltes cultures, la família té un paper fonamental en el matrimoni. Això fa que sovint ens trobem amb situacions i casuístiques enormement complexes i a vegades pot resultar difícil identificar el matrimoni forçat. Davant aquesta dificultat i amb la voluntat de no estigmatitzar determinades pràctiques culturals, hi ha conceptualitzacions que afirmen que la participació de la família i/o de la comunitat en el matrimoni no porta implícit un component forçat. Tanmateix, plantegen l'existència d'un contínuum entre el matrimoni forçat i altres formes matrimonials en les que participa la família, com és el cas dels matrimonis arranats o concertats. Aquestes conceptualitzacions situen el matrimoni forçat en un dels extrems d'aquest contínuum (on s'emmarquen aquelles situacions de plena coerció) i, en l'altre extrem, el matrimoni arranjat (on s'emmarquen aquelles situacions en les que hi ha plena autonomia, doncs el matrimoni arranjat és entès com una unió matrimonial normalment acordada per les famílies però acceptada lliurement per les dues persones contraents). Aquest contínuum implica l'existència d'una zona grisa entre ambdós extrems en la que no està tan clar davant de quin fenomen estem.

Tot i això, l'anàlisi dels resultats obtinguts en el present estudi evidencia la **necessitat de replantejar la idea del contínuum**, doncs aquesta concepció pot contribuir a la invisibilització i no reconeixement del component forçat de molts matrimonis que històricament han estat blanquejats sota el nom de matrimonis concertats. En aquest sentit, un altre dels aspectes que es desprèn de la investigació, i que es proposa incorporar a la conceptualització dels matrimonis forçats, és que l'element clau d'aquests no té a veure amb el grau de participació de la família en el matrimoni, sinó amb la **capacitat d'agència de les dones**, és a dir, amb la seva capacitat real (implícita o explícita) de decidir de manera lliure. Això implica que, tot i que la

influència cultural comporti una concepció que pot ser diferent dels matrimonis i les relacions interpersonals, és clau comprendre que si la persona no pot escollir lliurement i, per tant, no pot donar un **consentiment vàlid**, llavors estem davant d'un matrimoni forçat.

Això és fonamental per entendre que el matrimoni pot ser forçat encara que la dona hagi acceptat, perquè si la seva decisió no és lliure no podem concebre com a vàlid el seu consentiment, ja que aquest no sorgeix del desig d'aquell matrimoni, sinó que entren en joc altres elements de pressió que probablement no permeten que la dona prengui una altra decisió. Cal entendre els matrimonis forçats com un fenomen complex sobre el que pesa un sistema de dominació (en alguns casos molt evident i en d'altres molt soterrat) que limita enormement la capacitat de decisió de les dones, tant que sovint no permet que es construeixi ni la possibilitat de negar-se al matrimoni. És per aquest motiu que considerem imprescindible incorporar al debat sobre què són els matrimonis forçats la **capacitat d'agència de les dones dins d'un sistema d'opressió al que estan sotmeses pel sol fet de ser dones**. Aquest sistema pot manifestar-se o no prèviament al matrimoni, però allò relament important és que l'experiència de la desigualtat construeix les seves possibilitats i, en moltes ocasions, la possibilitat de negar-se a acceptar un matrimoni no és ni contemplada com una alternativa factible ja que no ha estat mai construïda socialment. Aquest plantejament evidencia la necessitat de fer un pas més en la comprensió i anàlisi dels matrimonis forçats, deslligant-los d'aquelles concepcions que els vinculen únicament al moment en què es contrau el matrimoni, per tal d'analitzar la **complexitat de tot un sistema de discriminació que construeix un camí determinat per a les dones i que no els ofereix alternatives**. Si aquestes alternatives són en el fons negades perquè ni tan sols es contempen, és imprescindible preguntar-nos si la dona està acceptant la unió matrimonial i tot el que comporta de forma plenament lliure.

És per aquest motiu que, en aquesta investigació, totes les situacions estudiades s'han observat des del prisma del matrimoni forçat, no només aquelles en què s'ha consumat el matrimoni sinó també totes les que han passat per alguna de les fases del procés. Entenem que l'estructura és comuna a totes elles, amb salvetats de context i casuístiques circumstancials que han originat que la seva situació personal s'hagi quedat en alguna fase sense arribar a consumir. I no tan sols això, sinó que encara que algunes dones no hagin estat forçades a casar-se amb ningú en concret, el matrimoni no ha estat realment lliure, ja que ha estat sotmès a determinades condicions imposades tradicionalment per la família (com per exemple, no poder-se casar amb una persona que pertanyi a un grup social diferent). És a dir, potser des de l'àmbit legal la conceptualització dels matrimonis forçats no contempla tot un seguit de circumstàncies, però l'experiència de la coerció directa o indirecta, la impossibilitat d'alternatives i/o l'experiència de desigualtat pot provocar que en algun moment o altre hagin viscut l'experiència del matrimoni forçat. Això ens porta a la **necessitat de replantejar de fons el propi concepte a partir de les seves experiències**, sobretot pel que fa a l'impacte individual d'aquestes.

A partir de conèixer les històries de vida de les diferents dones entrevistades hem pogut veure que normalment són sotmeses a **elevats nivells de violència psicològica**

des de ben petites: manipulació, coaccions, pressions, xantatge, recordatori constant del rol que han de desenvolupar com a dones, etc. En molts casos, la família els hi comença a parlar del matrimoni a l'entrar a la pubertat, sovint coincidint amb la menarquia. Constantment i des de les primeres etapes vitals els hi recorden de diverses formes què és el que han de fer per ser bones dones. Tot això fa que, en molts casos, finalment no siguin lliures per decidir, ja no només sobre el matrimoni, sinó sobre les seves vides en general, perquè les sotmeten a través de sistemes de creences i valors no només masculistes, sinó totalment misògins. Com ja hem apuntat, topen amb un sistema de dominació d'ordre jerarquitzat que, com a dones, limita la seva capacitat de decisió. I això evidencia que el sistema d'opressions en el que viuen moltes d'elles interfereix (directa i indirectament) des de ben petites en la seva agència i, per tant, en **la possibilitat de decidir lliure de pressions i opressions.**

D'altra banda, quan parlem de matrimoni forçat també es planteja la necessitat de considerar totes aquelles **situacions en què les dones són compromeses de manera forçada**, malgrat el matrimoni no arribi a celebrar-se. Així com també la necessitat d'incloure aquelles situacions en què **les dones es veuen obligades a casar-se pel seu context vital**, com l'única oportunitat de què disposen per sortir d'entorns de pobresa, de violència i amb manca d'oportunitats per al futur.

Tanmateix, considerem necessari incloure en aquesta nova conceptualització totes aquelles situacions en les que, malgrat inicialment la dona hagi desitjat i acceptat lliurement el matrimoni, aquest esdevingui forçat degut a les **dificultats o a la impossibilitat de divorciar-se**. Això pren especial rellevància en el context dels matrimonis concertats, doncs molts matrimonis forçats poden començar essent pactats per les famílies i/o la comunitat. En aquests casos, tot i que en un inici pugui semblar que la dona té capacitat per decidir i acceptar lliurement el matrimoni, aquest esdevé forçat quan es veu obligada a mantenir-se en un matrimoni que ja no desitja. Sovint, l'entorn de la dona no permet que aquesta pugui abandonar fàcilment el matrimoni, al·legant que ella va accedir a casar-se, **el que acaba invisibilitzant i blanquejant el component forçat sobrevingut del matrimoni.**

Aquesta proposta per entendre els matrimonis forçats implica una **concepció multidimensional i dinàmica** d'aquests, en contraposició a conceptualitzacions més tradicionals que els conceben com un fenomen estàtic. Allò que defineix un matrimoni com a forçat té a veure amb la manca de llibertat i capacitat real per a decidir en relació al matrimoni en qualsevol moment i, per tant, va més enllà del moment del casament. La concepció del fenomen no pot contemplar únicament el fet de forçar una persona a casar-se, sinó que també ha d'incloure el fet de forçar una persona a mantenir-se casada, doncs això també atempta directament contra la seva llibertat per a decidir sobre el matrimoni i la seva vida.

Tot plegat obre la porta a reflexionar al voltant del concepte de matrimoni forçat, doncs posa sobre la taula diversos elements que desafien la concepció més tradicional a través de la qual s'ha definit. Tots aquests aspectes ens obliguen a seguir reflexionant i analitzant el fenomen dels matrimonis forçats, ja que obren un debat

que eixampla la seva definició més tradicional. Això possibilitarà **repensar i construir un concepte molt més ampli i adaptable a la realitat dels matrimonis forçats**, entenent-los com quelcom dinàmic i complex que va més enllà d'un moment o dia concret, el que segurament permetrà desenvolupar polítiques d'actuació més efectives en tant que més ajustades a les diferents situacions i realitats de moltíssimes dones i nenes arreu del món.

■ Implicació de les dones que han patit matrimonis forçats per esdevenir referents

La voluntat de **ser un referent per a altres noies que poden trobar-se en situacions similars** és un element que empeny a moltes a seguir endavant amb la seva decisió de ser lliures, malgrat això comporti en moltes ocasions trencar les relacions amb la família o inclús ser repudiada per aquesta. Algunes manifesten que haurien necessitat conèixer a algú que hagués passat pel mateix i n'hagués sortit, i davant aquesta absència volen convertir-se en referent per a algú. I ja no només lluiten per elles mateixes, sinó que ho fan per altres dones (en molts casos germanes o cosines, però també impulsades per la voluntat d'ajudar a altres dones que ni tan sols coneixen), esdevenint així referents femenins no només per a les nenes i dones de la seva comunitat, sinó per a totes les dones que tenen l'oportunitat de conèixer les seves històries de vida.

Finalment, per part de l'equip d'entrevistadores, s'ha identificat que **les entrevistes d'aquest estudi han tingut un fort component terapèutic, essent reparadores en si mateixes**. Algunes de les dones entrevistades han manifestat que participar en l'estudi les ha ajudat a endreçar les seves històries de vida, a significar la pròpia experiència traumàtica a través de posar-hi paraules, de narrar-la, a adonar-se de tot allò que han aconseguit superar, d'allò que han viscut i fins on han arribat a través d'estratègies i recursos de resiliència propis majoritàriament. Moltes d'elles han agraït la possibilitat de tenir aquests espais on explicar i compartir les seves històries. En moltes ocasions, al final de l'entrevista i analitzant les seves històries de vida, s'han sentit empoderades per veure el trajecte personal que han recorregut, d'on venien, el que han viscut i on són ara mateix. Una forma de **dignificar les seves vides i a elles mateixes**, de reconèixer-les i posar paraules a tot allò viscut; **trajectòries vitals carregades de resistència i resiliència**.

Conclusions

El matrimoni forçat és un fenomen cultural

El matrimoni forçat és una forma de control de les dones, els seus drets i la seva sexualitat

Necessitat d'incorporar la perspectiva interseccional

Cap a una nova concepció del matrimoni forçat

La importància d'actuar sobre les famílies i les seves percepcions sobre el matrimoni forçat

La implicació de les dones que han patit matrimonis forçats per esdevenir referents

Necessitat de comprendre i abordar els matrimonis forçats des de la perspectiva de gènere

El masclisme i la violència són consubstancials al matrimoni forçat

Es formen comunitats tancades i denses que mantenen el matrimoni forçat als països de destinació

Necessitat d'abordar els matrimonis forçats des d'una perspectiva transcultural

Els factors protectors clau són la formació, disposar de referents i conèixer els recursos disponibles

La necessitat d'acompanyament i seguiment en el post-intervenció

“ La cultura no fa a la gent. La gent fa la cultura. Si és cert que no forma part de la nostra cultura el fet que les dones siguin éssers humans de ple dret, llavors podem i hem de canviar la nostra cultura ”

CHIMAMANDA NGOZI ADICHIE

Associació La Nut
2020, CC BY-NC-SA 4.0

